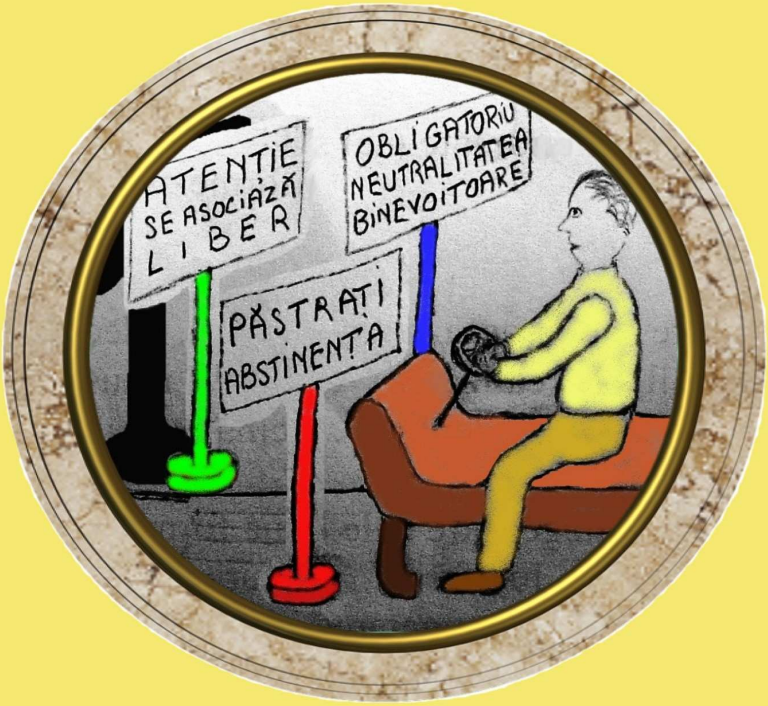

Matei Georgescu

Ghidul psihanalistului perfect
clişee, zvonuri şi alte fantasme

Oscar Print

MATEI GEORGESCU

*

Ghidul psihanalistului perfect

Coperta:
Matei Georgescu

© Editura Oscar Print, 2006

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
GEORGESCU, MATEI
Ghidul psihanalistului perfect
/ Matei Georgescu. - Bucureşti:
Editura Oscar Print, 2006
p. 224
ISBN

MATEI GEORGESCU

Ghidul psihanalistului perfect
Clişee, zvonuri şi alte fantasme

Prefață de
Valentin Protopopescu

Postfață de
Dorin-Liviu Bîtfoi

Oscar Print
2006

De acelaşi autor:

Laborator de psihologie proiectivă asistat de calculator, Ed. Titu Maiorescu, Bucureşti, 2001.

Ipostaze ale morţii într-un timp al dorinţei, Ed. Paideia, Bucureşti, 2003.

Introducere în consilierea psihologică, Ed. Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2004.

Vademecum în psihologie proiectivă, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2005.

Jurnal al defensei prin scris, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2005.

Traduceri (în colaborare):

Dicţionarul psihanalizei, Élisabeth Roudinesco, Ed. Trei, Bucureşti, 2001.

Marele dicţionar al psihologiei, H. Bloch, R. Chemama, A. Gallo, P. Leconte, J.-F. Le Ny, J. Postel, S. Moscovici, M. Reuchlin, E. Vurpillot, Ed. Trei, 2006.

Compoziţie meloterapie:

Aşezarea dintre ape – meloterapie de relaxare, compact disc digital audio, producător Universitatea Titu Maiorescu, 2001.

Nouă, celor care ştim ce căutăm
şi găsim ceea ce nu ştim ...

CUPRINS

PREFAȚĂ - UN PSIHANALIST ROMÂN ATIPIC - DE VALENTIN PROTOPOPESCU 10

KA – INTRODUCERE 16

PARTEA I. AIUREA, MAI MULT PE LÂNGĂ CABINET 26

OBIECTUL GALBEN 27

ŞI NE IA NOUĂ LOCUL DE PARCARE 30

DESPRE CADRU ŞI RECICLĂRILE SALE 36

MINTEA CUMINTE SAU MINTEA CE MINTE 39

TENTAȚIA NONSENSULUI 46

ELOGIUL VOPSELEI 51

FANTOMA OPEREI - PSIHANALITICE 55

CHERCHEZ LA FEMME 60

A SEDUCE ŞI A SE DUCE 66

NUMELE PEŞTELUI 73

NUANȚA, MUNTELE ŞI TATĂL 77

GOANA DUPĂ APLAUDACI 83

DESPRE PĂCATELE NOASTRE 88

NUMERE MARI, DISTANȚE MICI 93

NEVOIA DE SÂMBĂTĂ 98

MOARTEA, PULSIUNE ŞI DORINȚĂ 105

NU FI AŞA ! 110

PARTEA A II-A, AIUREA, MAI MULT PRIN CABINET 116

PSIHOTERAPIILOR LE ŞADE BINE CU SECTA 117

GHIDUL PSIHANALISTULUI PERFECT 122

DE HOMO PSYCHANALITICUS NIL NISI BENE 132

SUNTEM RECI, PSIHOTERAPEUȚI PE VECI 137

SĂ FACEM TOTUL – DESPRE SEX 142

TEXT ŞI DORINȚĂ 148

PSIHANALIZA SCANDALULUI (ŞI VICEVERSA) 155

RAIUL ŞI PSIHANALIZA 162

PĂRINTE-COPIL, COPIL-PĂRINTE 168

ANALE DE(ŞI) IDEI ORALE 178

LOGICĂ ŞI PSIHANALIZĂ 183

MISTERELE (MAI PUȚIN ORFICE ALE) DIVANULUI 193

CÂINII TREBUIE TREZIȚI 199

BUNUL (PSIHANALIST) SĂLBATIC 204

COBORÂREA MINȚII ÎN PSIHANALIZĂ 209

CHINEZA PSIHANALITICĂ 215

POSTFAȚĂ - CE POȚI FACE CU CEEA CE ÎȚI FACE PSIHANALIZA ? – DE DORIN-LIVIU BÎTFOI 220

PREFAȚĂ

UN PSIHANALIST ROMÂN ATIPIC

Psihanalist şi/sau scriitor?

De ce nu (prea) scriu psihanaliştii români ? Este o întrebare pe care mi-am adresat-o cu încăpățînare în ultimul deceniu. Deloc gratuită, interogația de mai sus îşi are tîlcul ei, fie şi relativ. De pildă, spre a compara cu situația publicistică a analiştilor parizieni, către care practicienii psihanalizei de la noi privesc adeseori ca la un reper, lucrurile stau foarte rău. Acolo, pe Sena, nimic nu împiedică o triplă calitate în ceea ce-l priveşte pe psihoterapeutul freudian/lacanian/kleinian etc.: cea de clinician, universitar şi scriitor-teoretician. Ba, aş merge chiar mai departe şi aş spune că e vorba nu atît de o întreită abilitate, ci poate în primul rînd de o unică trăsătură, specificată în trei ipostaze diferite, dar complementare.

Astfel, îmi amintesc şi astăzi cu imensă plăcere de extraordinarul curs al profesorului Paul-Laurent Assoun, „Scriitura şi femininul", curs ținut la Universitatea Paris VII în anul universitar 1996-1997. Conferințele cu pricina s-au transformat în carte, **Literatură şi psihanaliză**, publicată la editura pariziană *Ellipses*. Cum au decurs lucrurile în acel caz ? Firește, experiența psihopatologică, de tehnician clinician, acumulată de Paul-Laurent Assoun, aplicată la erudiția sa literară, l-a ajutat pe acesta să conceapă liniamentele unui curs, iar materia astfel rezultată s-a văzut transformată în volum accesibil inclusiv nonpracticienilor analitici. Iată parcursul.

Precaritate şi timizi „ghiocei”

Or, la noi cum se prezintă situația? Destul de precar, o recunosc cu o anumită frustrare. Foarte puțini psihanaliști (sau psihoterapeuți de obediență psihanalitică) funcționează și în regim academic. În afară de Vasile Dem. Zamfirescu, Augustin Cambosie, Matei Georgescu, Cătălin Popescu, Brîndușa Orășanu și Mihaela Minulescu, cu greu aș mai putea cita astăzi psihanaliști care să fie și profesori. Eugen Papadima și Vera Șandor au renunțat la dăscălie în favoarea clinicii, iar alții citabili nu au mai apărut. Cât privește „autorlâcul” analitic la români, situația e și mai deficitară. Unii, veniți în domeniu cu un *background* filosofic sau publicistic-literar, ca Vasile Dem. Zamfirescu, s-au adaptat excelent la condiția scrisului în paradigmă analitică. Figurînd la rubrica excepții, el s-a dovedit extrem de prolific prin comparație cu restul colegilor, căci a publicat mai multe titluri decît toți ceilalți la un loc: **Etică şi psihanaliză** (1973), **Filosofia inconştientului**, 2 vol. (1998), **Introducere în psihanaliza freudiană şi postfreudiană** (2003). Totuşi, profesorul Zamfirescu a abordat aproape exclusiv teoretic, metapsihologic, chestiunile din regiunea culturii psihanalitice. O singură dată s-a întîmplat să „personalizeze”, adică să-și relaționeze experiența individuală cu arsenalul conceptual pe care îl posedă. A făcut-o prin volumul **În căutarea sinelui** (1994), practic jurnalul diluat al unei psihanalize. L-a imitat, cam pe aceleași coordonate integrative-selective, dar abia în 2006, Irena Talaban, printr-un alt jurnal, intitulat **Mărturisirile unui psihanalist**.

În rest, doar abordări didactice, academice, de sinteză conceptuală, fie ele și meritorii: Eugen Papadima, **Psihanaliză şi psihoterapie psihanalitică** (2002), Corneliu Irimia, **Idealizare şi dragoste** (2003), Vera

Şandor, **Itinerar de psihanaliză** (2005), Brîndușa Orășanu, **Biografia unui concept psihanalitic: identificarea proiectivă** (2006). Prin urmare, ceva ca o angoasă de scriitură, recepționată probabil ca modalitate riscantă de dezvăluire, de deconspirare, de slăbire a vigilenței măștii îi paralizează pe clinicienii noştri, împiedicîndu-i să concretizeze scriptural şi altceva în afara bagajului teoretic. Altfel, oralmente, ei stau foarte bine, fiind capabili să dezvolte discursuri logic coerente, fastuoase şi spectaculoase, convingătoare şi chiar încîntătoare uneori. Dar cînd să treacă la consemnarea propriei experienţe formatoare, trăită pe divan, chiar şi într-o formă camuflată, cvasi indirectă, mediată de teorie, intră în rol blocajul. Problemă de identitate profesională (încă) precară? Teamă în faţa posibilei bănuieli (din interiorul breslei) de insuficientă ori necanonică formare? Pragmatism psihoterapeutic împins la extrem, adică, interes doar pentru clinică, nu şi pentru publicistică? Aviditate pecuniară, în condiţiile în care calitatea de autor aproape că nu produce nimic în plan financiar, cel puţin în România zilelor noastre? Nu ştiu, poate că toate la un loc. Oricum, un lucru e cert – psihanaliştii români nu scriu (aproape) deloc.

În fine, altc(in)eva!

Pe acest fundal, pauper pînă la depresie, tînărul şi harnicul Matei Georgescu este singurul care vine să i se alăture lui Vasile Dem. Zamfirescu cât priveşte „producţiunea" de publicistică psihanalitică. Între altele, el este singurul terapeut din România doctor deopotrivă în filosofie şi psihanaliză, deţinînd totodată şi două tiluri de masterat în antropologie şi psihanaliză, fiecare secvenţă a „dubletului" academic fiind parcursă la Universitatea Bucureşti şi la Université „Denis Diderot", Paris-VII.

Zona de interes editorial a lui Matei Georgescu a acoperit, cumva deja tradițional, sfere academice stricte, nu întotdeauna integral psihanalitice: **Laborator de psihologie proiectivă asistat de calculator** (2001), **Ipostaze ale morții într-un timp al dorinței** (2003), **Introducere în consilierea psihologică** (2004)**, Vademecum în psihologie proiectivă** (2005). Aşadar, antropologie psihanalitică şi psihologie proiectivă.

Iată însă că Matei Georgescu, dincolo de aceste elaborări scolastice, a ştiut să ne ofere, prin **Jurnal al defensei prin scris** (2005), un excepțional document al modului în care se trăiește cura psihanalitică. Publicînd un prim jurnal de acest fel la noi, grație radicalismului sincerității şi curajului de a se comunica pe sine nu aşa cum ar dori să fie receptat, ci aşa cum este în realitate, Georgescu, bine aşezat conceptual, şi-a regîndit alegerile teoretice efectuate în perioada psihanalizei sale personale în funcție de simțămintele, reacțiile şi conflictele survenite în intervalul cu pricina. El şi-a analizat „la sânge" transferul, ajungînd să se autocunoască *şi în maniera în care scrisul* prelungeşte ecourile transferențiale ale cadrului analitic.

Amestec savant de reflexivitate strînsă şi mărturisire dezăgăzuită, jurnalul tînărului autor uimeşte şi provoacă. Întâia oară în literatură română de specialitate, un autor îndrăzneşte să pună adevărul (personal, subiectiv şi foarte intim) pe primul plan, fără să mai recurgă la subterfugii conceptuale, apărări elective şi raționalizări spiritualizante. Chirurg nemilos, Matei Georgescu îşi aplică sieşi, în văzul/lectura tuturor, instrumentul clinic pe care l-a asumat prin formare şi pe care l-a practicat prin reflecție teoretică. De obicei, un psihanalist se dezvăluie puțin sau deloc. Întotdeauna altul este obiectul lui de aplicație. El, ca ins, ca persoană, ca sumă de complexe şi simptome –

lipsește. Discursul neutru al clinicianului analitic este marca unei lipse. Ei bine, Georgescu refuză să fie absent din locul în care produce discurs, mai ales că discursul lui stă *per se*, fiind despre biografia și existența proprie. De aceea, **Jurnal al defensei prin scris** este un demers unic și captivant, plin de masochistă transparență, la nivel cu cercetarea de gen desfășurată în prezent în Franța.

Georgescu loveşte din nou

Autorul nostru și-a luat însă foarte în serios „supliciul" confesional. După fascinanta carte din 2005, iată că anul acesta el a mai dat tiparului un alt volum de publicistică analitică, **Ghidul psihanalistului perfect. Clişee, zvonuri şi alte fantasme**. Aplicînd cu perseverență și atenție hermeneutica psihanalitică asupra faptului cotidian de ordin cultural, politic, social etc., acesta își permite luxul să observe interacțiuni subtile între entități pe care de obicei le considerăm lipsite de interes sau logic autocontradictorii. Nu voi intra în substanța cărții din urmă semnate de Matei Georgescu, lăsînd cititorului plăcerea de a descoperi deliciile sale particulare, dar am să subliniez perfecta racordare între eul și sinele auctorial, în măsura în care afirmația aceasta nu este una aberantă. Natural că secvențe consistente de trăire inconștientă scapă mărturisitorului, dar este de vină *ego*-ul acestuia pentru așa ceva? Mai importantă decât această foarte omenească slăbiciune, inerentă de altminteri tuturor semenilor noștri, mi se pare bravura de a se autodenunța în calitate de observator și interpret analitic, situat nu pe deasupra curgerii psihice, ci implicat profund în mecanismele sale. Matei Georgescu nu judecă, nu formulează sentințe, nu dă lecții – pe scurt, nu moralizează. Ba, nici nu emite diagnostice oarbe, amestecând ilicit clinica în vâltoarea impură a vieții. El

încearcă numai să înțeleagă oamenii, situațiile şi obiectele asupra cărora se concentrează plin de empatie.

Consecvent cu sine, mergînd pe calea aspră a autopsihanalizei inaugurate odată cu volumul anterior, tânărul autor îşi proiectează sensibilitatea hermeneutică, din care subiectivitatea personală nu e deloc exclusă, asupra a tot ceea ce i se pare demn de transformat în temă de reflecție. Şi procedînd aşa, el interacționează dinamic cu obiectul, identificîndu-se cu straturi ale acestuia şi analizînd scrupulos ceea ce rămâne din statutul de autor după ce subiectivitatea lui a descuamat realitatea alterului electiv. Probabil că tocmai acest lucru impresionează la scriitura lui Matei Georgescu: o imensă onestitate intelectuală, precum şi o „umilitate" epistemologică fără cusur, dedicată exclusiv înțelegerii *de jos* şi nu judecării *de sus*. **Ghidul psihanalistului perfect. Clişee, zvonuri şi alte fantasme** confirmă apetitul autorului pentru „observarea participativă" tipică antropologiei de teren, dar şi etnopsihanalizei, cu mențiunea că Georgescu iubeşte să se „rătăcească" voluptuos printre referenții epistemologici ai existenței cotidiene, din care el însuşi recunoaşte că face parte şi cu care, în cele din urmă, se identifică solidar.

Valentin PROTOPOPESCU

KA – INTRODUCERE

Un om elocvent nu este un om care face binele.
Adevărata cunoaştere nu este erudiţie.
Cel care caută să dovedească, nu ştie.
Tao Te King

Ka-ul este o misterioasă noţiune provenită din antichitatea egipteană care semnifică, aproximativ, putere creativă, forţă vitală, care susţine individuarea şi evoluţia conştiinţei personale şi colective. Fără forţă vitală – socotită în complement cu cea mortiferă – nimic nu este, ce să mai vorbim de puterea creativă! *Ka*-ul introduce orice lucru în conturul lumii fenomenale. Pe mine, această carte, pe dumneavoastră, relaţia noastră – începută acum câteva rânduri şi finită odată cu ultima pagină; sau poate nu ...

Preţios titlu, abscons enunţ – numai bun să meditezi asupra nevoii comune unor autori (printre care figurez) de a epata cu orice chip şi preţ. Deşi preţurile (personale) sunt însemnate, produc în general gustul a doi bani, pentru că expandarea propriei persoane, fie şi prin intermediul „şantierului" abia încheiat al unei mirabile scrieri, indică paupertatea interioară şi imperioasa nevoie, compensatorie, de a gomfla fiinţa prin baroce ornamente, patinând cu râvnă dacă nu spre derizoriu, oricum spre kitsch. Toate acestea pentru a camufla atent şi aromă, cu fine parfumuri, „compoziţia" oferită cititorului „la fel de inteligent", în speranţa că nu vede starea de tulburare interioară a autorului şi inspiră câte o miasmă însoţitoare.

„Ka" introducere vă spun faptul că nu ştiu cât de coerent şi cât de tulburat interior sunt, nu ştiu cât răzbate în text acest balans şi nici dacă vă interesează. Nivelul de măsurare al „tulburării" aş putea să îl deduc din demersul analitic, având în vedere „formarea" în care mă aflu de

ceva timp. Cura psihanalitică tulbură cu măsura reamenajărilor puse în operă. Anii de divan sunt unicul lucru care îmi conferă (interior) dreptul şi putința de a scrie, scotocind mai puțin rafturile bibliotecilor şi vorbind mai mult din biblia sau apocrifele personale.

Gradul de coerență, de sinteză personală, l-aş putea afla din capacitatea de a mă aduna, vindeca, regenera, trăi, înscrise în ordinea procesului „natural”, declanşat de orice demers terapeutic. Când vorbesc de sinteză mă refer, nu atât la dizidențe neizbutite, precum cea a medicului suedez Poul Bjerre, sau la doctrina integralistă a lui Roberto Assagioli, ci la ceea ce poate face un om din ceea ce „i-a făcut” psihanaliza. Sensul personal este generat de „curentele” psihice integratoare care îi permit individului aşezarea într-un centru fără periferie, în timp ce abisurile plângerii închid ființa în nişe care blochează orice scrutare destinală, topesc speranța, mortifică iubirea şi alungă credința.

Cu siguranță, textul acesta este o manieră de (re)compunere interioară prin cuvântul real sau fantasmatic, scris şi rostit către *cititor*. Cititorului ... impersonalizarea a generat în afară de lege, statistică, „numere mari” şi limbă de lemn, necomunicare, singurătate, nevroză, suferință, abuz, dictatură. De aceea prefer să nu vorbesc despre chipul „public” al cititorului, proaspăt desprins din numărătoarea mercantilă a vreunei edituri, făcându-mă că nu despre *dumneavoastră* este vorba. Scris-cititul este o formă de comunicare cât se poate de personală, o relație binară în care intervine ca spațiu terț, de tranziție şi securizare, timpul. Acest element devine, într-o fenomenologie a conştiinței, secundar, întrucât priza realității presupune exclusiv prezentul. În ordinea conştiinței, clipa este cea care contează. Clipa în care *eu* scriu şi *dumneavoastră* citiți. Prezentul adună,

permite trăirea senzației de a-fi-împreună; trecutul şi viitorul, himere răsărite din memorie, împletite cu dorințe neîmplinite, îndepărtează, însingurează, condamnă. Mai ales viitorul condamnă: la nepăsare bine justificată prin necesitatea scopurilor, la maraton crispat şi întețit de fantasma gloriei de la kilometrul 42,195, destinație care, în ciuda consumului (de ani, trup gârbov şi cord hipertrofic), rămâne la orizont. Nu mai departe însă de cei 80-90 de ani (speranță de viață) se află linia de sosire obligatorie şi cât se poate de reală, chiar dacă o alungăm în ceața, devenită pâclă, a imaginarului. În raport cu „nimicul" finişului biologic, ne justificăm „trecerea" prin pomi, case şi copii, elemente perene şi stabile. Ceva trebuie să rămână *după* noi, atâta timp cât nu rămâne *în* noi. Pomii se usucă, copiii îmbătrânesc, casele sunt luate de ape şi sperăm, cel puțin, să nu fim martorii evidenței perisabile a unei lumi în care tot spre cer trebuie să privim pentru a petici veşnicia ruptă cu fiecare deziluzie mundană. Aproximăm neizbutit eternitatea şi găsim stricăciunea – înrolați în căutare şi întreprindere exterioară, acoperind în derizoriu repausul percepției interioare. Zădărnicia rezidă în sensul căutării şi devine senzația exclusivă a celui care *ştie* ce caută. Acest gen de cunoaştere, susținută, în special, de omnipotența minții actuale, care confundă viața cu un limbaj de programare, îndepărtează de trăirea sensului profund al clipei. În acest registru, pentru a găsi câte ceva, trebuie să încetezi căutarea şi, cu noroc, să găseşti ceea ce nu te aşteptai şi, oricum, nu ştiai.

Mă refer la mine, la viața mea, la ceea credeam a căuta şi la ceea ce găsesc atunci când încetez. Când încetez să alerg, presat de nu-ştiu-ce trăire, când pot să „iau vacanță" de la mine, cel asaltat de treburi şi să simt briza vieții. Ordinea unei lumi în care, de pildă, publicarea acestei cărți este cu totul secundară, în prim plan aflându-

se faptul că trăiesc şi scriu pentru chiar momentul acesta, fără aproximări ale rezultatului, fără mize – narcisice – ale efectului.

Gestul personalizării, al autoreferinței îl practic spontan şi are, cu siguranță, importante valențe narcisice – ca şi cum prin raportul personal, direct, negociez distanța, remaniez limita față de dumneavoastră. Ca şi cum refuz domeniul „numerelor mari", sursa şi obiectul legii, spațiul oricărei *maxima moralia*, tunsoarea uniformă a minților şi caracterul dintr-o bucată – aceeaşi pentru toată lumea. Refuz impersonalizarea, impacient în (re)găsirea celuilalt, saturat de morbul diferitelor singurătăți şi, în primul rând, a celei de care nici nu-ți dai seama, sleit de variile forme de dictatură ale iubirii şi indiferenței.

Nu ştiu cum resimțiți excesul de tuşă autoreferențială, însă iată ce-mi spune prietenul Adrian T. Sîrbu, lector cât se poate de avizat al unuia dintre articole (*Părinte-copil, copil-părinte – schița unui chip comun*), într-o misivă pe marginea lui (cu ocazia publicării inițiale a textului în revista „Idea. artă+societate", unde el e redactor):

„Problema nu e că faci volte autoreferențiale, de orice specie ar fi acestea – pe text sau autobiografice –, ci că, retoric, ele nu se „lipesc" cu restul. Această „măștăraie" sau schelărie ajutătoare în căutarea prizei asupra subiectului ales poate rămâne, în fiecare din ipostazele ei, ca vector de sens, căci ea e purtătoare de germeni de productivitate reflexivă, însă retoric ea trebuie „reîngropată" în discursul textului. „Vocea" acestuia trebuie să „spună" aceste volute (chiar şi printr-un efect de ventrilocie prin care urmele scripturale ale vocii tale se amestecă cu semnificanții săi proprii)."

În mod evident, nu reuşesc să „reîngrop" în text voltele autoferențiale şi să practic ventrilocia. Este o re-acție, repulsivă nuanței, la textul pompos, tern în culoare,

„obiectiv”, pe care o încerc cu riscul alunecărilor exhibiționiste. Stilul confesiv, în excedent, este un efect al „reamenajărilor” narcisice, rezultat al psihanalizei. La fel şi raportul dintre ceea ce pot scrie şi ceea ce încerc să trăiesc, tema distanței față de obiect, a chipului celuilalt, care îmbibă trama textului.

Ghidul psihanalistului perfect este titlul unuia dintre articole dar şi o atitudine: cea a solemnei muște obosite după o zi de plug. Nimbul bâzâitoarei insecte este râvnit de mulți truditori debutanți ai „ogorului” psihoterapeutic, grăbiți să atingă cristaline clarități profesionale. Raportul cu cristalul, stârnitor al invidiilor de sticlă, perfecțiune a apelor neatinse, este un bun indicator al căii pe care s-a înscris practicianul şi al atitudinii sale față de cale. Drumețul îşi poate înfunda pasul, în clisa potecilor, considerînd că astfel capătă o călcătură mai apăsată, devine mai „greu”, precum se aude bocancul de globe-trotter al maestrului său. Devine mult mai greu şi încărcat de clişee preluate pe burta goală, mai bine zis, pe inima goală. Există un duet visceral în anatomia formării psihoterapeutice: nu poți să-ți saturi stomacul fără să-ți fi umplut inima. Cum însă inima cere (nu doar ceea ce ochii văd), este mai simplu de mers la fast-food şi de luat, la botul calului şi taraba Mcdrive-ului, câte un „câine fierbinte” care să urle a grabă şi neînțelegere, atunci când „profesionistul” sătul aruncă, mulțumit, câte un clişeu pacientului său precum un os cu vitamine care pică de la masa stăpânului.

Clişeul este o imagine negativă nu doar în fotografie. Nevoia perfecțiunii (chiar dacă-i spune, frumos, perfecționare), care susține apetența clişeului, este o formă a încremenirii, negativ definibilă. De pildă, psihanalistul perfect este cel care nu face greşeli, care nu este „invadat” până la sleire de afectele pacientului, care nu „expediază”

pacienții, care nu intră în „jocul” lor transferențial, ci interpretează etc. Chipul său negativ poate fi o umbră a faptelor negative comise de neofit și obiectivate prin puterea revelatorului supervizor. Supervizarea, întâlnire săptămînală, are rolul de a aerisi practica începătorului, pulverizând pe alocuri alte mirosuri, ceva mai subtile, sau aruncînd prin cabinet novicelui ceva absorbanți. Învățăcelul părăsește aceste ședințe uneori năuc, cu ștaiful boțit și gust de beșteleală ca și cum i s-ar fi luat, cu forța, mosorul cu care se juca și nu mai poate să-l imite nici măcar pe nepotul lui Freud, fiul Sophiei.

Destule clișee, zvonuri și alte fantasme sunt adunate în cele ce urmează pentru a ghida pe oricine dorește să facă pe terapeutul. Ofer garanție minim 2 ani și 10 pacienți, fără limită de kilometrii parcurși în angoasate ture de cabinet, stricătoare nu doar de mochetă ci și de perfecțiuni, atunci când expiră produsul. Produsul de fard terapeutic, colorat strident cu priviri inteligente și cromatice îhî-uri, care dau bine precum sfatul bun de „pe sticlă”, administrat zilnic, la drum de seară. Am încercat produsul direct pe pielea mea, fără creme și pălării de soare. M-am ars suficient ca să vi-l ofer și dumneavoastră, nu atât dintr-un sadism deloc erogen, cât din nevoia de a mă lepăda măcar de câteva apucături. Este ghidul perfecțiunii mele cât se poate de păguboase pe care v-o propun, doar-doar, ventilând-o pe sub ochii dumneavostră, scap de ea și îmi (re)găsesc pipăind imperfecțiunea, starea de grație mundană, spațiul în care *se* respiră afectiv, adică *eu* pot să trăiesc.

Orice pas inițial, pe drumul psihoterapiei, invită la adolescentine căutări identițiare. De la pastișe zgomotoase (ale terapeutului formator), la urme de stil personal, de la clișee încărcate de artefacte, la compoziții evocate frumos în orice cronică, distanța se măsoară în trăiri de care

terapeutul este sau nu capabil. Răspunsul la întrebarea comună „merge cabinetul ?" – întrebare centrată mai mult pe pipotă decât pe inimă – ar trebui să se refere la capacitatea umană de a ajuta, de a trăi, de a regăsi sens. În schimb există mereu tentații pecuniare, *business like*, care aduc în spațiul terapeutic mai mult instrumentarul contabil decât cel afectiv.

Neofitul învață, de la pacienții săi, faptul că psihoterapia este o chestiune de trăire şi nu una de algoritm. Însă compulsia de a folosi rețete nu se stinge uşor: învățăcelul trece de la clişee explicite la aerisite repertorii algoritmice.

În textele de față tămâiez clişeul brutal pentru a-i face loc celui mai fin; nu ştiu cât vorbesc despre clişee şi cât le practic. Este o carte a clişeelor personale care îmi par la ora actuală de *bon ton* şi care pot indica fundături oricărui psihoterapeut serios, preocupat de viitoarea sa destinație profesională.

Textul în sine este un experiment, fără nici o pretenție de închegare stilistică sau de conținut, care nu ştiu dacă mi-ar fi fost realmente la îndemână. Sub acest aspect, îi mulțumesc lui Adrian T. Sîrbu pentru remarcile sale care, chiar dacă se refereau la un anumit articol, cred că ating, cel puțin punctual, întregul volum:

„Mi-ar fi plăcut să fi dezvoltat mai mult lucrurile – mai tacticos, mai pe îndelete şi deci mai vizibil (nedepăşind, desigur, limitele a ceea ce îți propuseseşi să abordezi) – în dreptul unor afirmații de principiu; căci ele sunt totuşi strategice pentru abordarea subiectului şi de asemenea în genere pentru vederea psihanalitică asupra acestuia, pe care textul tău se presupunea a o documenta. Ele există acolo, şi ghidează gândirea aflată la lucru în text, iar un cititor cât de cât versat (nu neapărat de psihanaliză, cât de text teoretic) le reperează,

însă ele sunt nedepliate, „timid” şi ca în treacăt afirmate, şi de aceea oarecum discrete, eliptice, chiar criptice. Cred că merita să fii mai dizert/locvace la nivelul acestei armături „teoretice” a tratării ; demersul expus de text ar fi câştigat astfel, nu neapărat morgă academică ori didactică (nu ne interesează !...), ci în prestanţă, în exemplaritate. Ar fi fost totodată mai bine puse în valoare beneficiile „epistemologice” ale vederii psihanalitice asupra chestiunii.

Asta ar fi avut în acelaşi timp avantajul de a trage textul mai înspre categoria „eseu” (elaborare liberă, schiţată doar, însă mai riguroasă în desenul ei, mai focalizată, de asemenea), mai degrabă decât să fie un simplu „articol”, care trece doar caleidoscopic în revistă, lejer, un pic sumar, principalele aspecte, fără a conţine neapărat o „teză” interpretativă asumată auctorial, în jurul căreia să se organizeze totul.

În fine, tot de aici se trage, mi se pare, şi senzaţia mea că momentul logic al saturării „concluziilor”, al unei explicitări mai rotunjite, dincolo de simple aluzii, ale implicaţiilor de ansamblu ale abordării tale – aşa cum ai înţeles s-o faci – pentru tema pusă în joc este niţel subreprezentat în text. Sincer, am avut senzaţia de a fi rămas un pic sur ma faim. *Există, din acest punct de vedere, un dezechilibru compoziţional-retoric în desfăşurarea textului (şi raportat la întregul lui). Parcă ai fi zăbovit prea mult, pierzând şi energie, în „căutarea tonului”, a cărării de acces la miezul propriu-zis al subiectului, în decupajul lui convenabil, şi, abia câştigat un regim de croazieră, totul s-a sfârşit un pic scurt. Cumva înainte de a fi început cu adevărat ...”*

Nu ştiu dacă am început cu adevărat ... să practic psihanaliza – pacienţii mei pot vorbi despre aceasta – dar cred că am început să fiu mai veridic cu mine şi cu lumea

– să mă recomand dumneavoastră mai aproape de ceea ce sunt, retrăgându-mă treptat din dezbaterile, cu reflexe pragmatice, pe tema perfecțiunii. Probabil că drumul de la idealurile rarefiate ale piscului la realitatea tangibilă a poalelor, de la privirea pizmaşă a „familiei regale” sau a poziției de curtean, la aşezarea firească între ceilalți, este parcurs în orice adolescență profesională, în care zeii încearcă starea de pământean şi renunță la nemurire pentru trăire, schimbă atotputernicia cu buna limită.

Merită, fără doar şi poate, trăită fiecare „cădere” din cetatea Olimpului, pentru a putea simți sub picioare prospețimea pământului, chimia sa vitală, deseori de neînțeles, întotdeauna însă de trăit. Îmi doresc să surprindeți în cele ce urmează destulă „cădere”, puține idei cum-se-cade, bune urme de impuritate şi greşeală pentru a nu justifica, sub nici o formă titlul. Pentru a nu justifica alegerea (pre)textelor, pentru a nu justifica ...

Viața nu ne cere justificări; continuăm totuşi să le căutăm, ca şi cum existența şi-ar pierde sensul fără efortul nostru epistemic. Este greu să suportăm incertitudinea, şi asamblăm compulsiv cauzalități, determinism, doar-doar să simțim, măcar, ceva urme ale putinței şi capacității de control. Nu ne permitem „să lăsăm lucrurile să se petreacă” şi credem că punem şi noi umărul la organizarea petrecerii vieții noastre, dacă nu la alegerea invitaților şi a felurilor de mâncare, cel puțin la spălatul vaselor. Măcar menajere ale destinului propriu să ne considerăm, pentru a putea alege detergenții cu care să ne spălăm rufele – evident în familie. Este bine când spălătoria se întâmplă printre neamuri, că deh, imaginea murdăriei scârbeşte, în timp ce apretul cu ultimul parfum, de izvor de munte, lansat de negustorii de detergent, încântă. Nu sunt cu nimic fascinat de mirosurile grele, *nature*, care umplu, nu doar la ieşirea din schimb, văraticile şi aglomeratele

autobuze. Aş fi însă încântat să ţinem mai aproape lucrurile pe care le pitim cu atâta râvnă. Fiecare lucru pe care îl ascundem – de noi înşine – constrânge şi ne confiscă din libertate. Fiecare crâmpei de lucru, revenit în văzul lumii şi al nostru, ne conferă consistenţă şi senzaţia persistenţei personale.

Nu cred că alegerea este grea, cred că este imposibilă: schimbarea se produce atunci când nu te aştepţi şi nu după ce asculţi o prelegere despre cum să te schimbi, sau citeşti câte un ghid, indiferent dacă este sau nu al psihanalistului. Mai bine lăsaţi acum cartea din mână dacă aşteptaţi câte ceva de la aceste rânduri – ceva care să vă „atingă" ansamblul de coarde (mai sensibile) sau de suflători (şi în iaurt) ai destinului. Continuaţi să citiţi *numai* dacă nu aşteptaţi – viaţa, dragostea, fericirea, lumea; înseamnă că deja aţi găsit. Felicitări, sunteţi imperfect şi apt a pricepe rostul perfecţiunii.

Lectură modestă !

PARTEA I

AIUREA,
MAI MULT PE LÂNGĂ CABINET

OBIECTUL (CU COPERTELE ÎN) GALBEN

De la *connaisseur*-ii profunzimilor alcoolului am învățat că tăria omoară în timp ce vinul hrăneşte. Din familie, însă, am înclinat spre ceea ce hrăneşte prin faptul că tata este inginer oenolog. În pofida muncii sale „aplicate" care solicită, desigur, nu numai străduanie teoretică, nu l-am văzut niciodată beat. Lipsit de un model consistent în această ordine, vă pot face inventarul experiențelor mele ebrioase cu mare rapiditate: o seară, de mult, când am râs permanent fără motive bine întemeiate, o altă ocazie cu puțină amețeală şi încă una când eram deosebit de roşu la chip.

Am făcut această introducere pentru a vedea dacă sunt îndreptățit să vorbesc despre alcool. Cu siguranță, nu. Şi atunci, cu ce drept scriu un articol despre lichidul incolor vilatil, uşor inflamabil ?

Mă întreb aceasta pentru că îmi provoacă eriteme textele decorative prin care autorul îşi exhibă erudit atlanții şi cariatidele edificiului său cognitiv încercând, fără succes, să-şi compenseze un zornăitor gol vital. Mi-e la fel de greață să practic impostura publicistică, de altfel destul de *trendy*, erijându-mă într-un vechi gânditor şi practician al chestiunii, în speță al alcoolului. Asta nu înseamnă că, propunându-ne, de pildă, tema alcoolului, cel care tratează subiectul şi-ar demonstra căderea şi întemeierea de a scrie prin puținătatea momentelor în care se menține treaz, continuînd însă, remanent, se emane unde etilice ...

De fapt îmi vine să vomit atunci când constat că scriu un articol despre alcool fără a fi băutor. Măcar aşa să îmi vină rău ... din lipsă de autenticitate.

Poate că despre alcool şi autenticitate aş avea căderea să scriu. Nu pentru că aş fi autentic în vreun fel, ci pentru

că m-am săturat de *ca şi cum*-uri deşarte, de abstracţiuni siderale şi alte specii ale „înaltelor” lumi cognitive lipsite de orice spirit, care populează publicaţiile.

Poate că sunt supărat. Şi pentru că nu pot să beau, scriu ce pot.

Un loc comun al semanticii alcoolului precum *in vino veritas* îmi pune problema raportului cu mine însumi şi felului în care mă re-prezint dumneavoastră. Aritmetica alcoolului, care măsoară şi distanţa dintre mască şi chip este simplu condensată într-o întrebare: de câte pahare am nevoie pentru a fi mai aproape de nevoile mele fundamentale minuţios pitite prin cotloanele ruginite ale propriei persoane ? Şi dacă nu pot trece „bariera” unui pahar, oare cât de mult vă mint, chiar şi acum, cu „sofisticatele arabescuri” ale personalităţii mele, uscate de atât trezie şi distanţă de mine.

Oare nu m-am îmbătat până acum de frica grimaselor monstruoase ale chipului meu veritabil, care nu mi-ar mai fi dat dreptul să mă văd bun, capabil, frumos etc. ? Sau pentru că sunt vreun virtuos înnăscut, sportiv fără competiţii sau „înţelept” al bunei măsuri ? Habar n-am.

Dacă aş fi băut mai mult de un pahar nu mai îmbibam textul cu atâta năduf iscat de-o nepotolită şi acuzatoare voce lăutrică.

Agresiv, radical, dorindu-mă special în scriitură, mă întreb dacă „beţia” cuvintelor la care vă supun nu este efectul unui chimism echivalent, alcool „cu înlocuitori”, de care sunt, de astă dată, dependent. Adică scriu împins de o senzaţie de efervescenţă lăuntrică în care „agăţ” cuvinte pentru a potoli ceva angoase şi combin gânduri până la neinteligibil pentru a-mi reda puţin sens.

Parcă mă văd plutind printre grele duhori conceptuale, precum aburii unui butoi destupat cu ţuică de măr, întrebându-vă răstit „ştiţi bă, cine sunt eu ?” – pentru

a vă răspunde solar „cel care scrie cărți !”. Proaspăt atins de revelația narcisică, nu contenesc în a emana concluzia plenară, precum o ultimă și naturală sincopă regurgitativă: „Sunt mare, bă !”.

Pentru exercițiul incoerenței, mă gândesc acum la un obiect galben. Este galben pentru că are oroare de galben – este singura frecvență a spectrului pe care o respinge. Acest obiect arată ceea ce respinge, ceea ce nu poate conține: galbenul. Să fie ceva legat și de cartea pe care o ții acum în mână ? Nu știu și mai bine strig cu voce de sopran (colorat): „Sunt mare, bă !” – de o mărire precum galbenul obiectului: îmi etalez ostentativ ceea ce îmi lipsește, culoarea limitelor mele șterse.

Sunt satisfăcut de beția de cuvinte pentru că vă dovedesc cât de „mare” *sunt*. Nu pot *să fiu* pur și simplu. Pentru a-mi suplini vidul ființial care-mi colindă sufletul trebuie, musai, *să fiu mare*. Numai o ipostază hipertrofică a ființei îmi devine vizibilă, una bine măsurată îmi scapă și mă „scapă” de liniște, de bune limite, de trai tihnit.

Și atunci de abia aștept să îmi ceară un prieten câte un articol pentru o revistă bine citită.

Chiar dacă subiectul nu va mai fi alcoolul, promit să fiu la fel de tulbure și de ahtiat de „mărire”, la fel de „autentic” și agresiv, la fel de smucit și egocentric.

Mă duc să mă culc.

ŞI NE IA NOUĂ LOCUL DE PARCARE

„Iar mi-a ocupat locul de parcare un nesimțit. Vede că îmi pun maşina, de ani de zile, acolo şi nu-l interesează. E drept că nu am plătit locul la primărie, da' nici el. Şi chiar dacă l-aş fi plătit, tot s-ar fi băgat peste mine, otreapa!". Mulți păţim precum împilatul şofer şi nu doar din pricini de autoturism; lista e lungă, cu file suficient de încărcate în gâlceve ca să putem alcătui *the best of*. În top avem: locative (mă inundă mereu, nu plăteşte cota care-i revine pentru repararea terasei, şi-a făcut atelier în apartament şi hodorogeşte toată ziua, ascultă manele că duduie pereții, ziua şi noaptea), imobiliare (a răşluit 10 cm din proprietatea mea când şi-a ridicat noul gard, mi-a tăitat tufa care creştea pe pământul meu, pe motiv că-i ținea umbră, face foc în curte şi mă afumă tot timpul), succesiune (având drepturi egale, pretinde că-i revine 75 % din moştenire, şi-a vândut partea şi cere jumătate din ce a rămas), serviciu (şeful mă obligă să muncesc zilnic două ore peste program, colega mi-a ocupat biroul fără să mă întrebe, clientul nu-şi plăteşte obligațiile contractuale), cuplu (mă lasă numai pe mine să plătesc facturile, nu se spală când vine acasă). *Q. E. D.*: celălalt are ceva cu noi şi nu de azi de ieri ! Când tocmai ne-am făcut şi noi, ca omul, un rost, un locşor, cât de mic, „vine altul şi ni-l ridică". Ne întrebăm, atunci, ce să facem: să-l lăsăm – ne e frică (pierdem bunătate de străduanie, de agoniseală şi parcă rupem ceva din noi), să-l bătem – se strică (şi se duce repede la IML după un certificat care ne poate costa bani, poate şi ani) şi apoi vine altul şi ne ridică (la secție, cel puțin pentru declarații, cel mult, în primă instanță, pentru 30 de zile).

Greu de negociat cu senzația că celălalt te batjocoreşte, că nu-ți respectă drepturile omului – *care*

este – nu doar în sectoarele cu trotuare albastre – ci în fiecare dintre noi. Ajungem la ebulițiune, cu clocot de păguboasă furie, iscat de senzația de gratuit abuz, intruziune, încălcarea spațiului cât se poate de intim al sufletului nostru, ca și cum nu am valora nimic. Nici cât gestul – fictiv – de a-i ceda, fără zbierete, locul de parcare unui tânăr și neliniștit vecin, proprietar de Audi, samsar cu „biroul" prin târgul din Vitan, care tocmai și-a „scos" *A 6*-le gratis, ca orice „băiat deștept". Bună provocare – să îi oferi locul *tău* unui om al cărui *Weltanchauung* maniheist ar provoca vomismente oricărui *gourmet* al nuanțelor, silit să-i asculte declamațiunea expresiunii sintetice: „dacă ești șmecher și te descurci, *ai*, dacă nu, ești fraier și stai acasă" ... Provocarea se constituie pornind de la senzația că aici avem de-a face cu ceva legat de raportul dintre mărgăritare și porci: mărgăritarul nostru, porcul lui. Cât ar valora, totuși, gestul de a-i oferi ceea ce îți cere – chiar cu prețul de a te risipi și simți călcat în picioarele sale bine încălțate, de nici o generație încoace ? Îți cere ceea ce și tu ai nevoie – spațiu, recunoaștere, bunăstare – captiv într-un „joc" în care privirea și dantura trebuie afectate proporțional și reciproc. Este un joc în care regula admite o unică și limpede victorie, a șmecherului, și un unic looser, fraierul. Parcă ar fi podișca strâmtă sau trecătoarea îngustă în care numai un drumeț are loc. Lui Oedip i s-a întâmplat să se întâlnească, într-un astfel de loc, cu un bătrân cu înfățișare impunătoare, care călătorea într-un car. Crainicul i-a aplicat eroului câteva bice ca să se dea la o parte; acesta a ripostat și a lovit mortal, în trânteala generală, și pe semețul bătrân, tatăl său, neștiut. Istorie veche, nimic nou: un fel de încăierătură pentru locul de parcare, soldată cu ceva procuratură și știri mortifere, numai bune pentru principala ediție de seară.

Să fie întregul inventar de furii, de care am făcut vorbire, reductibil la pățania oedipiană ? Arderea care se insinuează prin măruntaie şi scoate un fum gros, care întunecă mințile şi iuțeşte pumnii, să fie învățată, de fiecare, în strâmta şi propria trecătoare – acolo unde nu este loc decât pentru unul ? Pentru un tată, nu (şi) pentru fiu, pentru o mamă nu (şi) pentru fiică. Răspuns final, afirmativ – părerea lui Freud: este vorba despre prima miză a destinului uman, care, jucată greşit, întețeşte Furiile, mai precis Eriniile, pe care degeaba le mai numeşti şi Eumenide, că nu mai scapi de mânia lor nici cât Oreste.

Jocul „oedipian” este complex: se joacă în trei, fără mână moartă şi remize, doar pe pedepse; este, pe fond, o combinație de dame cu şah, în care prestația protagonistului este influențată de deschiderile damei şi apărările şahului, sau invers.

De pildă: dama, nefericită nevoie mare, se află de mulți ani în ograda şahului; acesta, nefericit la rându-i, se simte nevoit să-şi ostoiască amarul cu ceva nectar, ba de Jidvei, ba făcut în regie proprie. Odrasla, al treilea jucător – şi el prin casă, deşi stă mai mult în fața blocului, ca să inhaleze cât mai puțin aburii furiilor casnice, emanați de bunii săi părinți, prin certuri cu voci înalte, care permit până şi vecinilor îndepărtați să le urmărească, în clar. Într-o bună zi, cozeria l-a enervat până într-acolo pe şah, încât a luat instrumentul de tăiat pâine, şindel de ocazie, cu intenția de a-şi căuta consoarta pe la viscere. Odrasla a sărit în apărarea damei şi l-a pălit cu râvnă pe şah, până l-a pus pe drumuri. Este istoria lui Oedip, în variata soft, de cartier, numai bună de o piesă cu multe beep-uri, semnată BUG Mafia. O fi soft, dar are aceleaşi efecte, hard şi postgaranție nelimitată nici de cei 100 000 de kilometri de vină, înşirați în viața omenosului defensor care prinde, mintenaş, vervă de atac față de oricine îi ocupă locul – de

parcare, de serviciu, de familie etc. Prin grația Moirelor – și limitele părinților – i s-a menit să ocupe, odinioară, locul care nu-i era permis, cel al șahului. Suveranul familiei nu și-a putut păstra poziția de tată așa cum este definită în orice dicționar multilingv al vieții: autoritate dreaptă, iubitoare de soață și de fiu, care prin darul dragostei îi permite odraslei să „renunțe" la dorința de exclusivitate asupra grațiilor mamei, suportându-i furiile și învățându-l că nu *toată* lumea este a sa, nu toate trecătorile înguste și locurile de parcare.

Este lecția de esență a oricărei parcări: mai sunt și alții care au dreptul la un loc de pus mașina pe care, însă, bieți oedipi de periferie nu l-il putem oferi, cu înțelegere, fără a ne simți prejudiciați în propria ființă, urmă a vătămăturii jucate cu șahul, cel care a săvârșit, cu furiile sale, putința de aplecăciune față de aproapele și de dar afectuos, lăsând un altul: „*dar,* nu are dreptul!". Lungile zgârieturi, date, la cheie, în tablă vie, mașinilor noastre parcate pe ici pe colo, aflate mereu pe fantasmatica „tarla" a vreunui fiu de Laios, sunt pecetea acestui „dar". Ne zgârie sufletul și stârnește revolta iar celor mai norocoși întrebarea „de ce ?". Ce are de împărțit cu mine, de ce nu-și vede de viața lui ?

Orice furie este generată de o nevoie cât se poate de personală în care celălalt nu este cauza, ci stimulul. Să trecem, pentru demonstrațiune, la un test de cunoștințe (afective). Alegeți răspunsul corect la următoarea întrebare: De ce viața noatră este presărată cu dispute pentru locuri de parcare ? (1) pentru că celălalt este egoist, nesimțit, ticălos; (2) pentru că ne calcă în picioare; (3) pentru că eu nu am noroc și sunt de vină; (4) pentru că mă simt frustrat, rejectat, neiubit; (5) pentru că *el* simte că nu are îndeajuns – înțelegere, dragoste, spațiu. Dacă ați bifat, să trecem la părerea mea.

Orice răspuns este corect în funcție de putința noastră de a trăi situația, dar se referă la aspecte diferite, cu efecte pe măsură: (1) judecată asupra ființei celuilalt; (2) judecată asupra comportamentului său; (3) judecată asupra ființei noastre; (4) precizare a trăirilor și nevoilor noastre; (5) precizare a trăirilor și nevoilor lui. Primele două răspunsuri intră în sfera fenomenelor atribuirii, ale proiecției, reacții extrapunitive care animă vicios nu doar telenovelele politicii. Este hodorogitul pseudoargument al lui „ba tu!”, rostit cu fălcos aplomb și arătătorul săgetat-întins spre locul exclusiv al tuturor relelor – celălalt, ca toată lumea să-l vadă bine și să-l lapideze. Câtă ușurare: să mântuiești lumea, în rate, de toată nemernicia, așteptând, cuvios, până vine altul la rând. Al treilea răspuns ne are pe noi ca țintă a bolovanilor, este reacția „introiectivă”, intrapunitivă, numai bună de făcut ulcere și boli cardiace, că deh, punem și la inimă și la stomac sau cădem în râpe de suferință unde „perspectiva” vieții arată ca un mal de pământ care ne poate oricând înghiți. Odată cu al patrulea și al cincilea răspuns ne apropiem de noi înșine și de celălalt, de trăirile noastre, de re-acții la care avem toate drepturile, care ne dau consistență și raport cu sursele vieții. Când nu avem ingrediente fundamentale pentru gătit supa primordială a vieții (două legături de iubire, tot două – măsuri de respect, o oală cu pereții bine clătiți de independență), facem foamea, că te mai și miri de ce *homo homini lupus* când, de fapt, bietele ființe, rude de câine, mor de foame mai ales iarna și sar la gâtul victimei din lipsă de alternativă. Cât ne costă să îi hrănim, să ne hrănim, chiar dacă iarna sufletelor noastre s-a așternut din timpuri străvechi ? Gestul de a-i oferi locul de parcare nu mai este gratuit pentru că îi putem simți foamea de afect și înțelegere și îi putem vorbi despre ea, fără zbierete și

fierberi, ca şi cum am fi de vină pentru nevoile şi trăirile noastre.

Uşor de spus, greu de trăit. Cât de greu, vă voi spune când voi (mai) găsi locul de parcare ocupat. Dacă tot a venit vorba, unde vă parcați maşina ?

DESPRE CADRU ŞI RECICLĂRILE SALE

Sper că este limpede ! *Cadrul*, pentru a rămâne *cadru*, trebuie reciclat.

Eram aproape sigur că *reciclarea* – formă de perfecţionare profesională a *cadrelor* pentru a se putea adapta progresului industrial şi ştiinţific – a fost „inventată" de tovăraşi, în spiritul economiei de materiale şi al împlinirilor societăţii socialiste multilateral ...

Eram atât de sigur încât era să uit că de ceva timp încoace, în multe domenii, lumea se învecheşte foarte repede iar maratonul *cadrelor*, devenit universal, este din ce în ce mai mult o cursa de viteză.

Care este obiectul reciclării ? Este *cadrul*, adică individul care-şi serveşte angajatorul. În afara aceastei „nobile" datorii acelaşi individ revine accidental acasă în cursul serii, uneori la sfârşitul săptămânii, ocazie cu care, dacă nu este apatic, se poate certa cu cine găseşte prin apropiere („citat" din viaţa prietenilor mei).

Sunt de acord că fără a ne fi preocupat – unii dintre noi – cu „ciudate" chestiuni profesionale mare lucru nu ar fi fost, nici măcar aceste rânduri. Mă interesează însă diferenţa dintre a fi preocupat, activ, creativ şi a ajunge preaocupat, reciclat, *cadru*. Cu alte cuvinte vreau să aflu dacă un *cadru* reciclat mai rămâne în viaţă: în viaţa sa personală.

Termenul *cadru* mă face să mă gândesc la o bicicletă: mereu tare, rigid, de bune dimensiuni, gata de „datorie". Pentru a fi la înălţimea propriului statut, un *cadru* trebuie să-şi dovedească „tăria" în raport cu alt *cadru*. Frumoasă fantasmă a puterii care, vrem nu vrem, ne bântuie mediul de viaţă.

Ce rămâne dincolo de această competiţie a „tăriilor" din ce în ce mai reciclate ? Întrebare justificată având în

vedere că orice efort concentrat într-unul dintre domeniile vieții le atinge pe celelalte. Cursa reciclării profesionale riscă să-i schimbe vieții (personale) esența, adică sensul, pervertindu-l în forme de împrumut ale succesului profesional.

Sunt frecvent tentat de efectele excelenței profesionale – banii, vilă, *4x4*, călătorii exotice etc. (considerând că ar fi şi pe la noi, măcar „accidental", efecte şi nu cauze generate de nepotism şi tâlhărie instituțională). Mă gândesc la „libertatea" şi forța de schimbare pe care mi-ar conferi-o contul în euro cu „măcar" 6 cifre. Poate din pricina lipsei acestuia, țin să vă precizez – invocând un neplăcut gust de acru – că un *cadru* plin de bani nu este nici mai liber şi nici mai capabil de schimbare (incidența diferitelor elemente de psihopatologie în populația îmbogățită o dovedeşte).

Care este, în definitiv, motivația de fond a unui *cadru* reciclat ? Gratificări narcisice precum aprecire unanimă şi poziție privilegiată ? Putere ? Siguranță ? Împlinire de sine ? Ştie răspunsul o specie „exemplară" de cadru – workaholic-ul. Răspuns greşit …viață pe măsură.

Societatea ultimilor zeci de ani a produs atât statutul de cadru cât mai ales nevoia de reciclare. Va fi avut motive întemeiate să o facă: fără o adaptare permanentă la amețitoarea dinamică tehnică această societate nu ar fi durat.

Pericolul provine din echivalarea, într-o grilă cât se poate de mecanicistă, a *omului* cu *cadrul*. Cu cât crusta abiotică a *cadrului* ne acoperă mai mult, cu atât esența profundă a ființei îşi cere drepturile prin răbufniri imposibil de controlat fie şi prin cea mai performantă tehnică IT. Semnele acestor răbufniri sunt evidente. Lipsa de sens produce frustrare iar, prin cumulare, agresivitate şi nevoie de distrugere, indiferent dacă este individuală,

grupală sau comunitară. Prin urmare, ființa umană profundă este repulsivă definiției reciclării.

Ar fi fost necesar un proces compensator lansat simultan cu reciclarea şi căruia, constat, că îmi este greu să-i dau un nume. Poate *căutare a rostului*. O definiție a acestui „proces” după tipicul definiției reciclării ar suna astfel: *căutare a rostului* – formă de perfecționare destinală a *omului* în scopul de a se adapta la sine însuşi.

Loc comun, banal, truism. Un astfel de proces, care să compenseze unilateralizarea individului produsă prin reciclare, a existat de când lumea.

L-am uitat şi îl reinventez ca să vă apar abil, deştept şi ... reciclat.

Sunt un cadru.

MINTEA CUMINTE SAU MINTEA CE MINTE

Dacă lumea ar fi fost de o limpede şi unică substanţă, limita nu ar fi avut sens, lipsită de premisa sa, diferenţa. De aceea, limita s-a format consecutiv unui proces de polarizare, de pierdere a omogenităţii câmpului originar. Cum a apărut mişcarea de polarizare, Dumnezeu ştie, poate şi astrofizicienii – atunci când mai probează, dar nu foarte des, câte o ipoteză ...

Ceea ce se afla înaintea oricărei limite este greu de *înţeles*. Greu de înţeles pentru orice minte, pentru că orice minte *minte* în raportul „cognitiv" cu lumea de dinaintea instituirii oricăror limite. Mintea pricepe prin limite şi *ne minte* când priveşte o lume de configuraţie diferită, cu nici o configuraţie: cea mai nelimitată lume reflectată mental capătă o limită. De pildă, infinitul devine o suită de numere în progresie din care percepem, mereu, numai o parte; absolutul ni-l reprezentăm precum cel mai mare ansamblu posibil de elemente, fixându-i cu stoicism graniţele dincolo de maximale mărimi. Nu acceptăm, printr-un reflex cognitiv, i-reprezentabilul şi reducem orice configuraţie ne-mărginită la o reprezentare care, deşi ne ocupă întregul câmp reprezentativ, îi impune limite.

Este mai facil de pus între paranteze starea originară, i-reprezentabilă mental, şi a „începe" direct cu o lume deja configurată. În *Facerea*, de exemplu, din primul verset, se vorbeşte despre o limită – *„a făcut Dumnezeu cerul şi pământul"* – iar de la evanghelistul Ioan aflăm că *„La început a fost Cuvântul*". Teogonia biblică nu indică starea anterioră limitei, semn că orice reper, în acest sens, este impropriu. Dumnezeu-Tatăl şi Logosul, aceasta *este* diferenţa (şi limita). Logosul, cuvântul înseamnă configuraţie. Orice cuvânt care *se* spune aduce ordine, decupează realitate, pune graniţe (principiu

psihoterapeutic consacrat). Esența logosului constă în manifestarea unei ordini necesare. Cuvântul încheagă reprezentarea și este un *proces secundar* (termen ales de Freud printr-un raționament similar) existenței reprezentărilor, imaginilor, ne-ordonate de logos, care nu pot fi decât aproximativ, echivoc, neinteligibil numite, puse în cuvânt. Maniera în care se desfășoară lumea haotică, fără limite și apetențe de rigoare, în care logosul nu încape, a fost numită de Freud *proces primar*. Prin urmare, și în cosmogonia psihanalitică, „*La început a fost lumea fără limite și ordine necesară, a proceselor primare, a Se-ului*”.

Biblică sau psihanalitică, este posibil ca sursa *personală* a raportului cu lumile originare, ne-manifestate, i-reprezentabile să fi fost starea arhaică, matrice a individualității fiecăruia. Deși nu avem amintiri din primele luni de viață, nu le punem la îndoială, printr-un joc de reprezentări preluate de la părinții noștri: eram, atunci, în afara cuvintelor, înăuntrul trăirilor, între starea nemanifestată (conștient), ne-ordonată, ocupați cu diferențieri, cu eboșe ale conștienței, ale ordonării necesare.

Există un raport problematic între ordinea manifestă și conștiență: fără conștientă nu are cine să constate manifestarea; de cealaltă parte, starea nemanifestă este expresia omoloagă a inconștienței. Conștiența pare cosubstanțială stării manifeste, în timp ce inconștiența – celei nemanifeste. De aici și încercările de aproximare ale sensului existenței: existența reflectându-se pe sine, Narcis ca ipostază infinitezimală a lui Dumnezeu. De aici și psihanaliza: îndeletnicirea lui Freud cu ceea ce nu este manifest. Tot de aici și scopul analizei personale: a *proba* existența a ceea ce *se* credea, îndeobște, inexistent – inconștientul, *Se*-ul, nume modern al stării ne-manifeste.

Punând problema interferenței dintre cele două lumi – nemanifestă și manifestă – psihanaliza este o propedeutică a lumii limitelor personale. Propedeutică, întrucât „studiile avansate” urmează a fi conduse personal după analiză, perioadă în care neofitul este ceva mai bine așezat pentru a trăi răspunsul la întrebarea care a făcut carieră: Cine sunt eu ? Sau, în cel mai bun caz, a uita întrebarea, pentru *a fi*.

Fizica este, fără doar și poate, o știință cât se poate de serioasă – Freud a încercat să-i preia câte ceva din modele în metapsihologia sa. Știință a naturii, fizica se ocupă cu studiul ordinii manifeste, chiar dacă este actuală sau potențială, chiar dacă este vizibilă sau implicită. Cum se raportează un fizician la ceea ce era înainte de această ordine pentru care are legi și răspunsuri ? Cum poate un fizician să gândească ceea ce exista înainte de Big Bang ? Cu mare dificultate, pentru că buna ordine mentală este siderată de absența reperelor fundamentale – spațiu, timp. Logica simbolică și cea clasică devin inutile și singurul instrument rămâne logica speculativă. Până și celebrul trio, Einstein, Podolsky și Rosen, nu a fost mulțumit de abundența paradoxurilor din fizica cuantică, străduindu-se să-i combată laxele limitări și transgresări de niveluri logice. Străduania lor nu a dat roade, ba dimpotrivă, au demonstrat ceea ce nu-și doreau – paradoxul EPR. Odată cu fizica cuantică și încercarea de a privi acolo unde vederea însăși nu exista – starea originară – alcătuirea lumii se schimbă până într-acolo încât ne simțim confruntați, precum în anticele lumi, cu privirea Meduzei. Privirea surorii gorgone pietrifică. Pietrifică mintea tot ceea ce se află dincolo de limitele sale, dincolo de limite, în genere. Dacă realitatea conține atât ceea ce este nemanifest și originar, cât și ceea ce este manifest și actual, este posibil ca știința, indiferent dacă îi spune fizică sau psihanaliză, să se fi constituit ca bastion în fața

pericolului meduzării. Ansamblul sistematic, legea, domeniul precizat, predictibilitatea, repetabilitatea cât şi alte caracteristici „tari" ale demersului ştiinţific pot fi un scut, precum cel împrumutat de Atena lui Perseu, unică manieră, mediată, oglindită, de a privi ceea ce siderează.

Psihanaliza are în vedere raportul personal al subiectului cu lumea – conceptul de contratransfer condensează perspectiva-i specifică. Sistemul terapeutic lăsat de Freud are în vedere poziţia individului în sistemul teoretic pe care şi-l creează. Acest lucru a preocupat destui cercetători ai comportamentului, de pildă, linia de „rudenie epistemică" Devereux, Nathan. Acelaşi lucru se petrece şi în fizică: Niels Bohr, aflat printre creatorii fizicii cuantice, a pus problema raportului dintre observaţie şi observator. Cel care observă, modifică prin interacţiune datele pe care le dorea „obiective". Obiectul cunoaşterii suferă modificări determinate de subiectul cunoscător – subiectul şi obiectul îşi estompează limitele repunând problema stării lor originare, fuzionale. Fizica cuantică indică un bizar raport dintre procesele mentale şi realitatea obiectivă. Buna limită dintre materie şi spirit este pusă la îndoială. Jung va fi propus, ca reacţie la această îndoială, conceptul de *psihoid* – raport de continuitate între cele două mari categorii ale existenţei, materie şi spirit.

Limita laxă dintre realitate şi fenomen psihic, dintre real şi imaginar, este înţeleasă de psihanaliză în termenii *stărilor limită* – a oamenilor care glisează între „funcţionarea" nevrotică şi cea psihotică. Pentru a cerceta raportul dintre real şi imaginar, Freud a instituit un cadru care caută să flexibilizeze această graniţă. Divanul şi asociaţia liberă sunt concepute după experienţa visului iar discursul asociativ se doreşte similar cu fenomenul visului. În starea de vis sunt suspendate bunele limite propuse de realitate şi, de aceea, devine cea mai bună manieră de a

cerceta inconştientul, *Se*-ul. Tocmai prin popasul substanțial în această lume, a liberei asociații, analizantul poate dobândi, prin experiență, un mai bun raport cu limita dintre imaginar şi real. Testarea realității, apanaj al *Eului*, este ameliorată prin consolidarea puterii sale adaptative atât la cerințele pulsiunii cât şi la comandamentele datoriei.

Una din temerile fundamentale ale oricărui individ este de a nu-şi pierde controlul conştient, de a nu fi invadat de dez-ordinea lumii „imaginare". Se referă la senzația de anihilare a ordinii personale, atât de anevoios construită pe parcursul psihogenezei. Destui oameni se raportează la perspectiva unei analize personale dotați cu astfel de temeri: „Nu fac o psihanaliză pentru că dacă tulbur echilibrul precar pe care îl simt, mi-e teamă de iminente şi devastatoare erupții care mă vor scoate din circuitul realității!". O altă fantasmă se referă la consecințele sărăcitoare ale acestui demers. Buna limită personală, pusă la lucru într-o analiză, poate conduce la evanescența mişcării libere a sufletului, clişeu cu state prăfuite: „Nu fac o psihanaliză pentru că mi-ar distruge creativitatea, vitalitatea, credința".

Este limita personală cum se cade constituită, exclusivă față de ceea ce nu are limită, de ne-manifest, de pildă, de Dumnezeul-Tată creştin? Ereticul impertinent, după cum se autointitula Freud, se adresa pastorului protestant Oskar Pfister cu „dragă om al lui Dumnezeu". Acest pastor era psihanalist, în timp ce Françoise Dolto, credincioasă, practica psihanaliza fără nici un „risc", cu succes internațional (v. *La foi au risque de la psychanalyse*, Éd. du Seuil, 1981). Buna limită, recartografierea sufletului consecutivă unui profund demers analitic, permite o mai eficientă evaluare a raportului personal cu ceea ce se află în afara limitei.

Această chestiune m-a încurcat mult timp: dacă pe calea raportului cu transcendența, cale inițiatică, asceza (represia pulsională) era un instrument necesar, de ce ne mai încurcă psihanaliza cu re-formări ale capacităților expresive ? Sensul personal, calea, se parcurge cu pasul represiei sau al expresiei ? Întrebarea conține, desigur, şi problema: personal, ca orice nevrotic cumsecade, practicam represia ca apărare în fața „periculoasei" expresii pulsionale. Căutarea transcendenței nu este o opțiune ci o defensă atâta timp cât spațiul mundan al pulsiunii nu poate fi locuit cu bună-stare.

Am fost frapat de lucrarea *Fără granițe* a lui Ken Wilber (unul dintre cei mai cunoscuți psihologi transpersonaliști), având în vedere că nevoia de *fără limite*, chip al transcendenței, poate fi o formă a atotputerniciei (reactivă neputinței vitale) care, de cele mai multe ori, indică o crispată fugă de asumarea limitelor personale, a cerințelor pulsionale, a vieții în genere. Am constatat cu uimire că lucrarea lui Wilber nu ne invită la astfel de curse ci, de pildă, la a face o psihanaliză înainte de a ne îndrepta spre domeniul transpersonal. În acest fel „lumea de sus" nu mai este un refugiu pentru oprimații noxelor „lumii de jos", trupul nu mai este o închisoare a sufletului ci o parte a ființei care nu trebuie, cu necesitate, să nască rușine, culpă şi penitență. Deşi lumea creştină ne-a impus aceste coordonate, mă întreb dacă Iisus este cel care ni le-a transmis. Mântuirea, eliberarea nu se poate face prin fuga de trup ci prin integrarea sa în câmpul Ființei.

Psihanaliza creează premisele de a ajunge, fără grele contorsiuni, în Rai, poate pentru că îi permite aspirantului să trăiască ceva din gustul paradisiac al vieții începând de aici şi de acum. În varianta sa mundană, raiul se vădește a fi diferit de orice reprezentare a sa, a fi ascuns printre dure

trăiri cotidiene, a fi martor al stării de dincolo de limite cu care ne protejăm suferința. Să nu-l mai căutăm, poate atunci îl găsim.

TENTAȚIA NONSENSULUI

„Rațiunea devine dușmanul care ne privează de atâtea posibilități de plăcere. Descoperim câtă plăcere rezultă din a ne sustrage cel puțin temporar și a ne abandona tentațiilor nonsensului” ne spune Freud în „noile” sale prelegeri de psihanaliză.

Cât de tentat de nonsens a fost savantul vienez ? Dacă, de pildă, obsesia sa pentru numere, prin care urma să își afle anul morții, nu ar avea putere conclusivă, cred că marea sa preocupare – inconștientul – ne-ar putea oferi un răspuns. Este un spațiu definit prin nonsens din care rațiunea este ferm izgonită – de aici și vicisitudinile teoriei psihanalitice, tentativă de ordonare rațională a haoticei lumi pulsionale. Poate că rațiunea este atât de clar izgonită de trama inconștientului, încât Freud va fi avut nevoie de multe ancore cognitive pentru a putea rămâne în „apele” paradigmatice ale vremurilor sale, fără a fi el însuși izgonit dintre cercetătorii „curățați” de iz mistic și cădelnițați contra diferitelor „șuvoaie de mâl ale ocultismului”. Jung pare a se înnoroit, vorba pastorului Oscar Pfister, care se „dezicea” de psihiatrul elvețian, socotind că „prezintă toate gunoaiele ca o marmeladă spirituală elevată, toate perversitățile ca oracole”. Cu alte cuvinte, Jung își va fi permis derogări de la normele de asepsie ale blocului său operator de suflet, fiind, ca atare, năpădit de nonsens.

Incertitudinea este o constantă a traiului, stare cu care avem permanent de furcă. Asasinăm incertitudini prin fiecare program destinal născut din irezistibile năzuințe de control. Ne îndepărtăm de necunoscut prin reducerea sa la familiale repere: rudenie, tradiție, știință etc. Necunoscutul ne solicită maximal constituția până într-acolo încât construim din aceste repere stâlpi de susținere ai universului. Fără *axis mundi* orice construcție vitală este

inundată – nu de ocultism – ci de haos. Atât carnația cât și fibra stâlpului cosmic, prin care se leagă de centru diferitele zone ale universului, o reprezintă *credința.*

Freud se acoperă cu rigoarea rotundă a rațiunii, cu forța cuprinzătoare a conștiinței, atunci când plonjează în lumea, imundă pentru orice apologet al rațiunii, a inconștientului. Deși construiește un sistem terapeutic pornind de la alcătuirea și funcția acestui spațiu, nu oferă credit și șanse perene, de pildă, religiei, lui *homo religiosus*, prezicându-i „viitorul unei iluzii". Jung acordă circumstanțe lumii inconștientului cu o bunăvoință care l-a făcut să spună, la vremea senectuții, că nu mai *crede* în Dumnezeu ci că îi *știe* existența.

Cât nonsens – rațional – într-o astfel de afirmație ? Despre credință este vorba într-o discuție – cu sens – despre nonsens. Eu *cred* că experiența divanului este o invitație la evaluarea propriilor credințe – măcar pentru a *crede* în existența (și puterea) inconștientului. Mai *cred* că o caracteristică necesară a psihanalistului este o mai bună capacitate de a tolera incertitudinea, necunoscutul. În caz contrar clinica ar deveni un mediu diagnostic și statistic impecabil, în care analistul ar veghea la încadrarea pacientului în așternuturile procustiene ale bunelor sale teorii, lepădând cu nepăsare ceea ce – eventual – ar depăși dimensiunea crivatului. Prin urmare, toleranța freudiană la incertitudine, exemplară de altfel în privința manierei în care a gestionat evoluția sistemului terapeutic al psihanalizei (menținându-și dreptul la ipoteză, eroare, restructurare), își află limitele odată cu domeniul parapsihologiei. Pentru Freud, o discuție despre telepatie se referă la o formă de comunicare *via* domeniul inconștientului – nimic nou pentru analist. Dacă se vorbește despre telekinezie – aceeași concluzie – este o formă actuală de nostalgie a omnipotenței infantile. Orice

cadru conceptual seduce până într-acolo încât se confundă cu lumea. Poate şi psihanaliza ca teorie, mai puţin sub aspect clinic: printr-o analiză reuşită individul îşi poate cerceta mai bine atât seducătorii cât şi victimele.

Şi atunci, sedus de teoria psihanalitică dar mai în cunoştinţă de cauză în raport cu seducătorii, mă întreb foarte serios: eu cu cine votez ? Deunăzi am discutat cu trei distinşi domni, cercetători în domeniul parapsihologiei. Unul dintre ei, inginer, brevetase dispozitive de măsurare a câmpului eteric al organismului.

Cum să mă raportez la lumea pe care interlocutorii mei au adus-o în discuţie ? Vedeam o psihofotografie (veche îndeletnicire, plăcută lui B. P. Hasdeu) sau un alt clişeu al modalităţilor în care a cristalizat molecula de apă sub influenţa diferitelor gânduri sau instantaneul unui obiect metalic îndoit între degete, prin înmuiere la rece, sau proba fotografică a levitaţiei. În primul caz mi-am spus că dacă placa fotografică sau clişeul, neexpuse luminii, arată, după developare, imagini limpezi, cu siluete sau ideograme, este un artefact, o întâmplare generată de distribuirea diferitelor chimicale pe clişeu. În a doua situaţie am gândit că, în experienţele sale, M. Yamoto a „impus" moleculei de apă „binecuvântată" de un călugăr budist, o structură atât de diferită faţă de cea „neluată în seamă" prin cine ştie ce neatenţie experimentală, cum ar fi influenţa recipientelor sau a materialelor cu care apa a intrat în contact. Poate că lingurile se îndoaie, între degete precum cele ale lui Uri Geller, datorită căldurii emanate de corpul uman. Legat de levitaţie ... cu atât mai mult cu cât fotografiile şi filmele referitoare la capacităţile Ninei Kulaghina sunt, ironia sorţii, făcute de ruşi.

Ce experienţă îmi poate dovedi forţa directă a gândului asupra materiei ? Am experienţa indirectă şi pozitivă a ştiinţei, am teoria psihanalitică în care buna

limită dintre *soma* şi *psyche* este constitutivă şi, orice transgresiune, indiciu al funcționării la limita psihozei. Un cunoscut psihanalist povestea tentația pe care a încercat-o, de a influența comportamentul unor trecători privindu-i în ceafă, după ce termina ședințele de psihoterapie cu pacienți psihotici. Spunea că există un inevitabil proces de contagiune față de care psihanalistul capătă, prin formare, capacitatea de autovindecare. Contagiunea paranormală, evident efect al tentației nonsensului ...

Şi totuşi psihofotografiile sunt obținute în condiții experimentale riguroase, respectate şi de autorul japonez al *mesajelor din apă*. Să nu mai vorbesc de probele de laborator care indică modificări structurale reale apărute în materialele îndoite prin simpla priză între degete sau de serioasele centre ruseşti de cercetări şi (chiar) bulgăreşti pe problemele telekineziei, levitației, clarviziunii.

Nu mai înțeleg nimic, în afară poate de alchimia oricărei înțelegeri. Aderăm la cadrele conceptuale care ne permit adaptarea în cultura şi mediul nostru social. Preluăm implicit şi mediat experiență, căreia îi conferim valoare absolută şi imediată. Nevoia apostolului Toma devine indiciul consistenței *realității*, la care vrând-nevrând am aderat, care devine rezistentă, chiar impenetrabilă, oricăror elemente care îi suspendă alcătuirea sau îi modifică fundamentele. Mă întreb cum aş fi scos-o la capăt dacă unul dintre cercetătorii pomeniți ar fi mişcat vreun obiect fără să-l atingă. Poate că aş fi căutat magnetul sau sfoara de care s-au servit sau poate că aş fi rămas siderat precum Freud atunci când Jung i-a prezis un „fenomen de descărcare catalitică" şi imediat s-a auzit, din bibliotecă, un trosnet. Sau poate chiar m-am molipsit şi mă aflu la limita psihozei ...

Lumea actuală, modernă, nu este singura; părem însă, cel puțin prin credințele noastre, convinşi de contrariu,

chiar dacă, altminteri, nu am face precum Mucius, asumându-ne riscul de a deveni Scaevola. Înaintea marilor cuceriri „civilizatoare” ale europenilor se desfăşurau, de pildă, în lumile de peste ocean, spaţii culturale complexe, poate mai orientate în raport cu sensul lor, personal şi colectiv. Ei vorbeau cu spiritele şi le închinau ofrande acolo unde noi controlăm nonsensul irațional prin exhaustive tratate de psihopatologie şi farmacopedii pe măsură. Ei vedeau un spirit acolo unde noi *ştim* un simptom; ei *personalizau* o entitate acolo unde noi *impersonalizăm* un pacient. Acolo unde, pentru ei, viaţa însemna şansa de a participa la ritualul cosmic al comuniunii, pentru noi înseamnă maratonul spre vila de aur, cu piscină, şi limuzina de titaniu cu dvd. Este dură proba alterităţii mai ales când nu trebuie să căutăm chipuri de „buni sălbatici” prin exotice culturi aflate peste întinse ape; este suficient ca, îmbibaţi de prelegerile lui Freud, să ne trezim în faţa unor „nonsensuri parapsihologice”.

Cu ştiinţa în dreapta şi cu cădelniţa în stânga nu avem decât să rămânem locului şi să ne admirăm alternativ cele două posesiuni, precum urmărim mingea unui meci de tenis. Dacă ceva deranjează ordinea dreaptă, gonim imediat piaza prin scuturarea stângii, că tot de aici, de la *sinistra*, se trag lucrurile întunecate. Privirea alternativă a ştiinţei şi a cădelniţei este un bun exerciţiu de fitness adresat zonei cervicale, dar ar fi o şi mai bună manevră pentru „musculatura” sufletului dacă am da cu stânga în dreapta şi am mai tămâia, din când în când, şi ştiinţa, nu atât în bunele sale efecte, cât în fermele noastre convingeri. Atunci cu siguranţă că nu am mişca obiecte cu puterea gândului dar poate ne-am dezgheţa destinele cu puterea unei minţi ceva mai deschise către ... nonsens.

ELOGIUL VOPSELEI

Orice vopsea mă trimite cu gândul la dialectica suprafață-profunzime. Are oare vopseaua funcția celui mai mare organ al viețuitoarelor – pielea ? Pielea, ca și vopseua, determină limita unui obiect. Punctul din care acesta se încheie pentru a face loc celuilalt. De aceea, suprafața înseamnă în primul rând întindere și nu profunzime.

Cel care poate să precizeze legătura dintre întindere și adîncime, dintre suprafață și profunzime poate descoperi natura inițiatică a suprafeței și funcția de fond a vopselei.

Vopseaua instituie suprafața. Fără vopsea, care dă contur hotarului, limitei, suprafața nu poate exista decât într-un mod fracționat. Vopseaua conferă unitate suprafeței. Or unitatea și limita sunt o condiție necesară a existenței conceptului de profunzime. Suprafața este vizibilă, limitată, precizabilă în spațiu și timp, unitară, pe când profunzimea scapă masurătorii, este dificil sondabilă. Numai stabilitatea și unitatea dată de suprafață permite raportul cu profunzimea neprecizată. Pentru a sonda puterea profunzimii este necesar reperul ferm al suprafeței. Fără suprafață ne-am pierde în abisul profunzimii.

Adâncimea sperie, suprafața securizează; lipsa limitei întregește (chiar dacă tentează), limita liniștește. Suprafața înseamnă unitate și individualitate. Profunzimea înseamnă lipsa individualității, multiplicitate.

Prin intermediul profunzimilor comunicăm, deși considerăm că suprafața este cea determinantă. Ce anume din suprafață trimite spre profunzime ?

Suprafața este percepută conform datelor de profunzime. Vopseaua este imaginată conform alcătuirilor de profunzime. Obiectul are suprafață precum precum subiectul are profunzimea.

Suprafața susține forma comunicării cu celălalt, contactul trăit în proximitate, în timp ce profunzimea conferă fondul comunicării. Fără vopsea o construcție rămâne fond – fanstasmatic, fără formă – reală. Vopseaua conferă realitate fantasmei.

Raportul dintre construcție, locuință, şi personalitate este o constantă antropologică. Modalitatea de „locuire" a spațiului indică tipul de raport al subiectului cu lumea. Orice casă în construcție este o personalitate în construcție – personalitatea constructorului. Casa din vise şi reverii poate să însemne paradisul pierdut al unei familii care mai mult a confiscat decât a oferit.

Dacă vopseaua înseamnă unificare, unitate, coeziune (a culorii, a texturii, a întinderii) familia, rudenia, este expresia socială prototip a unității. Vopseaua menține coeziunea suprafeței în măsura în care exercițiul coeziunii se va fi practicat în familie.

Casa, locuința, pune problema raportului dintre dorință şi realitate. Casa fantasmată poate deveni realitate numai dacă dorința subiacentă este una permisă. Aspectele interzise ale dorinței produc utopia şi mențin dorința în mirajul orizontului. Utopia frustrează prin fundamente interdictive în timp ce realitatea gratificantă se constituie numai prin permisie. Casa din vis poate să devină o locuință reală numai dacă dorința nu periclitează. Casa din visul care poate deveni realitate este cu necesitate o *casă nouă* şi nu o plăsmuire produsă prin căutări compulsive, prin care se încearcă restituiri de spații revolute cu iz de paradis pierdut.

Casa din vis, sub forma casei noi, are valoare terapeutică destinală, semn al capacitatea vitale a individului. A vopsi casa cea nouă, locuința actual-reală, cea care va fi fost în vis, înseamnă a călători spre destinații noi. Vopseaua *se* trăieşte. Vopseaua este o marcă a

destinațiilor implinite; vopseaua este *călătorie*, o aventură spre sensul individual profund care schimbă stagnarea cu avansul. De aceea, vopseaua conține *rost***.** Vopseaua este *rost* pentru că actul vopsitului conferă sens**.** Vopseaua care are rost este cea care ne conferă rost. Rostul permite existența alăturată și articulată a două obiecte. Rostul conferă spațiu elementului, individului, pentru a se manifesta *sui generis*, menținându-se în contact cu *celălalt*. Rostul nu sufocă elementele individuale, ci le adună specificul într-un ansamblu.

Vopseaua trimite spre nou, spre schimbare, spre o altă etapă-perioadă a destinului. Vopsitul este un rit de trecere: de la potențial la actual, de la dorință la realitate, de la reverie la realitate. Ceea ce este vechi și trebuie schimbat rămâne în spate, în spatele stratului de vopsea.

Vopsitul este un rit de purificare (precum în practica prepascălă): ceea ce este impur, dăunător, este „lăsat în spate". Vopseaua *lasă în spate* ceea ce este balast, urât, murdar. Prin vopsea se trece în registrul pur, dezirabil, vital.

Vopsitul este un rit al vieții. Cel care vopsește își transpune în mișcarea pensulei nevoile de schimbare. Nevoia de schimbare a ecuației propriul destin poate începe prin ritualul vopsirii. Efectul suprafețelor va avea ecou în profunzimi.

Vopsitul este erotic – în primul rând prin mișcarea repetitivă a pensulei. Prin repetiția regeneratoare de suprafețe a pensulei vopsitul rămâne un rit al vieții. Este mai curând eros sublimat, mai curând curentul de investire tandru, decât mișcare senzuală. Este tandrețea atingerii zidului care deși este *rece* „capătă culoare", prinde viață. Culoarea este dimensiunea principală a vopselei. Ecuația vopselei este: culoare-căldură-viață. Cromopsihologia indică raportul dintre nuanță și starea psihică. Culoarea

albă (nuntă, puritate, viață, celest) este prototipul vitalității, însă raportul dintre celelalte culori vii (albastru, verde, galben, roşu) exprimă spectrul existenței, al vopselei care trăieşte şi alungă culorile „moarte” (mov, maro, negru, gri). Vopseaua trăieşte prin culorilor sale.

Să ne zugrăvim casele ...

FANTOMA OPEREI - PSIHANALITICE

„Conduceam maşina, era noapte şi ningea. La un moment dat, au dispărut obiectele care erau aşezate pe locul din dreapta şi a apărut o entitate translucidă, care avea numai corp. Am recunoscut-o – era o prietenă dragă care murise de ceva timp” – povestea, într-o emisiune tv, un cunoscut interpret de muzică uşoară. Mă întrebam cum se va „descurca” psihanalistul, de asemenea cunoscut, specialist de la care se aşteptau comentarii pertinente pe marginea fenomenului. Va vorbi oare iscusit despre *Eul* scindat prin care realitatea este respinsă, mecanism „destul de psihotic” propus de Freud în 1937, în neterminatul său articol *Clivajul Eului în procesul de apărare* ? Cu acea ocazie, primul psihanalist înţelegea faptul că breşa creată în *Eu*, odată cu mistificarea unui aspect al realităţii, este plătită cu vârf şi îndesat, semn că, după cum sublinia Freud sub clasice influenţe, pe tonul unui abil finanţist, „numai moartea este pe gratis”. *Se* doreşte, uneori, pierderea accesului la o anumită zonă a realităţii, cum ar fi decesul unei persoane apropiate, pentru a putea continua satisfacerea pulsională prin raportul, fantasmat, cu persona decedată, care continuă „să existe”, vorba unui gorjean, „alături de familie”. O seamă de indivizi pot băga mâna în foc susţinând afirmaţia compatriotului şi completând-o prin faptul că, uneori, „simt” prezenţa persoanelor care „au trecut dincolo”.

Cât de reală este această senzaţie ? Ce înseamnă *real* ? Orice discuţie despre alcătuirea plasmatică, mai mult sau mai puţin fantomatică, a spiritelor pune problema conceptului de *realitate*, indiferent dacă a lumii de aici, de dincolo sau de aiurea. Problema constă tocmai în faptul că facem din realitate un concept, când conceptul este, în cel mai bun caz, o manieră de reflectare a realităţii, o

platonică şi efemeră umbră. Senzaţia de realitate se distribuie *uniform* în varii şi repetitive îndeletniciri: cât de reale sunt întâmplările mundane, de pildă prozaicele „petreceri cotidiene” ale canonului instituţional, la fel şi trăirile din vise şi reverii; cât de reală ni se pare realitatea „obiectivă”, la fel şi cea „subiectivă”. Limita dintre „viaţa de aici” şi „viaţa de dincolo” trece în limita dintre realitatea obiectivă şi cea subiectivă, dintre „interior” şi „exterior”. Diferenţierea dintre *înăuntru* şi *afară* se face în perioada timpurie, prin intermediul deosebirii dintre stimulul exterior şi cel interior – pulsiune. Copilul constată, prin resursele sale de reacţie, că are de-a face cu două categorii de excitaţii. Faţă de un stimul luminos poate scăpa închizând ochii. Acelaşi comportament este însă zadarnic faţă de o senzaţie de foame. Trebuie să ţipe şi, după un timp, apare mama, sursa de hrană, care îi risipeşte excitaţia. Timpul scurs între ţipăt şi prima îmbucătură este esenţial – instituie realitatea. Unele mame sunt atât de prompte încât copilului îi este greu să facă diferenţa dintre închisul pleoapelor, reacţia la lumină, şi „sosirea hranei”, reacţia la foame. Acesta simte că şi mâncarea este o formă de „închis pleoapele”, este suficient să o doreşti şi „este”. Sunt mame care nu pot tolera nici o clipă, prin nevoi reparatorii, senzaţia de foame a copilului. Rămâne într-un fel de uter psihic, împiedicat de mamă să tatoneze diferenţa dintre stimulii exteriori şi cei pulsionali. Realitatea, obiectul, ne spune Freud, se creează prin lipsă. Lipsa, limita, fracţionarea, frustrarea se opun treptat plinătăţii, continuităţii, unităţii, în timp ce neajutorarea se opune omnipotenţei. *Unus mundus* al lumii noumenale devine *pluribus mundi* al lumii fenomenale.

Spaţiul de rezidenţă al fantomelor îl reprezintă orizontul crepuscular necuprins între limitele (încă laxe) dintre stimul şi pulsiune, în care nostalgia unităţii

primordiale conferă alcătuiri eterice unor obiecte de o palpabilă consubstanțialitate cu subiectul.

Știința se dorește așezată în plină realitate obiectivă, trecând cu vederea faptul că acest lucru se face de către creatori prin excelență subiectivi. „Fluidul” *Evrika* s-a iscat din cât se poate de profunde subiectivități și toate fenomenele „aha”, fulgurantele insight-uri, „le-au venit” celor rămași în istoria științei fără a-și fi putut impune științifice precauții. Conservând nuanțele, cred că omul nu poate fi obiectiv decât prin eludarea fundamentelor sale. Știința își revendică obiectivitatea prin detașarea de unic și promulgarea caracterului repetabil, măsurabil, legic, predictiv, al mulțimilor, în care elementul nu are valoare decât prin raporturile sale de grup. Ceea ce nu respectă „distanța de siguranță” în fața unicității subiective este scos în afara realității obiective cu certificare științifică. Pentru nemulțumiți se conturează, consolator, și un palier idiografic, îngrădit cu tunătoare avertismente, care decretează, din nou, că ordinea științifică este repulsivă nisipurilor mișcătoare ale configurațiilor individuale.

În emisiunea tv apare o ființă „foarte individuală”: în fața psihanalistului, o adolescentă „citește” dintr-un ziar cu ochii acoperiți, pipăind în inexistente reliefuri Braille câteva cuvinte, desene și culori, pe care le comunică audienței. Invitatul se descurcă bine și, fără ubicue repere freudiene, indică raportul dintre explicație și fenomen: fenomenul există și în afara explicației (adolescenta „vede” cu degetele); lumea are un sens chiar și fără să-i fie atribuit. Sensul este transcendent, pentru că era antecedent, pentru că sursa sa, conștiința, va fi fost filogenetic o „achiziție” ulterioară. Exista un sens al existenței inconștiente, însă nu avea cine să beneficieze de grația revelației sale. Nevoia de sens devine concept de sens, consubstanțial conștiinței, pentru că, de la „înălțimea”

vieții care se reflectă ca viață, traiul în sine nu mai este suficient şi sunt cerute oglinzi fermecate nu prin afect ci prin concept – medierea, distanța este instituită. Istoria *realității* este similară – numai ființa conştientă o *instituie*, pentru cea inconştientă *este* – constituită.

Cititul cu degetele este un fapt experimental – imediat – pe care încercăm să-l gândim (să-l mediem), de pildă, prin conceptul de sinestezie sau prin alcătuirea masei celulare comune, a zigotului, din care, prin diferențiere, apar celulele specializate, în speță organele de simț. Dacă experimentul se poate repeta şi capacitățile adolescentei se pot măsura, acestea devin credibile, iar realizatorul emisiunii nu mai este bănuit de, justificate de audiență, matrapazlâcuri. Știința solicită *proba realității*. În afara ei, înăuntrul imaginarului, ajungem, din nou, la credință – în lumea de dincolo de „normal", în lumea de dincolo. „Prin popularea lumii cu spirite [...], prin atribuirea de forțe magice, gradate riguros, unor personaje şi lucruri (Mana), [individul] se apără de cerințele imperioase ale realității" ne spune Freud în articolul *Straniul* din 1919. Or, realitatea – pe care o testăm personal – arată că nu putem să citim cu degetele şi că ființele dragi îşi încetează existența fizică. Atunci ne dorim să facem lucruri imposibile, să „populăm" lumea cu spirite, să „creăm" lumea de dincolo – părerea lui Freud.

Conştiența solicită şi produce explicație în raport cu lumea – inconştiența o trăieşte. Apariția conştiinței ne-a dezvăluit caracterul finit – total neconvenabil – al existenței. Omnipotența lumii imaginare este înlocuită cu limita lumii reale. Moartea, inacceptabila dispariție în neant, este schimbată cu acceptabila continuare a existenței. Şi aceasta pentru că – ideea psihanalistului – în inconştient, în *Se*, nu există nici ideea şi nici reprezentarea morții ca final al existenței. Poate că problema este chiar

febleţea psihologiilor abisale – inconştientul. Dificil definit, bâzâind în minţile cercetătorului mai mult ca un bărzăun somptuos decât ca o realitate personală, *Se*-ul freudian ar putea fi poarta de trecere spre „lumea de dincolo”. Jung a folosit-o şi a ajuns departe, undeva pe teritoriul zeilor cât se poate de *reali*. Fiecare cu bondarii săi – unii fac alergie la zumzet, alţii constată că au aripi şi chiar iau lecţii de zbor, nu se ştie dacă împotriva sau în folosul cerinţelor imperioase ale realităţii, vorba maestrului vienez. Graţie celor din urmă, se nasc cercetări precum „Viaţa după moarte”. Încercarea doctorului Raymond Moody devine rapid *best seller* şi lansează reprezentări, astăzi clasice, precum cea a tunelului şi a luminii de la capătul său. Mai mult, se adună dovezi experimentale – imposibil de contestat – privind capacitatea de existenţă extracorporală a pacienţilor aflaţi în moarte clinică. Se propun chiar ipoteze cuantice, legate de fenomenul conştiinţei, care conferă creierului funcţia de receptare a conştiinţei şi nu de producere a sa. Dacă toate acestea constituie o probă a realităţii, proclamată prin mijloacele ştiinţei, dacă nu sub aspectul validării ipotezelor, cel puţin experimental înseamnă că raportul dintre *real* şi *imaginar* poate fi reconfigurat. Implicaţiile unei „simple” fantome devin majore nu doar pentru perspectiva psihanalitică aplicată.

Erik, fantoma de la Operă, geniul pe care ni-l propune Gaston Leroux, capătă consistenţa realităţii şi atinge destinul frumoasei Christine. Ce fantomă a operei freudiene ne poate atinge propriul destin ? Poate că numai un *inconştient* cunoaşte răspunsul.

CHERCHEZ LA FEMME

„Chiar dacă ideile nu-i aparţin, sunt convinsă că modul în care Dan Brown pune problema este corect – Biserica a dispus excluderea treptată a femeii din locul pe care aceasta l-a avut pe lângă Mântuitor” – îmi spune o cunoştinţă care tocmai citise bine-vândutul *Cod al lui Da Vinci*. Să fi rămas lângă Iisus numai femeia-mamă în timp ce femeia-soţie să fi fost îndepărtată de către „sfinte feţe”, în virtutea pericolului unor grave deraieri, de la drumul credinţei, în tentante popasuri ale „necurăţeniei”?

Asceza pare un exerciţiu predominant masculin, semn că dorinţa senzuală nu bântuie cu acelaşi zgomot minţile femeilor. Odată aflaţi în nacela aerostatului cu destinaţii paradisiace, care pluteşte prin combustia dorinţei senzuale a fiecărui călător, condiţia ascensiunii reuşite constă în aruncarea peste bord a „balastului” necuratelor porniri trupeşti; şi ce poate mai bine declanşa acutele năbădăi, care dau chip păcatului, decât proximitatea lascivă a corpului cu cele mai multe coaste! De când cu „marele precedent”, riscul este evident: paradiasiacele grădini au fost pierdute prin mijlocire feminină, neascultătoare de Lege, şi aceasta este de ajuns pentru orice bărbat care judecă – numai – cu mintea. Antigona, Medeea, Clytemnestra, Phedra, Elena sunt alte exemple pentru cine nu este mulţumit cu Eva, cu „dovada” cazului princeps. Prin alcătuire, mai precis prin reflecţiile constituţiei sale în privirea bărbatului, femeia a fost şi este cea care transgresează legea „grădinilor” şi a cetăţilor. Dorinţa şi chiar moartea „au intrat” în lume prin femeie. Poate că este ceva exagerat aici, însă precauţiile nu strică niciodată, cu atât mai mult cu cât ne-o spune şi legiuitorul Murphy: dacă ceva iese prost, trebuie să ai pe cine să dai vina. Şi sunt destule lucruri care merg prost prin lume ...

Este posibil ca ereziologi, precum episcopul Irineu, cei care au „împărțit apele” între curentul principal, ortodox, al Bisericii, şi cele ale grupărilor gnostice, heterodoxe, să fi fost total nemulțumiți, de pildă, de statutul Mariei din Magdala, așa cum apare în a ei „evanghelie”, recuperată la Nag Hammadi: „cea care a fost iubită de Mântuitor mai mult decât toate celelalte femei” şi cea „binecuvântată căci nu se clatină la vederea Lui”. Urme ale „creditului” acordat acestei femei au rămas în „selecția” ortodoxă a evangheliilor, doar prin Luca (24, 11): vestind Învierea lui Iisus, „vorbele acestea [ale Mariei Magdalena] arătau în fața lor [apostolilor] ca un basm şi n-au dat nici o crezare femeilor”. Potențialul de gâlceavă al Mariei Magdalena este mai limpede precizat în apocriful său text, atunci când apostolul Andrei se întreabă: „Fraților, ce gândiți despre ce ne-a rostit [Maria] cu privire la acestea ? Căci eu nu cred că Mântuitorul i-a spus acestea, ci îmi pare că ea ține învățături deosebite de cugetul său. [...] Oare a vorbit Mântuitorul în taină cu o femeie, şi nu deschis, nouă, ca astfel să auzim ceva mult mai de mirare ?” (*Evanghelii gnostice*).

Autorul *Fortăreței digitale* şi-a vândut bine cartea pentru că rediscută tema majoră a *diferenței* – chipul alterității este cel susținut cu prisosință de Femeie. Însă diferența constitutivă a femeii sperie şi, prin urmare, încurcă treburile cetății – în special buna sa ordine. *Codul lui Da Vinci* pune această problemă, precum va fi pus-o Freud în textele sale „destul” de antropologice. Maestrul vienez a vorbit de două mulțimi prototip: Biserica şi armata. Femeia generează explozii pulsionale care periclitează Legea. Ordinea care trebuie să guverneze relația socială pare să se fi instituit ca re-acție la expresia pulsională explozivă, al cărei detonator este femeia – părerea lui Freud, în al său *Totem şi Tabu*. De aceea, de la

conducerea celor două mulțimi prototip, ale cereștilor şi mundanelor oşti, femeia este exclusă.

De ce va fi ales Brown, pentru a discuta raportul cu Femeia, figura omului universal al Renaşterii ? Freud a avut câțiva „pacienți" celebri pe care i-a întins, de astă dată, pe un alt fel de divan – unul extensiv, cel al *psihanalizei aplicate*. Acelaşi în care a încercat să cuprindă nu individul ci mulțimile, nu relațiile sale fundamentale ci culturile, pentru a vedea cum norma unicității trece în legea grupului pentru a se reflecta, din nou, în prima. Pe lângă Moise (*şi monoteismul*) sau Daniel Paul Schreber (*Remarci psihanalitice asupra autobiografiei unui caz de paranoia*) ne-a rămas şi inedita psihobiografie a lui Leonardo Da Vinci (*O amintire din copilărie* ...) – gânditorul care ne-a transmis, prin însemnările sale, o *unică* amintire din timpurile prunciei (micul Leonardo, culcat în leagăn, peste care se aşezase un vultur care îl lovea cu coada peste gură). Freud este interesat de două opere apropiate în cronologia autorului: cartonul model pentru *Sfânta Ana cu Fecioara şi Pruncul* şi celebra *Gioconda.* În compoziția primului, temă nespecifică picturii italiene, apar Pruncul şi cele două femei.

Există vreo legătură între acest tablou şi faptul că Leonardo a avut două mame, una naturală şi una adoptivă? Pentru Freud, atât amintirea cât şi tabloul vorbesc despre acest lucru: vulturul este un simbol matern (motiv regăsit în cultura Egiptului, de pildă), imagine care indică lipsa tatălui pe care va fi resimțit-o Leonardo până a fost adoptat; cele două femei din pictură sunt reprezentări ale mamelor (cea din prim plan, Fecioara, mama adoptivă, donna Albiera, iar Sf. Ana, mama naturală, donna Caterina). Surâsul femeii din planul îndepărtat se aseamănă cu cel al Giocondei – este surâsul ambivalent al

mamei care-şi pierde copilul, cedându-l unei familii în care va găsi excelente condiții de formare – mai puțin dragostea ei; este surâsul care adună sacrificiul cu mulțumirea într-o stranie alchimie.

Leonardo a fost o persoană aflată în căutarea chipului mamei (naturale) iar Dan Brown, şi autorii pe care şi-a construit argumentul, au folosit, din plin, acest aspect, aducând în prim plan o altă pictură – *Cina cea de taină*. Chipul personajului din dreapta Mântuitorului se aseamănă cu chipurile feminine din picturile comentate de Freud, este „atât" de feminin încât nu poate fi decât Maria Magdalena, prostituata devenită inițiat. Mai mult, între Iisus şi personajul în discuție există un spațiu unic în pictură care alcătuieşte un „V", simbol al feminității (după cum în *Sfânta Ana cu Fecioara şi Pruncul*, forma veşmântului Sf. Ana trimite spre conturul unui vultur).

Contextul este tentant pentru a încerca o asociere între Iisus şi tantricele „căi ale mâinii stângi". În selecția „the best of" evanghelii (cele trei „sinoptice" la care se adaugă cea a lui Ioan, scrisă după circa 30 de ani), Maria, practicanta celei mai vechi meserii din lume, va deveni, în urma întâlnirii cu Mântuitorul, un spiritual chip ascetic: clivajul dintre sexualitate şi spiritualitate este în afara oricărei discuții în acest caz precum şi în privința Mamei lui Iisus. *Imaculata concepțiune* este o ipostază a dublei origini a marilor inițiați prin care îşi întemeiază un destin spiritual în care trupul are o redusă valoare, instrumentală. Motivul dublei originii este însă mult mai răspândit. Freud va fi publicat (1908), într-o lucrare pe tema mitului eroului, semnată de Otto Rank, un text care abordează nevoia imaginară a copilului de a-şi înlocui familia reală cu una prestigioasă. Denumeşte această tramă imaginară, reflex al ieşirii odraslei din perioada de idealizare a părinților săi, *romanul de familie al nevroticilor* (titlul

articolului). Jung va fi atras atenția asupra poziției „reductive” freudiene al cărui plonjeu în cultură, în cazul în speță, nu l-a mulțumit. Scindarea dintre sexualitate și maternitate este, pe lângă o consecință a raportului personal cu mama (a nevoii de distanță față de corpul erotic matern), și un motiv non-personal. Este vorba despre reprezentarea arhetipală a dublei origini, umană și divină, bine precizată în mitologie.

Dubla origine, fie personală sau arhetipală, pare să separe de divin, în cazul Noului Testament, o umanitate încărcată în primul rând cu turbulențele pulsionale provocate de feminitate: femininul pare repulsiv divinului, femeia trebuie menținută la distanță de Mântuitor.

Autorul *Conspirației*, folosind surse apocrife, exclude ruptura: Maria a fost femeia lui Iisus. Este maxima măestriei sale eretice – însă șansa timpurilor îi surâde lui Dan Brown: dacă nu ne-ar fi despărțit mai bine de cinci sute de ani de epoca de vigoare a „bibliei inchizitorilor”, *Malleus Maleficarum*, și-ar fi „încălzit” mai mult trupul decât sufletul pe ruguri cât se poate de aprinse. Numai un posedat poate întina astfel chipul Lui, pentru că Spiritul nu suportă lestul cărnii: disjuncția este instituită iar conjuncția smintită. Puterea spiritului rezidă în „convertirea” Magdalenei, a unei „artizane a cărnii” (este drept, a celei care „a iubit mult”) și nicidecum în emergența sa într-un ucenic al eroticii mistice, prin care femeia este transfigurată pentru a deveni spațiul consacrat sacrificiului iar a ei sexualitate proclamată comportament ritual. Smintirea merge și mai departe, în virtutea surselor gnostice, până la a considera că Maria din Magdala a fost „ortodox făcută” prostituată pentru a-i oculta adevăratul său chip – de soție și cel mai important ucenic al lui Iisus. Să fi fost vorba despre o amplificare a ipostazei feminității senzuale ? Sexualitatea femeii este atât de toxică spiritului

încât trebuie cu necesitate semnalat acest lucru: senzualitatea devine marcă a întregii sale vieți și, în consecință, femeia trebuie înfățișată exclusiv ca obiect sexual. Fără echivoc este pecetluită distanța unui astfel de chip și celestele așezări ale spiritului, lumile de rezidență ale Mântuitorului. Caracterul Său teandric adună patima cu cerul, rămânând „atât de uman" în patimă până la pierderea cerului, clipele kenozei. Cu toate acestea, conform surselor ortodoxe, umanitatea sa este compatibilă cu femeia-mamă și nu cu femeia-parteneră. Ceva lipsește – pulsiunea, altceva se impune – breșa dintre natură și spirit. Să fie „Împărăția cerurilor" conturată prin această breșă ? Foarte greu de răspuns pentru că, dacă „se află în noi", trebuie căutată printre pulsiuni și dorințe nu neapărat mortificate. De vreme ce este cu siguranță un spațiu interior, se impun căutări prin experiență directă interioară, precum cele susținute de psihanaliza în care sursele oricărei dogme sunt supuse interogației. Câtă smintire începe în dilemele generate de o psihanaliză și câtă virtute în *credințele* acestei lumi – o întrebare, în cel mai bun caz, cu răspuns personal. Drumul se pare că trece prin ceea ce Jung a numit *anima*, „loc" de unde începe teritoriul abisal al zeilor, partea feminină și htonică a sufletului. Nu avem decât să urmăm îndemnul lăsat de „tatăl" Dumas, *cherchez la femme*, și să facem o psihanaliză, să mergem la biserică sau să ne înscriem în MISA – alegerea fiecăruia ...

Analele Universității Titu Maiorescu,
Seria Psihologie, 2006

A SEDUCE ŞI A SE DUCE

Am putea oare recunoaşte, într-un fictiv inventar al profunzimilor sufletului, ipostazele fermecătoare ale fiinţei, fie acestea zburătoare, înotătoare, târâtoare sau arzătoare? Poate că mai uşor ne-ar fi cu cele ale mediului acvatic şi, în special, ale lumii focului. Indiferent de elecţiunea personală a elementelor, în raport cu obiectele care ne atrag, ne încântă, ne farmecă, există o predilecţie a combustiei. Sufletul se aprinde în raport cu fermecătorul iar ebuliţiunea afectivă consecutivă este rezultatul puterii focului asupra apei adâncurilor noastre.

Fermecătorul este cel care farmecă dar şi cel care face farmece. Face farmece atunci când capacitatea sa de a fermeca nu este mulţumitoare. Chiar dacă există varii domenii ale acţiunii fermecătoare, genul prototip al farmecului pare a fi *făcătura* de iubire. Nevoia de a înlesni farmecul personal (prin meşteşugul farmecelor) este o veche îndeletnicire prin care se determină ceea ce ar trebui să se producă nedeterminat, involuntar: suspendarea voinţei, cogniţiei, a controlului şi proclamarea domniei afectului liber, purtat fără zăgazuri de dorinţa senzuală.

Nu întâmplător farmecul, descântecul este operat într-un limbaj asociativ, cel care dizlocă bunele limite ale alcătuirilor logice şi trimite spre un spaţiu în care afectele adună, fără constrângeri, varii imagini, într-o vâltoare care fascinează şi sperie totodată. Reprezentările produse, de pildă, de *farmecul* bucovinean, cules de S. Fl. Marian: *Eu marţi dimineaţă m-am sculat, / Pe obraz nu m-am spălat, / La icoane nu m-am închinat, / Pe cale, pe cărare m-am luat, / Pe cărare necălcată, / Pe rouă nescuturată, / Pe dragoste neluată* (S. Fl. Marian, *Nunta la români*) trimit individul în lumea de referinţă a trăirii, vecină cu cea a visului, tangentă reveriei – aş adăuga asemănătoare celei

susținute de cadrul psihanalitic. Aici staturile lucrurilor nu sunt supuse legilor „realității” ci aglutinate neașteptat prin liantul afectului: imposibilitatea devine imposibilă, omnipotența este instalată.

Indiferent dacă acțiunea este voluntară sau involuntară, fermecătorul se află, cu cel farmecat, într-o relație specifică a cărei coordonată majoră este dominanța. Fermecătorul diluează voința „victimei” și o subjugă regnului afectelor.

Chiar dacă poate fi distribuită în varii ipostaze, activitatea fermecătorului este condensată în două îndeletniciri: a captiva, fermeca, încânta, pe de-o parte și a abuza, înșela, ademeni, pe de alta. Ondine, sirene, meluzine, driade, grații, iele, lamii, sucube – tot atâtea fermecătoare, de pretutindeni, care pot acapara viața „victimei”, reunesc cele două activități : încântare și periclitare.

Care este relația dintre fermecare și seducție ? La prima vedere pare că seducția este un comportament preponderent voluntar în timp ce fermecarea – unul involuntar. Diferențele de nuanță se joacă în jurul capacității de control și se estompează prin faptul că aceeași laxă disjuncție se aplică și în cadrul activității de fermecare: este fie acțiune involuntară a oricui, fie acțiune voluntară, atunci componentă a magiei. Echivalența fermecătorului cu seducătorul, chiar dacă riscă să anuleze nuanțe, poate fi operantă în ordinea psihologiei profunde.

Seducția-fermecare este constitutivă figurii *celuilalt* și modului în care se constituie *subiectul* voluptăților sale: „Când s-a uitat la mine am simțit că exist!”. Dincolo de dualități și diversități, privirea seductivă a celuilalt pare că încheagă ființa, supunând-o totodată supliciilor prizonieratului.

Pe Freud, de la începuturile încercărilor de a înțelege ceea ce se petrece între doi oameni, l-a preocupat raportul dintre fermecat şi fermecător, dintre sedus şi seducător. Timp de doi ani (1895-1897) a crezut că la originea (psiho)nevrozelor se aflau scene de seducție *reală*: scene în care copilul era supus, pasiv, comportamentului seductiv al adultului. Având în vedere colecția de paciente isterice ale începuturilor psihanalizei, seducătoare prin excelență, care l-ar fi făcut invidios şi pe priceputul venețian Casanova de Seingalt, nu era foarte dificil de asamblat o astfel de ipoteză. Adultul, constata Freud, seducea copilăriile viitorului său pacient chiar şi printr-un gest de îngrijire cu tentă senzuală, nu neapărat prin manevre sexuale.

Dincolo de situarea comportamentului adult în ambitusul obscenității, se petrecea oare în mod *real* acțiunea sa seductivă ? Povestirile pacienților l-au făcut pe Freud să creadă, nu însă pentru mult timp, că aceste scene se vor fi petrecut aievea. Ceea ce i s-a impus însă maestrului vienez a fost *fantasma seducției* – una dintre cele pe care le purtăm cât se poate de colectiv în „inconştientul freudian".

Seducția a fost scoasă din câmpul realității şi registrul fantasmatic întemeiat. Freud a continuat să creadă în potențialul patogen al scenelor reale de seducție, indiferent când şi dacă se vor fi petrecut acestea. Jeffrey Maoussaieff Masson a publicat, în 1984, *Realul escamotat* (*Le Réel escamoté*, Paris, Aubier, 1984), carte foarte bine vândută în Statele Unite, în care considera că scoaterea seducției din câmpul realității şi postularea unei fantasme – aşa-zis originare – nu ar fi fost decât o manevră laşă prin care Freud acoperea abuzurile, cât se poate de reale, la care erau supuşi copiii. Poate că ar fi fost nevoie de o mai limpede definire a abuzului, a celui psihic, cel care nu lasă

urme fizic vizibile şi, de aceea, cu atât mai dificil tratabile. Abuzul „psihic”, hiperprotecţia, nerespectarea unei minime distanţe faţă de copil, „manevrarea” acestuia precum un apendice prestigios pe care nici o chirurgie nu-l poate separa de organism, sunt maniere de parentaj la fel de nocive, dar mai dificil de descoperit decât ar fi fost de laş „acoperite” abuzurile *reale* de către Freud şi a sa teorie.

Care este diferenţa dintre chipul Zburătorului, duhul imaginarului colectiv şi cel al lui Casanova, în afară de vârsta de elecţiune a victimelor primului ? Pare că posibilele diferenţe nu se situează în registrul trăirilor provocate de întâlnirea cu seducătorul: duhul care tulbură nopţile puberelor a avut a împrumuta din arta veneţianului. Sau poate invers: autorul *Memoriilor* îi permite Zburătorului escapade „reale”.

Cât este de „real” raportul cu un seducător precum eminescianul Călin ? Fără a şterge diferenţa constitutivă dintre cer şi pământ şi mai ales fără a pleca prea grăbit din zona crepusculului în care cele două se ating, îmi „retrag” gândurile în regiunile fantasmei, dealtfel planul lor de obârşie. O discuţie despre farmec-seducţie se înscrie în registrul „laş” fantasmatic, în care s-au instituit locurile comune precum „cine iubeşte şi lasă”, „sedus(ă) şi abandonat(ă)”. Aceeaşi discuţie conduce spre cele două ipostaze ale seducătorului: pe de o parte încântare şi farmec, pe de alta ademenire şi înşelăciune.

Care este confluenţa celor două ipostaze ? Ar fi posibil farmecul fără pericolul abandonului ? „Mi-e teamă ca femeia la care mă uit să nu simtă ceea ce se află în spatele privirii mele. Ca şi cum ar fi *numai* atât”. Dorinţa este explozivă; de aceea cel care este sedus pierde controlul, are nevoie de un catarg şi de legăturile unor trainice frânghii pentru a nu se lăsa sub influenţa

„cântecului” seductiv. Seducția adună multă dorință senzuală, care, odată descărcată, nu mai rămâne nimic sau, mai precis, rămâne abandonul. Ca şi cum atunci când liantul relației este alcătuit din substanța seducției, ceea ce se află dincolo de această chimie este nesemnificativ şi, ca atare, ocultat. Figura celuilalt este acoperită cu o densă ceață fantasmatică iscată de imaginarul seducătorului. Prin ceață nu se vede decât foarte aproape, atât de aproape încât inteligibile sunt numai dorințele seducătorului nu şi chipul celui sedus. Când ceața se ridică, cei doi rămân singuri. Singuri au fost din bun început – cu dorințele lor. Celălalt a valorat cât o umbră: *Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.* Seducție, ideal, figura lui Narcis – iată locusul psihologic al oricărui Zburător. Seducția (ca şi îndrăgostirea) sunt fenomene legate de ipostazele ideale ale unui *aparent* celuilalt a cărui alcătuire cedează mai mult asemănărilor decât deosebirilor. Sedus sau seducător nu-şi pot petrece privirea dincolo de oglinda propriul chip, mască a diferențelor unei alterități de neacceptat. Orice Zburător condensează dorințele tinerei fete şi, de aceea, este consemnat tărâmului pneumatic. Nici o „cădere” nu este posibilă pentru că ar produce şi o decădere din drepturi a fantasmei, devalorizare şi implozie a idealului. Zburătorului îi este fatal pasul pământean, mediul terestru care impune proba realității, a diferenței cea spulberătoare de perfecțiuni. Încercăm, cu toate acestea, fuziunea înălțimilor fantasmatice cu proximitățile terestre. Galateea este forma exemplară de paradox al orizontului ideal strămutat în vecinătăți tangibile. Şi totuşi Galateea rămâne prea departe de seducțiile noastre cotidiene, semn că proximitatea irită gloria idealului, reducându-l la acceptabilul anost.

Ce determină cei doi versanți ai seducției ? Freud ne spune că avansurile adultului seductiv sunt trăite de către

copil într-o manieră pasivă, cu un sentiment de groază. Ce distanță între privirea unui copil sedus şi acapararea fermecată a unui adult sedus! Dar câtă proximitate între aceeaşi privire a copilului şi pericolul înşelător!

Am regăsit topometria acestei distanțe la o pacientă: o combinație de groază şi plăcere, adusă de tăceri încărcate cu voluptăți încremenite. Şi o putem regăsi oriunde există dorință.

Care sunt sursele amestecului exploziv al seducției? Raportul dintre adult şi copil, mai precis ceea ce adultul nu ştie că transmite copilului: propria-i dorință senzuală. Orice bun cetățean ar spune că un astfel de părinte, seductiv-incestuos, nu merită să existe, nu trebuie să existe, nu poate să existe. Dacă ar exista, fiecare părinte s-ar simți în pericolul unei confuzii fundamentale, bine normată prin tabuul incestului. Senzualitatea este un fenomen adult care nu trebuie să aibă legătură cu tandrețea părintească. Cele două curente, senzual şi tandru, par a fi bine separate de orice *magna moralia*. Declarativ, voluntar nici un părinte nu este senzual cu copilul său. Dacă însă s-ar întâmpla fără voie, ar fi scutit de culpă ? Freud ne spune că, dincolo de bunele intenții şi de cinstitul model parental, se întâmplă: părintele este *şi* senzual cu propriul copil. Este mai simplu, în acest caz, să aruncăm vinovății pe *tagma* psihanaliştilor, cu mințile lor înceţoşate, decât să cădem cu toți sub incidența unei astfel de teorii.

Copilul trăieşte cu dificultate senzualitatea părintelui – simte *ceva* ce nu poate înțelege. Trăirea insidioasă şi necunoscută, sursă de pericol, îi produce groază. Pe de altă parte, plăcere – plăcerea părintelui. Matricea seducției se constituie în sursa relației adultului cu copilul său. De aici şi locul comun al raportului dintre seducție şi abandon. Oricine seduce, *se duce* precum părintele care nu a putut „rămâne" în relația tandră dar şi senzuală cu copilul său.

Nu a putut rămâne, pentru că existența în cultură îi prescrie cu necesitate „plecarea”. Este necesar ca cel care seduce primul să „se ducă” pentru ca cel sedus (copilul) să poată „alege” pe altcineva.

Uneori separarea de seducătorii şi fermecătorii copilăriilor noastre se lasă aşteptată şi repetăm istoria: seducem şi abandonăm sau suntem seduşi şi abandonați.

Cine iubeşte şi lasă ? Orice părinte – dar nu cel ubicuu în statura sa „prea-curată”, prinsă în imaginarul colectiv cu tonurile exemplarității. Este părintele a cărui ființă întreagă adună şi neastâmpărata pulsiune care nu ține cont de buna ordine a raporturilor sociale şi nu intră integral sub incidența tabuurilor constitutive ale culturii. Un astfel de părinte „ne-curat”, subiect de ştire televizată cu audiență, ne adună groaza în priviri, ca şi cum ne-am imagina ca subiect pasiv al atrocităților sale seductive. Cât pericol rezidă în seducție ? Prea mult. Mai bine să încheiem, să închidem televizorul, indiferent cât de plăcut pare.

Cultura, nr. 18, 2006

NUMELE PEŞTELUI

Intuiția presupune percepția endopsihică a unor conținuturi aflate la limita posibilității de conştientizare. În ordine psihică, peştele trimite spre intuiție: este alunecos, dificil de prins cu mâna, precum ceea ce se simte, se recunoaşte ca adevărat, dar nu poate pune în cuvinte, precum intuiții care pot orienta fundamental viața. Cel ce îşi poate pune în cuvinte intuiția este adevăratul cunoscător al peştelui, este un „pescar al destinului său".

Puțini indivizi ajung să cunoască „lumea peştilor", lume în care îşi regăsesc şi adună, cu fiecare „captură", fracțiuni din sine. Fiecare revelație este încă un peşte prins. Poate nu întâmplător Arhimede a produs faimoasa sa exclamație legat de apă, aflat în apă, în mediul peştelui. Esența psihică a simbolului peşte este exclamația „Aha!". Fără momentele „Aha" viața ar fi plată, lipsită de creativitate, de vitalitate, de şansă.

La pipăit, peştele este în primul rând alunecos. „Aluneacoase" sunt afectele, trăirile îngrădite de legea culturală. Iar semnul acestor trăiri sunt ochii: ochii alunecoşi sunt de fapt ochii umezi, reflex al tensiuii afective – peştele „priveşte" alunecos.

Cea mai „alunecoasă" trăire este cea provocată de sexualitate. Sexualitatea este alunecoasă nu numai prin caracteristicile resimțite în plan psihic ci şi prin realitatea somatică, prin asocierea cu schimbul de fluide vitale generat de actul sexual. Pentru că sexualitatea este alunecosă precum peştele, organele sexuale sunt asociate imaginii peştelui. Peştele are conotații falice, aspect masculin, dar este şi simbol al fertilității feminine, prin capacitatea procreativă a femelei. Chiar dacă în maniere diferite, atât sexul femeii cât şi cel al bărbatului sunt asociate peştelui. Gestionarul celei mai vechi meserii,

proxenetul devine *Peşte,* cel care este „pescuit” de doritorii de plăceri.

Din alcătuirea peştelui înțelegem propriul raport cu sexualitatea. Trăirea sexualității este „alunecoasă” numai pentru cine nu și-o permite și astfel „o scapă”. Pentru cel care este precum peștele nu mai există riscul dea „a-și rata” viața, pentru că el devine chiar esența fundamentală a vieții, trăirea eliberată de controlul toxic al culturii, normată de o morală suplă. Cel care a înțeles viața peștelui „scapă” constrângerilor interioare generatoare de suferință.

Peştele este tăcut. Mediul său de viață, apa, este un mediu anecoic, lipsit de sunet. Peştele tace pentru că ceea ce este revelat din împărăția adâncurilor este greu de atins, nu există indicii, prescripii, orientare. Ceea ce este profund și important este silențios.

În orice demers inițiatic, tăcerea este un vehicul de coborâre în sinele profund. Numai cei care „tac precum peștele” pot ajunge în lumea peştilor, a sinelui veritabil, a profunzimilor.

Tăcerea este și o formă de reprezentare a morții, a morții simbolice. De aceea, peștele, prototip al tăcerii, este simbolul morții pentru lumea superficială și cel al învierii pentru lumea profundă.

Ca semn zodiacal, este primul – deschide anul și primăvara – este semnul renașterii. La „dansul” fundamental al reînnoirii se referă și statutul „peşte-*Lui*” în creştinism. Peşte-Lui = El-Peşte. În greacă, *ichthus*. Numele peștelui este legat de numele lui Iisus prin semnificația în acrostih a cuvântului grec „peşte”: *Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul*. (**I**esos = Iisus; **Kh**ristos = Hristos; **Th**eou = Dumnezeu; **U**ios = Fiu; **S**oter = Mântuitor). Peştele a fost semnul secret al primilor creştini, al primilor „ortodocşi”.

Aceeaşi formă, „pescărească” o are şi rugăciunea inimii. Cuvîntul „peşte” în acrostih condensează ceea mai importantă rugăciune a misticii ortodoxe: Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, mântuieşte-mă (pe mine păcătosul).

Nu întâmplător, în imaginarul colectiv, peştele este cel care poate să îndeplinească dorințe.

Care este raportul peştelui cu dorința ? Peştele trăieşte în apă, dincolo de luciul apei, spațiu în care vizibilitatea se schimbă, în diferite grade, față de cea a spațiului aerian (de la apa limpede a suprafeței la apa tulbure a adâncurilor). Aerul, mediu celest, este asociat lumii luminii, lumii conştiente, lumii în care se desfăşoară viața majorității oamenilor. Apa este mediul în care lumina pătrunde mai greu, un mediu mult mai dens, mai greu de controlat, mai periculos. De aceea reprezintă psihismul profund, ceea ce nu putem cunoaşte despre noi decât mediat: inconştientul, sediul pulsiunii, sediul dorinței în stare pură. Elementul apă este omologul inconştientului şi prin asociere cu ordinea maternă, cu matricea, cu mediul uterin. Este mediul originar în care nu aveam cunoştință de noi. În uter am trăit, fără să avem amintiri, cel mai aproape de starea peştelui. În uter eram în contact direct cu nevoile vitale – dorințe, fără să ştim acest lucru. După naştere reflexul satisfacerii imediate a nevoilor se păstrează iar capacitatea de amânare şi apoi de represie a se creează concomitent cu apariția rudimentelor de conştiență. De aceea, peştele simbolizează nevoia vitală, dorința care nu suportă amînare, nemăsluită de cultură, de normă, de interdicție şi, în consecință, de neputință. Cine este ca peştele este în contact cu sine, în priză cu sine, este fericit.

Se mănâncă peşte, este „dezlegare la peşte” ca ordine inițiatică. Pentru a fi ca peştele, trebuie preluate caracteristicile sale inițiatice. Una din formele arhaice de preluare a caracteristicilor unui obiect este încorporarea.

Încorporarea este cea mai timpurie formă a identificării. Încorporarea (psihică a unor caracteristici) se spijină pe nevoia de hrană şi funcţia ingerării. Raportul dintre încorporare şi ingestie este ilustrat în istoria culturii de numeroase fenomene precum practicile canibale, ritul funerar (prânzul funerar care se referă la consumarea simbolică a defunctului), expresii existente în diferite limbi („mânca-ţi-aş .....").

Istoria biblică a lui Iona, alegorie a morţii simbolice şi a învierii, conţine o inversare: nu omul înghite peştele ci peştele înghite omul.

Prin ingestia peştelui sunt încorporate caracteristicile sale, de fapt sunt restaurate parţial propriile caracteristici, atitudinea necesară contactului cu sinele profund.

Peştele a fost, alături de pâine, alimentul „multiplicat" de Iisus. În rugăciune, Iisus vorbeşte numai despre pâine pentru că El este atât peştele cât şi pescarul. Jalnica lozincă a „alimentaţiei raţionale" propusă de cincinalele de sănătate ale partidului, *nici o masă fără peşte* era, ironia soartei, o cât se poate de creştinească rugăciune.

Dintre toţi peştii, numele unuia vorbeşte despre valenţele sale – ştiuca. ŞTIUCĂ – este atât un nume de peşte cât şi o stare – starea de *a şti că,* stare de a cunoaşte, stare de putere, stare de excelenţă. Numele peştelui este o stare de excelenţă.

Aţă întinsă !

NUANȚA, MUNTELE ŞI TATĂL

Viața nu este o colecție de împrejurări alb-negru. Iată un clişeu ventilat deseori cu patimă de cei care vor a se convinge că se află pe piscurile maturității – ale unei maturități fragile pe care trebuie să o delimiteze de tentația permanentă, resimțită cu putere, a extremelor.

Poate în acelaşi registru se situează şi dificultatea lui Andrei Pleşu de a privi lumea prin dihotomie, prin binom. Spunând acest lucru mă refer la dificultățile unei personalități care m-a sedus – sunt temător citindu-mi afirmația. Vorbesc despre raportul cu o autoritate „umană” – nu „dură”, care a devenit autoritate datorită unei maniere exemplare de a surmonta unele dificultăți, să le spunem vitale. Admir lumile rafinate prin care autorul *Jurnalului de la Tescani* trece cu naturalețe şi mai ales tuşa sa. Este fără doar şi poate un maestru al nuanțelor.

Despre nuanțe este vorba: de ce nu suportă dihotomiile ? Dincolo de evidența argumentelor pe care le aduce contra prizei dihotomice – polarizare rigidă, golire de conținut, încremenire în extreme – mă gândesc la sursele nevoii de nuanță, în genere. Ajung inevitabil la trăiri precum furie, frustrare, nelimitare şi chiar abuz.

Cine este cel care doreşte totul, mai precis, nu este mulțumit cu ceea ce este parțial ? Este şi cel care a primit în extreme ceea a avut nevoie – prea puțin sau prea mult. Este cel care a fost fie „prea jos”, fie „prea sus” în satisfacțiile sale, în raportul cu celălalt de la care a aşteptat în zadar şcoala bunei măsuri.

Eu, spre exemplu, am fost cel „prea sus”, cel care am avut „totul”. De atunci tind să tot reproduc această stare. Lumea mă penalizează cu limitele sale fireşti, îmi oferă ceva situat în zona mediană. Nemulțumitor şi frustrant lucru.

Aud frecvent, sub diferite forme, limpezi sau camuflate, următorul tip de raport cu lumea precizat sieşi sau celuilalt: „Întotdeauna faci ...!”, „Niciodată nu vei putea ...”, „Nu poți ieşi din această stare!”, „Iar am ajuns aici!”. Toate sunt semnul excluderii nuanței şi al frustrării.

Frustrarea mă aruncă în orizontul extremelor în care proximitatea nu merită să existe, trebuie neapărat eradicată în beneficiul depărtărilor deplin gratificante. Iar până acolo soluția de provizorat (uneori permanent) rămâne nimicul, staza, încremenirea.

Sunt de acord cu nuanțele în lumea ideilor, cu volutele argumentelor, dar nu accept „banalul” soluțiilor de un minimalism searbăd. Doresc *numai* ceea ce este rafinat, ceea ce îmi permite un spațiu de respirație şi un metabolism afectiv fără colmatări penibile.

Un exemplu: muzica „agitată” şi cu mulți decibeli, cel mai lipsit de melodie „dance”, „hiturile” maneliştilor. Această muzică răsună în cele mai variate locuri: pe litoral, în localuri, la ferestrele apartamentelor etc. Se află deseori în registrul mediu al „genului” dar eu o resping fără dubiu aruncând-o în unicul loc pe care-l merită: în extrema inacceptabilă a sunetului muzical.

Am argumente: pe plajă, la restaurant etc. ai dreptul să alegi între a-ți zgudui corpul în convulsiile unui ritm (agasant) şi a-ți folosi urechea în alte modalități. Şi, nu în ultimul rând, sunt convins că această muzică „năucitoare” are un scop: să te determine să consumi şi să pleci, numai să nu stai, numai să nu fii tu însuți, ci o anexă a dorințelor mercantile ale altcuiva. Majoritatea o iau ca atare fără a prinde câte ceva din aceste argumente.

Iată că glisez spre extremă, nu accept registrul intermediar, cel de interval: mi-ar plăcea să ascult muzică simfonică sau jazz sau .... Oricum ceea ce consider a fi muzică (bună). Sunt mulțumit cu acest spațiu preferențial,

poate o formă de elitism, oricum de rejecție a „țopeniei” sonore patentate prin manele.

Ce mă impiedică de fapt să mă aflu în registrul unor manele „cumsecade” precum fost „Ohhhhhh, viața mea” ?

Dar oare Andrei Pleșu ascultă manele ? Absurdă întrebare. Sunt, sub acest aspect, ca maestrul.

Este limpede că împreună cu domnia sa fug de *trăirea* registrului (statistic) median (al celor mulți care ascultă manele) pentru a-l căuta în special în lumea ideilor. Drumul de la trăirea senzației generată de o „manea” la exercițiul fertil al gândirii este atât de lung încât trăirea aflată la un capăt trebuie să înspăimânte suficient pentru a susține marșul de o viață spre lumea ideilor. Măria sa pulsiunea și destinul său hotărăsc dacă putem *trăi* mai mult sau dacă suntem forțați să *gândim*.

Prin „context” și nu prin alegere sunt împreună cu tatăl-întru-gândire – cu una din ipostazele sale. Mereu am căutat să fiu ca El. Poate că de aici am căpătat furiile mele, alb-negrul meu și nevoia de nuanță cognitivă. Pentru că nu îi acceptam Lui statutul, „căzând”, asemeni lui Lucifer, din spațiul intermediar în cel de Sus, în care numai Tatăl are drept, pentru a ajunge în lumea angoasei cu miros de pucioasă.

Dihotomia este într-adevăr demonică pentru că este animată de furii paricide, de exclusivitate, de poziție privilegiat-unică, de dorințe fără stavile, de îmbucătățire interioară, de luptă cu sine. În timp ce intervalul, palparea lumii întinse și aerate dintre extreme, nuanța, este coezivă, împlinitoare, încăpătoare de ierarhie și subordonare, de statut median neresentimentar.

Dau extremele pe interval și nuanță, aștept iertarea ...

În relația cu autoritatea am de-a face, în afară de avatarurile nuanței, și cu relieful muntelui.

Este muntele o formă „naturală” de *axis mundi* ?

Când mă gândesc la munte mă situez într-un spațiu care conține exclusiv coordonate verticale. Dacă analogia nu este deplasată, îmi place să îmi plimb imaginar ființa în ascensiunile şi coborâşurile „stâlpului lumii”. Această topografie unidimensională mă securizează. Mă face să mă simt coerent, orientat, sprijinit.

Punctul de reper este partea superioară a axului sau vârful muntelui. Aici este lumea esențelor, lumea respirabilă a trăirii. Este o lume orânduită de un metabolism al luminii. Cu alte cuvinte îmi place să mă situez într-un „sus” ferit de subsolurile grosiere ale lumii şesurilor.

Senzația de siguranță pe care o am în *lumea piscurilor* se construieşte pe o distanță necesară de *lumea şesului* şi de aceea *a adâncului* – cele trei zone ale oricărui *stâlp al lumii*. În spațiul piscului, cel situat în proximitatea luminii, simt ființa Tatălui. Muntele şi piscul constituie substanța lumii Tatălui. Iar tatăl meu real locuieşte acum (şi s-a născut) într-o lume ascensională – a văii şi a dealului. Impresia de înălțime a reliefului am avut-o însă cu pregnanță într-o vizită recentă.

Problema situării în spațiul piscului ține de atitudine. Ajuns în lumea „de sus”, în proximitatea autorității, există atât tensiunea obligației de a gestiona „exemplar” poziția tutelară cât şi tentația supra-ascensiunii.

Lumea „de sus” este lumea celor care conduc, hotărăsc, dispun rânduiala „lumii de jos”.

Senzația pe care am avut-o frecvent a fost de permanent efort de control al orizontului vital. Orice situația reală sau probabilă trebuia gestionată anticipat în numeroasele sale posibile desfăşurări pentru ca realitatea să nu-mi spulbere senzația de control. Control, de fapt zgârcenie a posibilului, avariție destinală.

Este vorba despre problematica așa-zis anală. Așa-zis pentru că până la Freud a fost „zisă” în nenumărate alte moduri: nevoia de a-ți păstra viața versus cea de „a ți-o pierde”, cu soluția paradoxală *pierde pentru a păstra*. Vorbesc de fapt despre (ne)putința de a-mi „da drumul” (expulzie) pe calea destinală sau de a păși cu maxime precauții (retenție). Evoc pe fond – din nou – figura paternă și „economia” sa afectivă.

Pe de altă parte, tentația supra-ascensiunii destinale intervine dacă individul nu este mulțumit cu „înălțimea” la care se află, pentru că este încă nesatisfăcătoare pentru propriul contur și dorește să urce și mai sus. Pentru că aici reperele sunt limpezi – nu poți să fii decât mai sus (mai departe, mai tare) decât „cel care este cel mai sus” – supra-ascensiunea conduce inevitabil la situarea într-un gen de postură demiurgică printr-o formă imaginară de paricid.

Senzația de „cel mai sus” îmi este cunoscută: starea de grație a Unicului, a celui mai ... . Este starea secundară substituirii Tatălui. Această stare se plătește cu nemulțumire permanentă, cu frustrare, cu furia generată de „banalitatea” lumii „de jos” și mai ales cu însingurare. În vârful ultim nu este loc decât pentru unul singur.

Extrema unicității este însă întotdeauna rezervată. Dacă privirea piscului se transformă în pretenția de creare a înălțimilor, lumea își pierde consistența iar eul râvnitorului granițele.

Nevroticul se simte singur într-o lume a piscului ultim de unde își privește cu înfrigurare creațiile fantasmatice pe care le consideră monstruoase și le păstrează cu o temătoare zgârcenie în imaginarul său. Poate că orice vindecare începe cu senzația de ne-singurătate, semn că individul a mai coborât puțin, cât pentru a mai întrezări și o altă prezență (a terapeutului), a lumii intermediare (poate, în cazul meu, a dealului, zona natală a tatălui).

Mă gândesc la una din ideile expuse de părintele Galeriu la o adunare a psihiatrilor: boala psihică, efectulul întreruperii relației de Dumnezeu. Cei care urcă atât de sus încât doresc să treacă din statutul de creatură în cel de Creator riscă să își petreacă viața într-o continuă cădere. Căderea are ca efect, prin vâltoarea trăirilor, lipsa sensului – de fapt a situării în spațiul intermediar al existenței. Dacă pot contesta autoritatea, pe Dumnezeu, Eu sunt întreaga lume – iată expresia atotputerniciei mortifere a unui nevrotic. Sensul poate exista numai în condiții ontologice de interval, bine precizate de Andrei Pleșu, în care există „mai sus" și „mai jos". Sensul poate exista numai în condițiile validării permanente a proximității celuilalt.

Condițiile sensului meu se referă și la situarea în zona intermediară, cea dintre șes și munte și la capacitatea de a privi cu reverență muntele. Reprezentările sensului personal sunt generate de așezarea geografică a tatălui meu real, dar cred că orice „tată interior" sanogen se situează într-un *ținut al dealului*, în timp ce patologia începe prin gonirea aceluiași tată din lumea piscurilor.

GOANA DUPĂ APLAUDACI

„Trebuie să recunosc că atunci când sunt măgulită mă simt extraordinar de bine, de câte ori sunt felicitată pentru calitățile mele, dau din coadă!”. Reflexul oscilației sau măcar al vibrației vertebrelor coccigiene este unul normal. Omul, precum suratele sale într-ale evoluției, se gudură ori de câte ori reprezentantul aceleiași specii îi „indică” valoarea. Plăcerea exprimată prin zona terminală a coloanei vertebrale iradiază electric asupra întregii osaturi și produce dependență. Din acest moment, grație poziției verticale a coloanei vertebrale (însă una cât se poate de aplecată), face carieră un alt „tipar fix de acțiune” (vorba etologului) care ar putea fi numit, cu aere în spirală suedeză, „asana *sluj*”. Membrele superioare sunt menținute strâns, la piept, mulțumind partenerului, astfel încât să mai „arunce” câte o laudă, să mai „cadă” câte un compliment de la masa stăpânului.

Despre o formă de stăpânire este vorba: nevoia de aplauze, la tot felul de scene (deschise) care trimit spre o destul de închisă șansă de a mai duce un trai afectiv îndestulător. Aplaudacul este cel care îl preaslăvește pe celălalt în semn de mulțumire și admirație, din nevoi reparatorii de trecuturi tulburi sau din dorințe de contaminare cu emanațiile ideale ale maestrului.

Complexul aplaudac – *sluj*-itor – maestru-ideal condensează ipostaze de relație cu remarcabil de bune prevalențe și incidențe, indiferent de timpuri, semn că ceva este putred nu doar în țara marelui șovăitor și prinț de Jutlanda.

Putrede sunt apele narcisice în care își privește conturul personalitatea cu adicție pasivă ori activă la sunetul palmelor. Dependența de aplaudaci și zelul aplaudacului sunt indicațiile unor falii narcisice care, cu

măsura plăcerii încercate la fiecare „priză”, produc destule cutremure de adâncime şi masive tsumani care să zgâlțâie şi să inunde continentul unei pierdute bunăstări destinale. Ca în orice adicție există o premisă a dependenței de gratulare, (și) în acest caz cu timpurii origini: „Când eram copil, îmi plăcea să fiu privit admirativ de toți ai casei şi căutam orice ocazie pentru aceasta”. Breşa narcisică se transmite de la părintele care nu îşi poate lăsa copilul „în afara propriei dorințe” (de perfecțiune, de ideal).

Chestiunea doritorului de aplaudaci este ilustrativă pentru expresia destinului paradoxal al narcisicului: eu simt că sunt eu dacă mama îmi spune cine sunt, privindu-mă admirativ; dacă mama nu mă mai priveşte, eu nu mai ştiu cine sunt. Fudulirea de ou, comportament propriu oricărei specii de galinacee, s-a transferat la hominid, grație alcătuirii sale mamifere, sub forma mândriei de „pui viu”. Copilul este un index al cerințelor narcisice ale părintelui, concentrat al idealurilor de evoluție (utopice şi, prin urmare, ratate) ale sale. Scenariile narcisice ale parentalității (titlul unei reuşite lucrări semnate de J. Manzano, P. Espasa, N. Zilkha) se construiesc, pe traseul fiecărei linii de rudenie, la confluența dintre realul şi idealul fiecărei generații.

Generația actuală dovedeşte o apetență deosebită față de „gălăgia” idealului. Cel care, aflat pe podium, îşi caută şi susține torentele de aplauze este bine fixat în memoria colectivă (a momentului). Cel care îşi conduce cu discreție activitatea, aşezat pe pământul cât se poate de nivelat al celorlalți, trece neobservat.

Vitrina seduce în timp ce debaraua trece neobservată. Ambele spații propun selecții de obiecte conform plăcerilor contemplative ale vremurilor. Vitrina expune însă obiectele fragile, mici obiecte decorative, bibelouri, uneori valoroase, deseori kitsch. Debaraua este în special

domeniul obiectelor mari, cu folosință puțin frecventă. Vitrina este un spațiu predilect al expunerii, al suprafețelor, în timp ce debaraua mai mult al substanței şi al impunerii. În mod paradoxal, vitrina care expune lucrurile se dorește mereu impunătoare, în timp ce debaraua, loc personal de vizită, chiar dacă nu *se* expune, adună substanța oricărei impuneri. Dacă vitrina va putea expune câte un obiect din debara, prea puțin însă pentru a-i conferi substanță, debaraua va rămâne mereu în umbra, cel mult în penumbra discreției. Comportamentul de vitrină este repulsiv chiar şi penumbrelor debaralei, pentru că dincolo de reflectoare şi aplauze individul se simte hemoragic, sleit de esența vitalității sale: proiecția retiniană a idealului în privirea aplaudacului.

„Mai bine fruntaş la sat decât codaş la oraş” poate fi o expresie a comportamentului de vitrină, indiferent dacă, în acest caz, trimite şi spre reflecțiile bunei apartenențe şi limite. Codaşului de la oraş, chiar dacă are a învăța şi poate să ajungă în zona mediană a intervalului, îi va fi inaccesibilă situarea pe vârf, poziție „din oficiu” invitată în vitrină.

Ce legătură au debaralele şi vitrinele cu psihanaliza ? În primul rând ne-am putea întreba ce spațiu de locuire a preferat Freud ? Un răspuns credibil ar fi: vitrina. Istoricii freudismului vorbesc despre nevoia perenă de celebritate a părintelui psihanalizei. Cu mai bine de zece ani înainte de a propune sistemul terapeutic ce îl va include printre nemuritorii ştiinței va mai fi făcut o încercare. A publicat un articol în care expunea experiențele sale cu cocaina, alcaloidul cu proprietăți psihostimulatoare extras din coca. A folosit personal substanța în cantități importante, ca remediu al neurasteniei care-i afecta activitatea, înainte de a o recomanda contra vărsăturilor şi problemelor digestive. A ratat însă notorietatea recomandând substanța colegilor

oftalmologi Leopold Königstein şi Carl Koller, cel din urmă devenind „descoperitorul” anesteziei locale.

A reuşit însă să ajungă în vitrină prin psihanaliză, poate cea mai contestată perspectivă dintre cele propuse de disciplinele umaniste. A reuşit prin faptul că ponderea yes-man-ilor psihanalizei, a iconolatrilor freudismului, a fost redusă; ideile sale au generat dispute, iconoclasm, importante dezvoltări, mai mult sau mai puţin dizidente, şi masive mişcări de opinie.

Asistând la câteva susţineri de doctorat în psihanaliză la Universitatea Paris 7 şi „jucând-o” pe a mea am fost frapat de spaţiul acordat *diferenţei* de opinie, de caracterul critic în care teza făcea loc antitezei până într-acolo încât credeam că doctorandul îşi ratase şansa, că ideile sale nu prezentau consistenţa minimă necesară în faţa forţei de argument, de nuanţă, şi a vocaţiei deconstructive a comisiei. Cu toate acestea, tezele era primite cu bune menţiuni, semn că psihanaliza a rămas un spaţiu al controversei – pentru că vorbeşte despre corpusul şi originea oricărei controverse.

Chiar dacă Freud s-a instalat pe un raft al vitrinei, din strădaniile sale a rezultat o terapeutică „a debaralei”, în care substanţa este revelată (oricum) într-o manieră discretă, graţie unei atitudini *sine qua non* care exilează aplaudacul. Terapeutul care îşi simte cu precizie tumultul cozii, generat de uităturile extaziate ale pacienţilor, nu poate fi psihanalist ci un practicant, pe banii altora, de fitness coccigian. Formarea în psihanaliză presupune, printre altele, şi examenul nevoii de a balansa coada, cu importantele sale trimiteri narcisice. Analiza idealului, a goanei după aplaudaci, eliberează individul de febra sufletească a maratonului spre seductive şi nocive himere. Rămâne putinţa de a cunoaşte atât vitrina cât şi debaraua, raportul dintre suprafaţă şi substanţă, dintre reflector şi

penumbră, fără însă a alege vreuna ca reacție la cealaltă. Deși vitrina înseamnă, fantasmatic, o formă de putere întemeiată prin privirea admirativă, este pe fond o indicație a slăbiciunii. Forța care dorește a se arăta în lumina rampei este una care trebuie permanent a se convinge de propria-i existență. Pe de altă aprte, forța care rămâne în culise o poate face datorită consistenței sale, dincolo de orice dubiu. Psihanalistul este o ipostază a puterii rămase în culise, cel care susține instituirea transferului, nu pentru a se bucura de statura ce îi este fantasmatic acordată de către pacient, ci pentru a-i permite acestuia ieșirea din restriștea vitrinei și accesul la armonia culiselor ființei sale. Psihanalistul este singurul „slujitor al sănătății" care, după ce excursul prin vremuri și spații interioare va fi fost mulțumitor, susține stingerea transferului, a dependenței și aprinderea treptată a sensului personal. „Clientela" psihanalistului nu este menținută prin seducția dibace a artizanului, întru bune și de durată venituri personale, ci întru „plecarea" cu sens, disiparea dependențelor care încremenesc destinele și plecăciunea în fața vieții, a acceptării fără rebarbative convulsii.

Marie Cardinal, scriitoare care își datorează cariera psihanalizei, și-a luat rămas bun de la analistul său gândind: „afurisit omuleț, și-a păstrat masca până la capăt!" (*Cuvinte care eliberează*). Masca era de fapt senzația de dincolo de mască, poate una dintre cele mai umane atitudini – a-l susține pe celălalt fără a cere aplauze. Vorba unui verset din *Cartea Căii și Virtuții:* „Cel care cunoscându-și forța [vitejia, tăria, masculinul, latura Yang] știe să rămână pasiv [retras, slab, modest, umil, feminin, să adere la Yin], va deveni albia lumii."

Nici nu mai știm dacă există albie și ne lăsăm inundați de aplauze. Chiar dacă v-a plăcut „vitrina" articolului – să mergem în umbra debaralei.

DESPRE PĂCATELE NOASTRE

„Nu pot să îmi iert faptul că m-am urcat nervoasă la volan. Am produs accidentul pentru că nu am ținut cont de starea mea. Mă întreb cum am putut ajunge într-o stare de degradare [sic!] atât de avansată ...” – astfel începe istoria unui „păcat” major. Prima reacție „umană”, la obida povestitoarei, constă într-o maternă consolare: a goni gândurile negre printr-o bună demonstrație a caracterului ineluctabil al vieții și al fondului limitat de decizie aflat la dispoziția noastră. Prima reacție indică nevoia de estompare a amarelor vinovății, semn că este greu a se afla, chiar prin procură, în starea de păcat a celuilalt, neînarmat cu izgonitoare atitudini, vorba descântecului: *fugi ... dintre ochi, din gene, din sprâncene ...* . Problema constă în cine fuge primul fără să privească în urmă și cine poate să îndure nemișcarea, mai ales când este cuprins de trăiri de necontrolat. Este mai bine atunci a face ceva, a alerga toată ziua, a crea permanent obiective mărețe, în ascensiuni dedicate împinsului stâncilor, de talii diverse, de frica coborârilor, mai precis, a dusului de râpă. De râpă se duce – în lumea de azi – exercițiul cu trăirea, imersiunea, fără rezerve de oxigen, în „apele” psihismului profund, unde cerul devine la fel de lichid și pompoasele trese de general așezat impecabil la comanda lumii au intrat la apă, lichidând orice „nebună” pretenție de control interior.

Legea s-a născut o dată cu facerea lumii; în premergătoarele „ne-lumi” nu exista, conform diferitelor cosmogeneze, vreo socoteală a ordinii. Păcatul lipsea, de asemenea, din zestrea haoticelor așezări originare, nu pentru că întreaga existență din acel spațiu era „în păcat”, ci pentru că nu se instituise diferența necesară definirii ne-curățeniei.

Existența păcatului a conferit consistență limitei dintre haosul ne-lumii şi ordinea lumii. A devenit paşaportul necesar oricărei nedorite excursii prin haosul în care orice lege este caducă înainte de promulgare. Mult mai bună a fost ordinea, cea imanentă, conținută în fundamentele lumii sau cea pe care i-am atribuit-o cu demiurgice pretenții. Diferența pare smintită, ca şi cum noi am sprijini lumea (îndeletnicire-variantă a unor alte spirijiniri, ale cerului, pedeapsă a unui biet şi faimos gigant), conferindu-i organizare prin succesive lecții de ordine, mereu şterse şi rescrise în compendii ale ignoranței, numite însă, cu mulțumire, istoria ştiinței. Nu despre mirosul de scrobeală al ştaifului agnostic sau despre prețioase desperări privind putințele cugetului este vorba. Mai curând – din nou – despre limite şi statutul real al individului care-şi mai scutură, din când în când, pe publica fereastră a vieții, praful omnipotenței care s-a strâns mai gros de un deget. Acelaşi deget antrenat, prin reflexul firesc al unei lumi a talionului, în a revendica, înjura, hotărî, dicta şi fixa, întotdeauna, figura celuilalt.

Ordinea a adus păcatul în lume – paradoxal enunț, ca şi cum fără lege nu am fi păcătoşi, fără-de-lege, fără decalog am fi mântuiți. În dez-ordinea copilăriilor noastre păream iertați – culpa se insinuează odată cu norma, cu regula, şi adaugă chipului îngeresc al copilaşului riduri, nu de expresie ci de constrângătoare represie a dorințelor devenite „necurate". Cum ajunge în ființa noastră, capital fix, măsura necurăteniei şi a păcatului ?

În scurta poveste de la început, legea – primă, poncif al întâlnirii dintre doi oameni, aşezată însă în zona mediană a decalogului (la locul ce li se cuvine alcătuirilor mirene) – se referă la păstrarea integrității corporale a celuilalt; iar „păcătoasa" a încălcat-o. Nu comportamentul face intrarea în starea de păcat, ci reacția față de

schimbările produse în urma acestuia. Iar problematica intenției care declanşează comportamentul este cu totul secundară în raport cu torentul vinovăției. Păcatul se insinuează în minte şi comportament fără opțiunea „beneficiarului”, conectată la starea de fapt.

În speță, răspunderea este totală prin antecedent (nervozitatea şoferiței), chiar dacă vinovăția este instalată subsecvent, după „întâmplare”. Cauzalitatea marcată de cursul evenimentelor pare a fi limpede: nervozitate, condiție de fond a motricității instabile (contraindicație a oricărei „conduite rutiere preventive”), accident, vinovăție.

Freud a pus problema relației dintre comportament, culpă şi nevoia de pedeapsă ca manieră de gestiune a sentimentului de vinovăție. Prima sa remarcă arată că există „păcătoşi” fără să fi încălcat legea dintr-un mediu social. Această „specie” de păcătoşi comit fapte, aflate în orice cod penal, cu scopul de a-şi mai scurge câte puțin din vitriolul vinovățiilor care le face viața insuportabilă. Determinismul îşi schimbă formula: vinovăția produce nervozitate şi nevoia de pedeapsă. Sunt create condițiile de accident şi soarta este „favorabilă”, nevoia punitivă – de astă dată venită din exterior – satisfăcută. Nu ştiu dacă este şi cazul de mai sus – cred însă că este mai uşor de negociat cu situații exterioare decât cu stări cât se poate de interioare. Mai bine un judecător cu robă bine croită, care deschide tacticos un dosar penal, decât sturlubatice năluci, care bântuie sufletul cu zornăit asurzitor, strică odihna mai abitir decât manelele din miez de noapte ascultate la maximum de vecin pe noua sa instalație „surround”, cu subwoofer de 10 țoli.

Dincolo de aceste ipoteze in-credibile, „credem” în vinovăție, suntem cu toții păcătoşi fără să fi transgresat, personal, nici o lege – şi, eventual, „mărturisim un botez întru iertare”. Au păcătuit pentru noi rudele „agățate” pe

cunoscute sau neştiute ramuri ale genealogiilor noastre; oricum, primii strămbuni, cei gravaţi pe rădăcini şi izgoniţi din veşnice grădini – pentru a continua suita pomicolă – din „pricini de copac". Fundamentul psihic al culturii păcatului şi al reprezentării despre noi, păcătoşii, cei care ne vrem miluiţi, capătă contur într-o perspectivă a originilor culpei, personale sau filogenetice.

Care este momentul iniţial al unei culturi a păcatului ? Pentru Freud enunţul întrebării nu este izbutit, întrucât *orice* cultură este una a păcatului. Fiecare societate are nevoie, pentru constituire, de *legea* care nu s-ar fi instalat fără comiterea unui *act* (consecinţă a unei dorinţe) devenit, *a posteriori*, păcat. Preocupat de existenţa colectivă a conţinuturilor psihice şi de transmiterea lor transgenerațională, Freud ne-a lăsat *Totem şi tabu* (1912-1913). Deşi este a doua lucrare de antropologie psihanalitică, după *Morala sexuală „culturală" şi nervozitatea modernă*, din 1908, este cea mai cunoscută, prin faptul că propune mitul „ştiinţific" al hoardei originare. Prin textele sale antropologice, savantul vienez a discutat problematica individual-colectiv. Pentru a fi colective, orice conţinuturi trebuie să se regăsească în viaţa psihică individuală. Inconştientul colectiv rămâne *personal* prin modul în care sunt trăite conţinuturile sale. În această ordine, mitul oedipian poate fi o reprezentare cât se poate de arhetipală. Culpa, sentiment universal, este prinsă în istoria oedipiană a timpului său originar. Freud a căutat să sublinieze aspectul colectiv, transgenerațional al mitului, schimbându-i timpurile „greceşti" cu unele de întemeiere. *Totem şi tabu* este un text al analogiilor dintre individ şi specie, în încercarea de a surprinde *locusul* iniţial al păcatului. În timpul grecesc, eroul (ipostază interioară a fiecăruia) ucide un bărbat şi se căsătoreşte cu femeia acestuia. În timpul originar, *eroii* ucid un bărbat

pentru a se putea „căsători” cu femeile acestuia. În prima poveste *legea* este de două ori încălcată: crimă (paricid) şi incest; în cea de a doua se produce o crimă (a „tatălui originar”); „căsătoria” cu femeile defunctului nu mai are, însă, loc. Oedip este o istorie a încălcării legii; mitul hoardei originare este unul al instituirii acestei legi. Iar *Legea* este apanajul Tatălui – Freud susține acest lucru până în ultima lucrare antropologică, dedicată unui alt „tată legiuitor”: *Moise şi religia monoteistă* (1937-1939). Tatăl, cel puternic, purtătorul de falus, dictează, face legea iar fiii trebuie să se supună. Legea devine interioară prin identificarea cu cel puternic, care nu se poate face pe fondul unei relații marcat negative – ucenicul trebuie să-şi iubească maestrul pentru a putea deveni la rândul său maestru. Fără „facă-se voia Ta” este ratată buna limită, raportul adecvat cu legea, în favoarea furiei, a luptei şi revoltei, chiar dacă este exersată în vocații ale dialecticii şi iconoclasmului. Eroii din mitul originar trec de la revolta paricidă la acceptarea voinței Tatălui. Legiuitorul-tată devine interior grație reactualizării, după crimă, a sentimentelor pozitive. Aici este indicată esența relației sociale care se întemeiază pe transformarea unui sentiment ostil (originar) într-o legătură pozitivă, care permite identificarea (Freud, *Psihologia maselor şi analiza Eului*).

Termenul de „păcat” a căpătat sens după constituirea interioară a legii, după acceptarea, prin trăire, a voinței Tatălui. Excesele acestei voințe (interioare) susțin tuşele groase ale culturii păcatului şi încremenesc sufletul în pustia în care nici măcar setea nu poate fi potolită. Ce să mai vorbim de fericire – păcatele noastre ...

NUMERE MARI, DISTANȚE MICI

„Cât de mult o iubești pe mami ? Dar pe tati ?” – întrebări prinse în trama imaginară a timpurilor originare cu puține amintiri, în care cei mari insinuau mai mult *concurența* decât *diferența*. Răspunsuri „copilărești” diferite printre care unele „măsurau” dragostea în distanțe dacă nu galactice, cel puțin de sistem solar: „ca de la pământ la lună!”, pentru un părinte, sau „până la soare!” pentru celălalt. Nu era limpede cărui „nivel de măsurare”, *nonparametric*, aparțineau astfel de expresii. Să fi fost unul *nominal* în care foloseam imagini (astrale), nume, etichete atașate unor situații diferite şi dificil comparabile? Mai curând era vorba de o măsurare de nivel *ordinal*, prin care produceam priorități şi ascendent, pentru că soarele putea fi mai important – mai mare și mai departe – decât luna. Răspunsurile schițează structuri trinitare regăsite, de pildă, în istoria lui Oedip, construită pe raportul unui individ cu o antinomie fundamentală (semn al instituirii de disjuncții imaginare). Distanțele până la soare şi lună, alchimie implicită fiecărei psihogeneze, este semnul puterilor contradictorii care animă individul, prezente în psihismul său încă de la naştere – părerea Melaniei Klein, de pildă. Pentru fiecare destin, relația soare-lună poate deraia într-o patologie a distanței sau poate conduce la o armonie a proximității – destin greu de înțeles al fiecăruia. Uneori, dificil de acceptat, întrucât fără a fi două căi pure, alegerea „cantităților” solar-lunare scapă oricărei voințe personale, semn că în timpurile originare nu dețineam controlul pe care ulterior ni-l dorim, cu rezultate asemănătoare.

Răspunsurile de mai sus sunt combinații ale distanțelor interioare determinate de balansul iubirii şi al urii, care reflectă originile istoriei relațiilor cu celălalt –

numit, în „chineza” psihanalitică, „obiect”. Balans exprimat şi prin termenul de *ambivalență*, greu de acceptat de oricine iubeşte şi-şi caută fără succes urmele „urii” sale, ca şi cum ar căuta noaptea în miezul zilei. Aici rezidă însă puterea întunericului, cu atât mai mult cu cât este neştiută. Puterea ştiută prinde anumite limite, în timp ce forța nebănuită poate acționa nestingherit. Psihanaliza vorbeşte despre ceea ce se află în întuneric celor care îşi petrec viața în puterea luminii.

Lumea (în care întunericul alternează cu lumina) se creează concomitent cu alcătuirea fiecăruia dintre noi, reflectată în oglinzi de diferite „purități” – semn că Narcis ocupă, în primul timp, lumea întreagă. Prin urmare, diferențierea dintre astrele mai sus amintite este ulterioară: „obiectul” inițial este alcătuit dintr-un singur „corp ceresc” care reuneşte caracteristicile tuturor obiectelor cosmice. Copilul îşi cunoaşte schițele limitelor sale cu măsura şi consistența celor materne, iar jocul învățării limitelor constituie „spațiul personal” al individului, obiect de studiu al proxemicii. Limitele strâmte, propuse implicit de o mamă care îşi „sufocă” urmaşul din „prea multă” dragoste, vor genera acestuia dificultăți ale proximității: va izgoni reflex pe oricine intră în apele atolului personal – odinioară la discreția mamei şi a exceselor sale. Ceilalți vor simți „rece” în prezența sa şi îl vor considera „rigid”, şi „distant”. „Răceala” poate ascunde văpăi mistuitoare care trebuie controlate prin poziții de distanță – frigul (vizibil, manifest) este generat de prea mult cald (invizibil, potențial).

Spațiul interior, distanța minimă necesară metabolismului afectiv, depinde de modul în care mama face loc lumii şi „deschide” ecuația binomială inițială; lumea invitată la lecția diversității este compusă din persoanele semnificative – nu doar pentru copil. Primul,

de obicei, este tatăl – nu prin „obligațiile contractuale” ale căsniciilor, ci prin „libertățile afective” ale prieteniilor pe care mama şi le permite. Chiar dacă procesul se afla deja în desfăşurare, odată cu „apariția” tatălui, diversitatea lumii devine inteligibilă, capătă sens „soarele” şi „luna”.

În „aritmetica” psihanalitică, felul în care este „predată” lecția numărului trei (a tatălui, a soarelui) este determinantă pentru „geometria” psihică şi maniera în care se construiesc distanțele dintre *ego* şi *alter*. Culturile specifice, din care provine artizanul acestei pedagogii, recomandă jocuri ale distanței în care spațiul personal capătă o anumită metrică. Mediul rural, de pildă, propune individului spații comportamentale vaste şi, în consecință, nişe afective generoase (spațiul fizic se transferă în cel psihic prin intermediere culturală) iar personalitatea mamei (şi a persoanelor semnificative) devine placa turnantă dintre mediul social şi cel psihic, locul de confluență dintre cultură şi individ.

În mediul urban, riscul de sufocare produs de marea densitate a locuitorilor este mare. În ordinea patologiilor distanței, George Devereux propune o teorie sociologică a schizofreniei ca sindrom al „sufocării”. Maladia, tulburare „tipică”, este provocată de structura *Gesellschaft*, în care relațiile sunt formale, utilitare, reglementate şi condamnă individul la înstrăinare. Relațiile sociale au această coloratură ca efect al reducerii drastice a distanței personale. În această perspectivă se poate înțelege şi reducerea numărului cazurilor de nevroză, concomitent cu creşterea celor de stări-limită din statisticile Asociației internaționale de psihanaliză. Înstrăinarea pune în discuție bunele limite ale individului şi capacitatea sa de a le transmite urmaşilor. Celălalt pol al dihotomiei preluate de celebrul etnopsihiatru de la sociologul Ferdinand Tonnies, *Gemeinschaft*, indică un tip de structură socială în care

relațiile sunt informale, personale, stabilizate prin tradiție. Mediile sociale cu densitate redusă oferă individului spații exterioare generoase de manifestare care se transferă în spațiul interior, personal, suficient, care permite constituirea de relații informale. Individul nu se simte „amenințat" de proximitatea celuilalt şi îşi „permite" statuarea de relații apropiate. În mediile aglomerate senzația de sufocare antrenează nevoia de a crea distanță, prin „răcirea" reglementată a relațiilor până devin impersonale. Indivizii „distanți" sunt cei care s-au format într-un gen de *Gesellschaft* matern, într-o densă proximitate pe care o resimt în orice relație, în raport cu indivizi în fața cărora devin cât se poate de „reci".

În ultima sută de ani, populația globului a crescut geometric iar spațiul fizic individual exterior s-a micşorat cu o rată fără precedent, condensând distanțele psihice, antrenând diferite modalități de compensare şi apărare în fața agresiunilor proximității. Centrarea spre exterior, descărcarea în comportament, nevoia permanentă de gălăgioase stimulări senzoriale, adicții de tot felul, sunt maniere de „negociere" cu fenomenul suprapopulării. Acest fenomen a antrenat comportamente compensatorii centrate în special pe act în defavoarea elaborării psihice.

Raportul dintre act şi cuvânt, dintre comportament şi elaborarea psihică, a constituit un criteriu de întemeiere şi dezvoltare a psihoterapiilor, prin acordarea de credit fundamental unuia sau celuilalt. Considerarea actului, a comportamentului, ca element determinant, a condus, de pildă, la dezvoltarea terapiei comportamentale şi s-a opus direcției psihanalitice care marchează contrasensul: schimbarea se obține, grației intervenției în zona psihică elaborativă, prin intermediul cuvântului şi nu al comportamentului.

Pentru Freud, dinamica schimbării presupune

existența unor resurse energetice care să poată fi reinvestite. Cheltuirea energiei psihice prin forme de satisfacere comportamentală, aduce atingere obiectivelor terapeutice. Regula abstinenței vizează acumularea de resurse necesare schimbării: necesitatea de a conduce cura astfel încât pacientul să aibă cât mai puține satisfacții substitutive pentru simptomele sale.

Trecerea în act poate indica dificultăți în zona de elaborare întrucât, prin descărcarea în comportament, se evită punerea în cuvânt a amintirilor. Pentru a evita sau a reintegra în cadrul analitic trecerile la act, Freud a propus discutarea în cură a deciziilor majore pe care doreşte să le ia pacientul.

Cât timp mediul social şi cultural actual propune şi susține descărcarea comportamentală după rețeta *just do it*, nu numai precauții de sistem, precum cea de mai sus, dar chiar sistemul însuşi devine anacronic. Psihanaliza propune o terapeutică prin intermediul spațiului elaborativ în timp ce tendința globală, determinată de suprapopulare, constă în diminuarea acestuia, în scurt-circuitarea psihismului în favoarea actului. Pierderea interesului pentru psihanaliză şi dezvoltarea terapiilor „scurte", care nu aduc atingere apetenței către concret, act, comportament, se înscrie în această ordine.

Reducerea drastică a spațiului psihic, creatoare de importante tensiuni psihice, este compensată prin generalizarea şi instituționalizarea socială a modelelor de expresie directă. Dacă secolul actual va fi „psihanalitic" sau nu va fi deloc, vom şti mai curând dintr-un raport al numerelor mari şi al distanțelor mici, semn că *primum vivere, deinde philosophari*, că acțiunea nu trebuie disprețuită ci exclusiv prețuită. Oare câți bani mai face viața interioară ? Să ne spună – *just* – cei de la cunoscuta firma de articole sportive ...

NEVOIA DE SÂMBĂTĂ

„Mereu mi-am dorit să vină mai repede sâmbăta ca să pot face ceea ce vreau !”. Un gând, o frântură din chipul, aproape uitat, al unui coleg de şcoală îmi propune, de sub timpuri, subiectul de azi: „nevoia de sâmbătă”.

Deşi aflată şase zile în orizontul unui *atunci*, ziua de sâmbătă revine cu o ciclică încăpățânare pentru a ne „împlini” aşteptările. „Nevoia de sâmbătă” o putem identifica fără efort, în varii situații cotidiene, atunci când „disconfortul în cultură”, socială, instituțională, familială, personală în genere, ne constrânge la exercițiul imaginar al unui alt timp şi spațiu care va fi diferit, în care *va fi bine*.

În ce constă fondul acestui exercițiu ? În decupajul unui timp liniar, fără grabă sau staze, a cărui curgere nu poate fi marcată decât prin încercarea de cantonare între limitele unui interval. Întregul „bine” pare a se aglutina între două repere: unul care marchează debutul „împlinirii”, celălalt care lansează doliul şi aşteptarea intervalului următor.

„Aş vrea ca sâmbăta să nu se mai termine”, continuă acelaşi coleg. Existența în intervalul „paradisiac” nu este mulțumitoare din pricina finitudinii sale. Şi atunci îndeletnicirea principală constă într-o încercare de măsluire a eternității sale. Intervalul temporal, încărcat cu dorință, trebuie dibaci expandat astfel încât clipele să capete suspensie iar curgerea să intre în stază. În acest fel graba timpului este izgonită în afara intervalului şi aduce speranța rapidei risipe a restului zilelor şi condensarea angoaselor oricărei aşteptări într-o formulă liniştitoare: următoarea sâmbătă revine imediat.

Este oare eficient edificiul intervalului privilegiat, chemat prin „nevoia de sâmbătă” ?

Aceeaşi voce continuă: „Mă simţeam atât de bine încât am ştiut că se va termina repede şi aceasta m-a întristat”. Linia de „fabricaţie” a intervalului privilegiat abundă în rebuturi pentru că intervalul se descompune precum timpul „ordinar” rămas în afara lui. Atunci sâmbăta, atât de aşteptată, *ne poartă sâmbetele* şi se duce pe a sa apă. Dorinţa de bine se dizolvă în imediatul clipei dobândite şi, prin reflexul timpului exilat în afara intervalului, a timpului „ordinar”, părăseşte proximitatea pentru a se transmuta într-un nou orizont: va fi bine *cândva*, dar nu acum.

Ce căutăm în fiecare „sâmbătă” ? Resturi de sens personal ascunse printre sedimente ale stării de bine ? Încercăm să ne regăsim sensul prin împărţirea arbitrară a timpului liniar în speranţa de a-l (re)vitaliza ?

Privilegierea orizontului unui *cândva* în detrimentul peisajului proxim este marca multor destine actuale iar deficitul de sine, trăit uneori chiar cu accente dramatice, distanţa dintre ceea ce este şi ceea ce *nu* este, provoacă o justificată nevoie de evadare.

Ce ne împiedică să căutăm alte maniere de ieşire din timpul liniar, plat, care mortifică sensul personal prin rectiliniaritatea sa, altele decât fuga în orizontul intervalului privilegiat ? Poate chiar textura timpului, alcătuirea prea încărcată a clipei care îndeamnă la „împietrire”, pentru a reţine dorinţa explozivă care o asediază.

Dificultatea de a trăi starea de bine în cotidian derivă din acumulările de dorinţă, din suspensii ale capacităţii de expresie care se transmută în nevoi de încremenire ale unui timp investit cu excelenţă.

Dacă este aşa, excelenţa intervalului ţine de senzaţia de securizare pe care i-o alocăm. Este un refugiu în cadrul

căruia expresia dorinței acumulate este minimal permisă, prin diferite substitute, iar pericolul unei erupții, redus.

Să ne imaginăm, cu titlu de aplicație, beneficiile intervalului privilegiat pentru un destin ale cărui timpuri inițiale s-au petrecut în atmosfera unei familii cu dificultăți vitale. Adultul de astăzi, tarat de o astfel de familie, ne-ar putea spune: „aş fi dorit să fiu iubit şi nu agresat prin tăceri reci care mă făceau să simt o furie cumplită, să vreau să țip. Am învățat însă că nu pot să țip, că nu am voie să fiu furios. De când mă ştiu nu am putut să mă revolt, să fiu agresiv atunci când era nevoie. Treceam mai departe şi-mi consumam furia imaginându-mi cum aş fi fost victorios. Şi atunci m-am refugiat în liniştea din casa mea”. Pentru destinul evocat, dorința agresivă (de mult reprimată şi explozivă) produce „nevoia de sâmbătă”: în loc de reacția justificată unui context de *acum* (din varii situații sociale), dorință amânată şi mascată sub forma nevoii de a fi lăsat în pace într-un *atunci* (acasă).

Nu putem trăi orice clipă întrucât dorim *prea mult* prin pedagogia mai mult represivă decât expresivă pe care am primit-o. Nu putem trăi orice clipă pentru că presupunem (printr-un revolut raționament afectiv) că dorim ceea ce *nu* se poate. Confundăm timpul de *atunci* când ai noştri, prin limitele lor, ne interziceau ceea ce nici ei nu puteau duce, cu timpul de *acum*, când avem toate drepturile exterioare de manifestare însă am rămas cu toate interdicțiile interioare.

Cu riscul unei hazardate analogii fizicaliste mă gândesc la un recipient sub presiune: pentru că *nu* îşi poate elibera continuu conținutul, acumularea poate produce răbufniri greu de controlat, este *prea mult* de evacuat. Imaginea recipientului prea plin, cu siguranță un poncif, ne trimite spre sursa oricăror dificultăți vitale. Dorințele

noastre ne blochează, sunt toxice, pentru că nu le putem accepta.

Prin urmare, cu ce tip de chimie destinală putem manipula toxicul unei dorințe ? În afară de manifestarea prin substitute sau izolare a dorințelor interzise, în cadrul unui interval privilegiat, mai există şi o altă posibilitate de gestiune a acestora. Soluția, practicată în masă, este simplă: trebuie să dorim ceea ce nu putem dobândi pentru că dorința împlinită ne-ar arunca, de pildă, într-un abis de vinovăție. Dorințe precum „vreau să termim facultatea şi să devin independent" sau „am soluții mai eficiente de gestiune a activității profesionale" devin „nu pot să îmi scriu lucrarea de licență", „nu pot să fiu şef" pentru a se transforma în „nu trebuie să îmi scriu lucrarea de licență" şi „nu trebuie să devin şef". Sunt, pe fond, situații prototip ale unei paradoxale, în aparență, „nevoi de eşec".

Din pricina nevoii de eşec utopia ocupă un bun loc în nişa vieților actuale, în gestiunea dorințelor interzise şi este responsabilă cu perpetua „nevoie de sâmbătă". La funcția utopiei se referă şi termenul de *nevroză de eşec* propus de psihiatrul francez Réne Laforgue. Este vorba despre persoanele care nu pot *suporta* să obțină ceea ce îşi doresc intens. Posibilitățile pe care realitatea le oferă pentru satisfacerea dorințelor sunt intolerabile şi declanşează o „frustrare internă" din cauza căreia subiectul îşi refuză satisfacția. Freud este cel care atrage atenția asupra acestui paradox: „ ... Uneori oamenii se îmbolnăvesc tocmai când li se împlineşte o dorință puternică, pe care o nutresc de multă vreme. S-ar părea că aceste persoane nu-şi pot suporta fericirea ..."[1].

Să revenim, mai atent, la răspunsul la „de ce nu pot să fiu şef ?". Să ne imaginăm că beneficiarul întrebării este

[1] S. Freud, *Opere 1*, Ed. Trei, Bucureşti, p. 224.

adultul invocat mai sus, cel agresat prin tăceri reci. Pentru acesta, a fi șef înseamnă a deveni o „amenințare” față de orice subaltern care preia aparența afectivă a unei persoane semnificative a istoriei personale. Acea persoană semnificativă i-a arătat, printre abuzurile copilăriei sale, ceea ce înseamnă „puterea” agresivă, nedreaptă (ca semn al propriilor dificultăți vitale în fața autorității). În actualitate, persoana semnificativă cu pricina este un personaj interior care îi normează trăirea astfel încât să nu devină un „pericol”; să nu poată să reacționeze adaptat agresiunii. Autoritatea persoanei semnificative, devenită interioară, care ne obligă la obediență (în fața oricărei autorități exterioare), nu ne permite să trăim statutul de autoritate fără a-l percepe periclitant. Iată forma, desigur aberantă, a credinței dobândite: a mă manifesta ca autoritate devine o îndeletnicire „periculoasă” care poate conduce chiar la „distrugerea” persoanei chemate la obediență. Atât de puternică va fi fost furia acestui om, blocată, din nevoi de supraviețuire, în fața părintelui care-l agresa. Iar evantaiul modalităților de agresiune este suficient pentru a nu ne opri la „comuna” și mediatizata până la prototip violență fizică.

Prin urmare, cantonarea în orizontul utopiilor este consecutivă unor nocive istorii de ucenicie care ne-au marcat destinul. Fuga de proximitate va fi fost o fugă, *atunci* justificată, de proximitatea unor „adversari” ai vitalității noastre: persoane dragi nouă care ne-au oferit mult pentru a ne lua la fel de mult într-o tranzacție implicită fără drept de apel și voință de alegere, inerentă personalității lor. Suntem ceea ce am „înțeles” că putem fi de la cei dragi nouă. „Înțelegem” însă tarele lor precum și culmilor lor pentru a încerca să ne mulăm după haloul afectiv cu care ne-au întreținut copilăria. A fi precum

cineva iubit şi totodată a ne interzice a fi precum acelaşi cineva – iată esența nevoii de utopie.

Funcția de igienă afectivă a utopiei decurge fără dificultate: numai prin separarea dintre *aici* şi *un orizont îndepărtat* pot menține, pot pune în raport, două ipostaze incompatibile ale ființei. Puterea separatoare a distanței ne oferă un bun cadru de armistițiu. Proximitatea, imediatul repulsiv din care dorim să evadăm, pentru că este îmbibat cu ipostaza neacceptabilă a ființei noastre (preluată de la cel drag, iubit şi urât totodată), poate să coexiste cu ipostaza acceptabilă a ființei noastre, definită *altfel* decât suntem în clipa proximă, cu condiția ca acest eden expresiv să se situeze la orizont, într-o potențialitate „oricând" actualizabilă, dar niciodată acum.

Cearta interioară cu persoanele semnificative (identificarea disfuncțională, patologică), mediu afectiv ostil şi creator de duplicități, este spațiul de rezidență al oricărei ursitoare dispusă să ne menească o politică destinală a „sâmbetei". Textura nevoii de sâmbătă poate fi însă destrămată pe divanul unor ani de psihanaliză, după cum şi în decursul unor alte modalități „inițiatice" într-ale destinului – puține e drept – prin care să putem reveni în priză cu noi înşine, cu dorințele noastre. Cadrul psihanalitic, divanul, devine intervalul privilegiat. Analizantul reînvață să nu mai repete „nevoia de sîmbătă" într-o inerție gripată ci să-i retrăiască fundamentele într-o deconstrucție semnificantă. Timpul trecut, care constituie esența liniei orizontului, materia primă a lui *atunci*, este purificat prin tulburătoare alchimii afective pentru a se transfera fără noxe în timpul actual şi a redefini proximitatea lui *acum*.

Alegerea dintre „nevoia de sâmbătă" şi „nevoia de psihanaliză" rămâne însă dificilă. Pe de-o parte calea cunoscută, ritmul fragmentat al vieții, contingențe

familiare în chiar desfășurările lor searbede. Pe de alta, riscul, coborârea în infern, necesară oricărei ascensiuni sau, mai curând, neîncrederea în această posibilitate, reticența față de „produsul” pe care îl propune acest articol și poate chiar de întregul articol. De fapt, nu este o alegere grea ...

Cultura, nr. 14, 2006

MOARTEA, PULSIUNE ŞI DORINȚĂ

Este un titlu neinspirat, redundant. Conține două repere – pulsiunea şi dorința – între care se înțelege că ar putea fi discutată problematica morții.

Sunt oare două repere ? Definiția *pulsiunii*, în termenii perspectivei care a consacrat-o, ai psihanalizei, ne trimite spre o „presiune" care determină organismul să se orienteze spre un scop – definiție destul de largă. În aceeaşi grilă, *dorința* este o consecință a fondului pulsional, este generată de pulsiune şi de reprezentanții acesteia. Prin urmare, cele două repere sunt reductibile la unul dintre ele – pulsiunea.

Vă propun, de fapt, un titlu reprezentativ, prin „repetiție" pentru tema articolului, *Moartea*. Orice text care se referă la acest fenomen este o formă de repetiție (specie a redundanței) sub două aspecte:

- exprimă, în varii forme, nevoia autorului de explicație, control, elaborare în scopul de a-şi gestiona împrejurările personale funeste pe care le va fi trăit;

- imaginarul (funerar) pe care un text de tanatoantropologie doreşte a-l „ordona" alcătuieşte un spațiu (circumscris) de reprezentări împrumutate de către „Moarte" şi mai ales de afecte, trăiri (nespecifice). *Moartea* nu poate fi nici reprezentată şi nici trăită în termenii specifici (excepție poate face suita de trăiri relatată de cei reveniți din moarte clinică).

În ordinea propriilor trăiri şi reprezentări vă propun trei maniere – personale – de a discuta fenomenul morții care sunt, în definitiv, momente necesare ale relației dintre orice cercetător şi obiectul cunoaşterii sale.

1. *Moartea* sub forma unei pulsiuni – pulsiunea de moarte. Prima manieră de a vorbi despre moarte mi-a aparținut cel mai puțin. Este cea a lui Freud. Maestrul

vienez a considerat necesar acest concept – pulsiunea de moarte – pentru a explica anumite fenomene cu caracter repetitiv pe care le-a observat în clinica sa (pe care le observăm şi astăzi): masochismul, reacția terapeutică negativă, visele de angoasă, jocul.

În afară de Freud puteam să-l aleg, de pildă, pe Geoffrey Gorer sau pe Louis Vincent Thomas, şi lista poate continua.

Indiferent de alegere, o teorie despre moarte rămâne articulată în spațiul cognitiv dacă nu semnifică raportul personal cu fenomenul. De aceea, următorul pas – personal – a constat în decantarea teoriei (în speță a celei psihanalitice) prin filtrul împrejurărilor personale de viață. Fără experiența analizei personale precizarea raportului dintre teorie şi trăire, viață, mi-ar fi fost, dacă nu imposibil, cel puțin foarte dificil.

2. *Moartea* sub forma unei categorii de dorințe – interzise. Moartea poate fi trăită sub forma unei stări de totală amenințare (angoasă de moarte) în care factorul generator este exclusiv intern. De aceea, cea de a doua manieră de a vorbi despre moarte se referă la *sursele* angoasei de moarte, la *dorințele* care determină angoasa de moarte.

Vă propun, cu titlu ilustrativ, următoarea experiență personală, corelată unui moment al analizei personale:

Era în toiul nopții când m-am trezit în fața unei teribile amenințări. Simțeam că ceva, cineva, o „forță" urmează să mă nimicească – să mă omoare psihic. *A posteriori* am putut asemăna acea „forță" cu furia dezlănțuită a diluviului. Potop care urma să mă sfâşie psihic pentru a mă reduce la o masă amorfă[2].

[2] *Jurnal al defensei prin scris*, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2005, pp. 134-135.

Ce anume mă amenința ? Care era acțiunea care producea o astfel de re-acțiune ? Poate că a fost vorba despre puterea Tatălui care îmi sancționa relația cu mama – cu alte cuvinte „dorința” față de mamă. Sau relația lor dificilă sau ceea ce am (re)trăit fără să pot spune.

În grilă analitică, angoasa de moarte este analogul angoasei aşa-zis de castrare – adică a ansamblului de trăiri de periclitare, îmbucătățire etc. Poate, de aceea, *Moartea* este reprezentată cu un instrument care întrerupe, taie, străpunge etc. În cadrul acestei maniere de a discuta moartea se înscrie şi *moartea ca pierdere* – fenomenul prototip. Moartea este trăită sub forma unei situații de pierdere în care factorul generator este şi extern (inițial extern) pentru a reactiva maniera internă de reacție la pierdere. Este vorba despre evenimentul care pune abrupt subiectul în fața fenomenului: moartea celor dragi. Dispariția oricărei persoane semnificative antrenează travaliul de doliu, maniera de a retrage investiția afectivă dintr-un obiect (persoană) care nu mai există în realitatea obiectivă.

Perceperea mortului siderează; diferența față de reprezentarea sa (mereu în viață) declanşează doliul. Faptul că raportarea la individul dispărut este o reprezentare a acestuia în viață este o consecință a repulsiei față de identificarea cu un corp inanimat. De aici şi dificultatea reprezentării propriei morți, a propriului corp inanimat. Noi nu ne putem reprezenta decesul iar soluția convenabilă constă în decesul *celuilalt*.

Remarc, în acest context, obiceiul *înmormântării din timpul vieții* specific zonei gorjene. Dificultatea de reprezentare a propriului corp aşezat în cosciug este suplinită prin percepțiile acumulate de individ prin acest obicei.

3. *Moartea* sub forma unei dorințe precise – aceea de a cerceta moartea. Este vorba despre analiza motivelor pentru care mă preocupă subiectul morții.

Biografii lui Freud au presupus că pulsiunea de moarte a fost un mod prin care autorul a elaborat pierderea fiicei sale Sophie. Freud a spus în funesta ocazie: „Poate că ne-am decis să acceptăm această ipoteză deoarece ea conține o cerință consolatoare. Întrucât fiecare dintre noi trebuie să moară și, înainte de aceasta, să-i piardă pe mulți din cei dragi, gândul că ești victima unei legi naturale implacabile, a lui *Ananké*, căreia nimeni nu i se poate sustrage, și nu unui accident evitabil, constituie o consolare.” [3]

Geoffrey Gorer a realizat ancheta sociologică publicată în 1965 sub titlul *Death, Grief and Mourning in Contemporary Britain*, motivată de trei evenimente funeste personale: 1910, decesul tatălui, 1948, decesul unui prieten, 1961, decesul fratelui său. Ancheta a avut drept obiectiv confirmarea tendinței recesive a practicii doliului, pe care autorul a trăit-o personal.

Exemplele pot continua și susține ideea – dincolo de cazul în speță – enunțată mai sus: orice teorie reprezintă o încercare de elaborare a suitei de evenimente semnificative, cu accente traumatice din viața autorului.

De aceea, textul de față (și nu numai acesta) este animat de dorința de a pune în raport ceea ce trăiesc cu ceea ce gândesc, poate pentru că în ceea ce mă privește *a trăi* un eveniment înseamnă în special *a înțelege* ceea ce se petrece și nu *a petrece* evenimentul. Diferența este, evident, importantă și indică atât nevoia de control prin

[3] S. Freud, „Dincolo de principiul plăcerii”, în *Freud, Opere III, Psihologia inconștientului*, Ed. Trei, București, 2000, p. 196.

rațiune a oricărei împrejurări cât şi dificultatea de a lăsa lucrurile să se întâmple.

Am publicat la Paideia în 2003 un text pe tema morții[4], rod al încercărilor din acea vreme. Una dintre temele de fond a fost raportul dintre femeie şi moarte, urmat de rolul funcției paterne în modalitatea de structurare a imaginarului funerar.

Vorbesc în acea carte – dincolo de rigoare teoriilor pe care le încerc – de ipostazele fantasmatice ale mamei mele şi de poziția ocupată de tatăl meu în acest context. Ipostazele morții, aşa cum le-am trăit, se constituie pe fondul dorințelor – interzise – generate de relația pe care am avut-o cu mama. De altfel, experiența „diluviană" evocată va fi exprimat dramatic şi sintetic acest lucru.

Orice încercare de tanatoantropologie este şi o încercare de semnificare a raportului personal cu moartea iar sursa esențială de cunoaştere o constituie analiza acestui raport.

Subiectul articolului de față se referă, pe fond, la necesitatea analizei surselor textului, a motivației de cercetare, informație cu deosebire utilă care poate pune (cel puțin) problema *parti pris*-urilor, fără a avea pretenția de a le evita.

Jurnalul Psihologiei Transpersonale, 2006

[4] *Ipostaze ale morții într-un timp al dorinței.*

NU FI AŞA !

„De fiecare dată îi spun: nu mai fi aşa nervos, caută să laşi în urmă problemele. Viaţa este scurtă, bucură-te de ea!”. Un frecvent monolog, vocea unui părinte, prieten, coleg sau chiar a unui psiholog. Cu toţii animaţi de cele mai bune intenţii, figuri cumsecade ale proximităţii noastre. Mai puţin psihologul – rămâne cumsecade, nici o problemă – însă nu este chiar atât de apropiat. Mai apropiat pare psihiatrul (Doamne fereşte) sau preotul (măcar de două ori pe an). Şi totuşi figura psihologului mă interesează (psiholog fiind, fiecare cu durerile lui).

Istorii despre *psihologul cumsecade*, cel care te bate candid pe spate, pentru a-ţi spune că viaţa este grea şi nu merită să fii nervos, bântuie cu stoicism folclorul profesional. Psihologul cumsecade este un „om bun” care, părinte iubitor, îţi prezintă direcţia „luminoasă” a vieţii, aspectul ei solar, atunci când te afli în strâmte subterane, pândit de angoasante priviri htoniene. Îl auzim, din cabinetul său, spunând – uneori chiar de-a dreptul – frustratului său clientul: „Nu mai fi aşa nervos !”. Care sunt resorturile acestei *cumsecădenii* „terapeutice”? Într-o posibilă tălmăcire, reacţia psihologului ne apare „de bun simţ” : „fii altfel decât simţi, altfel decât îţi vine”, adică „nu fi nervos, aici, cu mine”. Adaug, maliţios, graţie inventarului experienţei proprii: „trebuie să fii *altfel* pentru că, dacă nu încetezi, mă contaminezi şi reuşeşti să mă enervezi şi pe mine”.

„Psihologul cumsecade” este cel care, cum-se-*cade* pentru sine, consideră că a-şi face meseria înseamnă a arunca cu multă osârdie (într-o groapă mai mult comună decît individuală), ceea ce tulbură viaţa clienţilor. Prin urmare, are *căderea*, „iniţiatică”, de a împărţi binele şi răul. Pentru cine ? Puţin important dacă trăirile oamenilor

din cabinetul său îi tulbură viață. Oricum, *nu* acesta este motivul pentru care tot aplică „tehnica lui nu fi aşa”, pentru că psihologul doar de aceasta este psiholog: pentru că este *altfel*, înțelept a-toate-văzător şi puternic (în urma dotărilor universitare iscusite, intelectual ornamentale, cu durată de patru ani, de acum încolo, de trei). Şi, apoi, prezentul este singurul timp „real”. Prin urmare, întemeiat de *carpe-diem*-uri şi călărind pe *hic et nunc*-uri, de ce să nu-ți menească să fii *altfel*, numai bine, numai ceea ce crede el că e bine. Printr-o pasă rapidă, gest fermecat, nici cât un „festin” fast-food, psihologul te invită să arunci la ghenă ceea ce îți produce meteorism chiar înainte să îmbuci. „Fiți liniştit” vă spune, nu contează dacă muriți de foame, trebuie să emanați adierea plaiului înflorat cu narcise – floarea sa preferată, chipul său de neîntinat – pentru că, în caz contrar, emanațiile metabolice riscă să-l otrăvească. Mai bine o pioasă postire neagră, hrana cerească de toate zilele, decât riscul celor trei mese aducătoare de flatulență şi regurgitare. *Nu fi aşa* devine o invitație la o laică asceză, fără întemeieri ființiale, cu precise scopuri lumeşti: fuga de anumite trăiri. Argumentul este valid: de ce să dezgropi sentimente greu de dus, care revin ciclic şi pustiitor, când poți să pretinzi că nici nu există! Într-adevăr, poate că nici nu există ... psiholog. Există însă o „hrană cerească de toate zilele” care poate să însemne acceptare şi nu fugă; închegare şi nu separare; şi linişte şi tulburare; şi „produs pur” şi noxă.

De altfel, atitudinea de tip „nu fi aşa” este „rafinată” în numeroase lucrări ale domeniului psi incluse în planul de traduceri al diferitelor case editoriale. Găsim fără efort, în librăriile autohtone, titluri precum *Gândeşte pozitiv*, *Cum să fii fericit*, *Cum să ai succes în* ... ceea ce înseamnă că „se cumpără” instrucțiuni de schimbare a câte ceva din modul de viață, croite pe tipicul lui *nu fi aşa*. De fapt, ce

se vinde ? Fantasme despre schimbări dezirabile, fără „certificat de garanție”, în ambalajul unor mutații reale (ale căror costuri, în afară de cel al cărții, nu sunt precizate). Schimbările, propuse de diferitele titluri, nu sunt garantate pentru că – motiv evident – se lucrează cu „materialul clientului”. Nu aceasta este însă problema, ci faptul că puține cărți, de acest ordin, reușesc, prin lumile mentale pe care ni le înfățișează, să schimbe câte ceva conform rețetelor pe care le inventariază. Cu schimbarea unor lucruri din viața „clientului” s-ar îndeletnici, în special, psihoterapeutul și nu casele editoriale.

Psihoterapeutul ? „Nu prea au efect ședințele pe care le-am făcut cu psihoterapeutul X”, îmi spune un pacient. Mă bucură, oare, eșecul unui confrate ? „După un timp, în care mi-a tot interpretat comportamentul, a început să îmi indice, mai mult sau mai puțin direct, cum să fiu, să renunț la modul meu, păgubos, de a vedea lucrurile. Cu atitudinea aceasta nu m-a ajutat deloc. Mă simțeam pus la zid, ca și cum nu aș fi bun de nimic.” Caut să pricep de ce psihoterapeutul, „depozitarul tuturor abilităților empatice”, este scos din țâțâni și forțat să-i închidă ușa în nas, prin convenabile *nu fi așa*, celui care-i cere ajutorul. Caut să pricep pentru că în felul acesta doar-doar voi da suficiente târcoale propriilor țâțâni pentru a vedea cât de unse sunt ca să nu scârțâie când trântesc și eu câte o ușă peste nasul celor pe care ar fi trebuit să-i poftesc înăuntru.

Cu vechi state în imaginarul și comportamentul colectiv, gestul expeditiv al lui *nu fi așa* este un reflex al existenței în cultură, comportament cotidian al pedagogului prin care se prescrie accesul la cele necesare unui mediu. Practicăm sau suntem martorii acestui gest în varii situații, până într-acolo încât nu mai știm că se petrece. O femeie către partenerul său: „fii bărbat!”. Un

prieten către celălalt: „fii liniştit!”. O mamă către soţul tău: „fii un tată bun!” etc.

Un părinte care ar dori să-şi nenorocească progenitura, criminală ipostază, este dificil de imaginat. Ca figură comună, părintele este cel care doreşte ca urmaşii săi să nu fie: proşti, ineficienţi, indolenţi, laşi, ratați, duplicitari etc. Cât se poate de „normală” şi lăudabilă atitudine! Sub ce formă nevoia de excelenţă a părintelui pentru copilulul său atinge „realitatea” de viaţă a celui din urmă ? În general, sub forma unui dureros recul în temelia neconsolidată a copilului care resimte, în loc de o permisivă înţelegere pentru ceea ce este, o abuzivă expectanţă pentru ceea ce ar trebui să fie. Premisele startului pentru cursa după sine sunt create: la start, individul aşa cum este; la sosire, un altul, aşa cum ar trebui să fie. Linia de start este trasată, cea de sosire rămâne mereu la distanţă, precum „zona umedă” a şoselei din zilele caniculare de vară.

De ce reflexul lui *nu fi aşa* rămâne prototipul oricărei demagogii a schimbării şi pletora intervenţiei pedagogice? „M-a dezamăgit” îmi spune, cu amărăciune, un părinte. „Nu a reuşit să se impună în echipa sa sportivă şi antrenorul l-a exclus. Îmi pare rău să o spun, dar copilul acesta mi se pare o nulitate. I-am spus să fie bărbat, să meargă la antrenor şi să-i spună tot ce are pe suflet: că l-a dezavantajat, nu l-a lăsat să joace, nu i-a permis să se afirme. Se pare, însă, că nu are curaj să o facă”.

Copilul este condamnat la „obligaţia” de a împlini, pe alocuri măcar, destinul ratat al părintelui, precum un service destinal deschis non-stop pentru capitale reperaţii paterne. Dacă nevoia părintelui de copil-ideal intră în ruină, imaginea măreţiei acestuia se destramă iar din copilul real, cu dorinţele şi neputinţele sale, nu mai rămâne nimic – este o nulitate. Părintele încearcă prin

numeroase *nu fi aşa*-uri să (îşi) ajusteze realitatea copilului său în raport cu cea a copilului pe care l-a visat: în situația de mai sus, un sportiv de succes, cu bani şi faimă. Părintele, „antrenorul său de viață", nu-şi acceptă copilul „real"– decât cu importante amendamente. Copilul nu are nici cu antrenorul mai mult succes – este, de asemenea, respins. Nu are curajul să-i spună antrenorului cum s-a simțit tratat. Tatăl îi cere prin reflexul lui *nu fi aşa* să se comporte cu autoritatea altfel decât îi permite el să o facă: copilul nu cutează să discute cu tatăl despre modul în care se simte tratat chiar de el. Reflexul lui *nu fi aşa* devine un mod de protecție al părintelui, în genere a celui care îl practică. Protecție în fața propriilor neputințe, care nasc idealuri, mult mai uşor de dirijat în destinele celorlalți decât în cel propriu. Ceea ce şi-ar fi dorit orice părinte – în primul rând pentru sine – ar fi fost priza cu trăirea, veridicitatea comportamentului său. Acest lucru, în deficiență, este „aruncat", spre soluționare, asupra descendentului. Prin urmare, părintele va cere copilului său să spună tot ceea ce îl deranjează în comportamentul celorlalți. Să spună tuturor – mai puțin lui. Copilul simte dificultatea tatălui de a-i accepta, de pildă, criticile, de a fi pus la îndoială. Învață *mental* că trebuie să fie veridic dar ştie *afectiv* că este mai bine să nu fie, să nu spună ceea ce simte. Este ca şi cum conținutul care se vrea evacuat prin *nu fi aşa* este întărit iar starea deficitară permanentizată. Copilul devine „duplicitar", sub influența modelului patern şi în ciuda bunelor sale intenții. Copilul învață să separe cele două planuri (a gândi şi a simți), a căror reunire ar periclita relația cu tatăl său. Ceea ce simte trebuie pus la distanță de ceea ce gândeşte. *Simte* frustrare sau furie, *gândeşte* că viața este o suită de obligații, deseori foarte greu de îndeplinit. În acest spațiu se creează premisele propriilor neputințe şi, prin urmare, ale

propriilor nevoi de ideal. Actualul copil, viitor părinte, va cere copilului său să *nu fie aşa* – duplicitar.

Educaţia presupune represie. Nu esenţa actului pedagogic conţinut în mesajul de tip *nu fi aşa* este discutabilă, ci efectele sale. Suntem cu toţii de acord, în materie de „educat copii", că ceea ce depăşeşte un anumit nivel represiv, interdictiv, devine nociv şi produce efecte inverse. Cu toate acestea continuăm să ne comportăm *şi* nociv cu copiii noştri. Recunoaştem, privind în urmă, că este „foarte greu", că ne pierdem firea, că cedăm propriilor trăiri. Aici este, probabil, sursa lui *nu fi aşa*: nu fi *astfel* pentru că îmi produci nelinişte, neplăcere, nu fi aşa, pentru că *eu* nu pot „duc" trăirile pe care „mi" le provoci. Capacitatea de a ne „arunca" dificultăţile asupra celorlalţi ne apără de multe probleme. Însă *ceilalţi* sunt şi copiii noştri, cei care învaţă aceleaşi eschive în faţa afectelor precum percep din modul de a fi al părinţilor. Maniera de „fugă" de sine este transmisă, în ştafeta liniilor de rudenie, de-a lungul mai multor generaţii. Sunt identificabile tare personale pe care le regăsim în generaţia părinţilor, ba chiar a bunicilor. Putem bănui caracteristici care provin din alcătuirile afective ale străbunicilor şi aşa mai departe pe firul trecutului nostru, ca şi cum „păcatul (ca şi blestemul) s-ar transmite pe capul a şapte generaţii". Se pare că strigătul lui *nu fi aşa* străbate alcătuirea fiecărei moşteniri, încheagă ereditări individuale, familiale şi culturale în genere. Veţi spune: nu fi aşa prăpăstios ! Voi replica, răspicat: nu fiţi (aşa) reactivi la gândurile din acest articolul. Poate că eu nu sunt prăpăstios dar mai sigur este că dumneavoastră nu sunteţi (aşa) reactivi ...

Cultura, nr. 17, 2006

PARTEA A II-A

AIUREA,
MAI MULT PRIN CABINET

PSIHOTERAPIILOR LE ŞADE BINE CU SECTA

„Să nu vă formaţi în psihanaliză pentru că nu veţi primi acreditarea Colegiului Psihologilor” – ar fi spus persoana „de serviciu” a organizaţiei numite. Nu chestiunea veridicităţii unei astfel de afirmaţii ne interesează şi nici dacă s-a făcut realmente referire la o anumită mişcare psihoterapeutică, ci sursa unui astfel de mesaj.

Competiţia profesională este benefică oricărui domeniu: produce avans, selectează practicienii, asanează impostura etc. Toate bune până aici – ceea ce mă pune pe gânduri este agresivitatea cu care se practică uneori relaţia între grupurile-societăţi de psihoterapie, care trimite, destul de limpede, la „ciocnirile” dintre diferite grupări, preocupate în a-şi menţine zonele de influenţă. Teritorialitate, ierarhie: concepte uzuale cercetătorului etolog, utile în precizarea manierei în care diferitele vieţuitoare gestionează agresivitatea intraspecifică, noţiuni folositoare, poate, şi în discuţia de faţă.

Priveam nişte boboci de raţă (feblețea lui Konrad Lorentz), mărişori, gonind pe apa lacului din apropiere după o jumătate de pâine, aruncată de un cetăţean milos, înmuiată şi numai bună de ciugulit. Se aruncau unii peste alţii, se năpusteau, încercau să dribleze fără a pasa şi dădeau rapid din cioc pentru a precipita festinul şi a evita vecinul, dornic oricând să-i fure îmbucătura.

Ceva se pare că pluteşte, aruncat de lumea noastră cea de toate zilele, a „aproapelui îndepărtat”, în apa psihoterapiilor, ceva ce se numeşte suferinţă şi devine obiect de pândă nerăbdătoare şi atac. Atac la persoana colegului psihoterapeut situat, în general, în afara grupului. Atacul la gustosul posmag bine înmuiat, este unul din sporturile societăţilor profesionale (şi) de

psihoterapie. Oare ce „ciugulesc” extatic psihoterapeuții, viețuitoare diferite de zburătoarea-înotătoare cu cioc lat – nu sub acest aspect –, și nu este suficient pentru întregul „cârd”, astfel încât se creează între psihoterapeuți o atmosferă atât de „colegială” că-ți vine „să dai la rațe” ? Să fie clientela, ușor de epuizat, în mediul românesc actual, în care numai să mergi la „psihiatru”, precum Sue Elen din Dallas, nu-ți arde ? *La psihiatru* – vorba truditorilor subtitrării, plătiți numai în euro, din diferite trusturi *pro*fesioniste care epuizează, înainte de a încerca, sensurile cuvântului „shrink”. Să fie nevoia de proslăvire a capacităților, perspectivei, tehnicii și formării, care trebuie etalate și gratificate măcar cu ocazia contactelor „interspecifice” ale psihoterapeuților ? Tot etologul ar putea fi de acord cu enunțul întrucât „comportamentele de liniștire” (ale agresivității) funcționează în cadrul speciei. Așadar, în întâlnirile de gradul trei dintre orătăniile – care nu se aseamănă nici cât un psihanalist cu un jungian – se lasă adesea cu câte o mușcătură.

Astăzi ne putem face dinți în rate, pentru a compensa impozantul cioc al suratelor ciugulitoare (fără a avea câtuși de puțin „ciocul mic”) și cumpăra un pic de fericire, tot în rate, grație capacității de a „mușca” mai bine jugulara, mustind de pricepere și clienți, a colegului. Fără a fi, la prima vedere, rațe, putem face rate la un credit pentru nevoi „foarte” personale, cum ar fi încrederea în propria capacitate de a ajuta pacientul, ceea ce ne-ar conferi mulțumirea îndestulătoare, de bun sens și simț, pentru „apele” profesionale. În această ordine, își exprima o studentă nedumerirea: „De ce sunt atacați psihanaliștii prin expresii precum *freudieni limitați*, *sac de gunoi al psihoterapiilor* ? De ce sunt ceilalți atât de agresivi în raport cu psihanaliștii ?”. Poate pentru că avem nevoie de saci de gunoi, de pubele și ghene pentru a ne curăța viața

(nu cea profesională) de grele reziduuri. De aceea, trebuie să ne găsim, „cu grijă”, recipienții în persoana celor pe care nu-i înțelegem şi ne calcă – nu doar pe nervi. Aceştia pot fi psihanalişti dar şi hipnoterapeuți, pot fi jungieni cât şi comportamentalişti, alegerea este bogată: fiecare cu nervii săi şi serviciul personal de salubritate. Sărac este alegătorul, cuprins de nelinişti neputincioase care se transformă în colcăit de draci, numai bun pentru a croi ispăşitorul, cu predilecție pe cel aflat în trecere, de a cărui mutră eşti de obicei scutit.

Am avut (şi am) bune tentații de a proceda conform „instrucțiunilor” de mai sus, considerându-mă – justificat – plasat în centrul formărilor autohtone. Acolo unde analizele durează câte şapte ani (la trei şedințe pe săptămână), supervizările încă pe atât iar validările se fac, obiectiv, de către trei formatori ai Asociației Internaționale de Psihanaliză, un englez, un francez şi un italian (nu şi un român!). În contrast cu acest „centru” în care mă aflu, mă irită „periferiile”, în care toată durata de şcolarizare pare „la jumătate”, în timp ce cuantumul „câştigului” se păstrează.

Oare ce câştigă cel care ajunge mai repede ? Poate că unele favoruri şi avantaje, coltucul cel de toate zilele şi capacitatea de a da cu ciocul (mare). Să fie vorba despre capacitatea (dobândită prin formarea în psihoterapie) de a-ți cere drepturile, de a te situa în locul propice, de a te bucura de viață, fără a aduna vinovății chemate de nevoia de a fi bine înțeles şi apreciat ? Nu ştiu ...

Pe de altă parte, cel rămas „în urmă”, cel care a luat calea unei formări îndelungate (nu doar a psihanalizei) poate pierde (treptat): nevoia de a fi primul şi de a practica „atacul la posmag”, nevoia de a beneficia de favoruri, nevoia de a-şi împlini viața exclusiv prin „glorie”

profesională, nevoia de a sta în față și față în față cu aplaudacul etc.

Cât timp mă simt iritat de „periferiile" formărilor în psihoterapie și nu le pot percepe ca maniere alternative de a înțelege relația, schimbarea și lumea, în genere, înseamnă că mai am de pierdut dintre cele mai sus indicate – inclusiv frustrarea care mă împinge la prozelitism psihanalitic.

Oare există „adevăr" și în afara psihanalizei, de pildă înăuntrul programării neurolingvistice ? Programare ... adică sunt precum un calculator pe care îl doare destul de des procesorul și îi merge, în ultima vreme, mai greu mausul ? Prin urmare, ironie cât cuprinde și răspuns negativ, chiar dacă am citit, ca psihanalist, vreo trei cărți pe temă fără să fi avut nici o experiență directă, ceva practică. De aceea, nu am decât să îmi urez bun venit în secta „Ucenicii lui Freud". Dacă aș putea accepta faptul că NLP-ul (nu am scris ordinea românească a inițialelor pentru a evita o importantă confuzie) este un sistem bine închegat, fenomen de proporții, care răspunde, prin urmare, unor cerințe ale mediului social-cultural în care se extinde, poate că m-aș situa în credința și „biserica majoritară" – bine ar fi (nu să cred acest lucru, ci ca majoritatea să o facă). Însă „biserica majoritară" a psihoterapiilor nu este prea „ecleziastică"; de *a fi împreună* nu prea este vorba, ci de a lua distanță de celălalt. Elementul angular al edificiului psihoterapeutic – momentul de grație al împărtășirii trăirilor – este izgonit din relațiile intergrupale ale unor profesioniști care, se vede, suportă cu greu stranietatea altui demers decât cel personal.

Cu cine să voteze studenții, dornici a se adăposti în mărațul templu al psihoterapiei? Cui să se adreseze cei care au nevoie de acest serviciu ? Sunt tentat să răspund:

acelora care pot accepta figura diferenței, fără a o întâmpina, în primul rând prin contre şi atac. În acest caz, ar fi prudent să nu nimerească la mine, evident preocupat al gâlcevei, sectelor şi bisericuțelor ...

Arun Gandhi, nepotul „sufletului mare", spunea, într-o prefață la o lucrare despre comunicarea nonviolentă, că schimbarea începe odată cu transformarea modului în care comunicăm. Acest lucru constituie cheia oricărui demers psihoterapeutic eficient: a trăi emoția regăsirii şi împărtăşirii unor gânduri care, pierdute, produceau frustrare, furie şi nevoia de a găsi vinovați în persoana celuilalt, fie acesta individ sau grup. Cât timp rămânem orfani ai unor gânduri şi sentimente, vom avea nevoie de secte, familii surogat, care să ne apere de „pericolul" celor rămaşi în afară şi să ne păstreze statutul privilegiat de unici salvați. În felul acesta, rupturile care ne brăzdează sufletul sunt cârpite chiar mai prost decât drumurile noastre toate iar gropile care ies mereu la iveală se umplu cu noroi numai bun pentru împroşcat un experiențialist, un comportamentalist, un jungian şi un psihanalist. Era să spun – mai ales un psihanalist, semn că reflexul de „Ucenic al lui Freud" şade bine prin gropile sufletului meu. Prin urmare să nu aveți încredere – nu în psihanaliză – ci în mine, „sectant" cu acte în regulă şi în cele ce vă scriu. Vă aştept la „slujba de convertire" pentru că *numai* în psihanaliză se află adevărul şi doar aici vă puteți regăsi pacea! Până atunci țineți departe de experiențialişti, de cognitivişti, de ... ! Amin.

A fi freudian sau a nu fi ... Fără mitul lui Oedip, adus de Freud în lumea conceptelor, psihanaliza nu ar mai fi fost ... atât de freudiană. Iar eu nu aş mai fi şovăit hamletian (nu numai în titlu), o şovăială cât esenţa oricărui Oedip (vezi în acest sens *Hamlet şi Oedip-ul* lui Ernest Jones). Nu numai în titlu, spun între paranteze, pentru că, dacă *a fi sau a nu fi* ca tata – spre exemplu – ar fi rămas prins *numai* într-un titlu, nu aş mai fi avut nici o dilemă legată de Freud. Pur şi simplu aş fi refuzat „aiurelile" sale.

Cum adică să vreau să-mi elimin tatăl ?! Şi asta pentru a o avea pe mama ...

Câtă aberaţie în această lume ... !

„Nu cred în Freud şi în ceea ce a vrut să spună cu complexul Oedip!" îmi spunea, din capul locului, un student la masterul în antropologie organizat de Vintilă Mihăilescu. Eram invitat să vorbesc despre relaţia dintre psihanaliză şi antropologie. Ne aflam în plin câmp al credinţelor: pot să *cred* în Freud numai dacă pe una din ideile sale majore o consider (simt) indicativă pentru propria-mi viaţă. Şi dacă, în general, nu se întâmplă aşa, este la fel de dificil, prin tensiunea cognitivă pe care o creează, să iau acea idee cu titlu de inventar. M-am întrebat împreună cu pasionaţii antropologiei asupra rostului unei discuţii privind relaţia dintre două domenii, dintre care unul clădit pe concepte alunecoase, chiar periculoase. Răspunsul tuturor a fost tăcere ... ca şi cum fiecare îşi tatona relaţia cu părinţii, doar, doar ar găsi un indiciu. Tatonare zadarnică, măsură a oricărei senzaţii de putere destinală, căci nu despre ceea ce realizăm la prima încercare „casnică" (şi nici la a *n*-a) este vorba. Oedipul nu se citeşte, nu se ascultă ci se (re)trăieşte de cine încearcă,

de cine poate, pe divan, în ani de zile, cu prețul unor tulburi zile.

Aceasta este *credința* mea.

Reticent inițial față de Freud, înclinat spre Jung, am lăsat – fără să vreau – în urmă psihanaliza citită pentru viața trăită pe divan. Fără să vreau spun pentru că diferența a fost mare: între conceptele cu care eram „decorat" și afectul pe care l-am încercat pe divan, între spațiul ordonat al gândirii și cel tumultuos, de neînțeles, al trăirii, între asepticul statut al psihologului „de fotoliu" și veridicitate, priză cu mine însumi, angoasă dar și bucurie. Fac, precum orice *insider*, apologia *trăirii* la care s-a referit dintotdeauna psihanaliza „lui Freud" având în vedere încremenirea din atitudinea comună care a însoțit permanent textele sale.

Poate că vorbesc despre încremenirea mea și șansa de viață pe care am căpătat-o prin „cadrul freudian" ...

Poate vreau să te conving să încerci o psihanaliză „freudiană" pentru a *simți* ceea ce înseamnă complexul Oedip. Aș vrea să te conving dacă aș dori – încă – să mă conving. Să mă conving spre exemplu, de „erosul" și de „moartea" din „Oedipul meu" și, de fapt, de utilitatea unei cure, a mea.

Tu decizi ... dacă o fac.

„În România încă nu a ajuns vestea că psihanaliza s-a fumat de mult ca metodă terapeutică?". Întrebarea de mai sus deschide *singurul* comentariu (pe web), provenit de la un cititor din SUA al articolului *Cărțile psihanaliștilor*, semnat Valentin Protopopescu, din *Ziua*, 17 august 2005: „La vremea lui, Freud a făcut pionierat, dar între timp științele despre psyche, așa inexacte și aproximative cum sunt, au făcut totuși ceva progrese. Nu vi s-ar părea anacronic să se opereze în chimie doar cu

descoperiri ştiinţifice ale secolului XIX, oricât de revoluţionare ar fi fost la vremea lor ?!”.

Când am citit comentariul am simţit oarece frustrare. Mi-am spus: „prin urmare, conform acestui verdict, mă aflu pe o cale închisă, cu destinaţii exclusiv istorice”. Nerezistând tentaţiei de a-l lua în considerare, frustrarea m-a trimis spre nevoia de a fi „perfect” înţeles sau spre atitudinea de tip „nu eşti în stare să ...” trăită ca subiect în diferite ocazii.

Mă simt oare atacat ? Dacă un comentariu iradiază asupra unor vădite sensibilităţi, pe care le repet, nu voi scăpa ocazia de a mă apăra – public – încă o dată:

Poate chiar mai operăm cu descoperiri ştiinţifice de secol XIX. Mă refer la ştiinţele cu o dinamică importantă a înnoirilor epistemice. Când însă este vorba despre psihism şi mai ales despre cel abisal, despre ştiinţele omului şi nu despre fizică sau informatică, este puţin probabil, de pildă, ca modelul despre angoasă să fi suportat *mutaţii* paradigmatice. A putut reforma vreun succesor al lui Freud, dizident sau nu, psihanaliza arătând eroarea „vechiului psihanalist” care, *mutatis mutandis*, ar fi afirmat sus şi tare că focul este produs de fluidul flogistic? Chiar şi Jung a folosit fundamente freudiene pentru măreţul său edificiu.

Ce nu mai este *fundamental* valabil din ceea ce gândea Freud ? Nu mă refer la evoluţia normală, prin oameni şi prin timpuri, a oricărui domeniu ci la bazele sale.

Altfel spus: timpurile şi oamenii, evident consemnaţi unei culturi specifice, pot produce teorii psihologice abisale valide exclusive contextului ? Istoria socială dovedeşte faptul că orice domeniu al cunoaşterii este emergent formelor sale socio-culturale. Cu atât mai mult mentalităţile. Este oare legitimă constatarea istoriei sociale

şi în cazul unei analize a surselor mentalităților ? Dacă modelul (în speță, psihanalitic) al surselor mentalităților este, pe fond, tot rezultatul unei mentalități, atunci răspunsul este evident afirmativ iar Freud nu are ce căuta în afara climatului său „victorian”. Mă întreb însă în ce context socio-cultural trebuie ferm circumscrise, de pildă, perspectiva dinamică asupra psihismului sau raportul dintre natură şi cultură pe care ni le propune maestrul vienez. Înclin să *cred* că strădania de a recupera originile fenomenelor psihice transcende culturile pentru a se regăsi în *Cultura* de oriunde. Dacă peste ocean – mediul adoptiv al comentatorului de la care am pornit – psihanaliza, în forma sa clasică, devine tot mai puțin cerută nu înseamnă că fundamentele conceptuale cu care se practică, mai *trendy*, psihoterapia psihanalitică, sunt altele. Timpul societății nord-americane nu influențează timpul psihic al individului, ale cărui secunde afective au aceeaşi durată de mii de ani. Graba economiei comunitare are putere numai în a acoperi şi nu în a releva fundamentele ființei noastre. Metafora, cât se poate de freudiană, a sculpturii, este şi în acest caz sugestivă: „timpurile internetului” lucrează *per via di porre* cu sufletul nostru, adăugând, tuşă peste tuşă, culori, chiar nuanțe seductive, până când ceea ce era primul strat şi chiar pânza însăşi sunt uitate. De aceea, maratonişti ai unei societăți aşa-zise de consum, ne simțim – deseori – prea departe de noi înşine şi aşteptăm un sculptor, cu talent în conturarea angoaselor, care să ne poată elibera măcar un petic din ceea ce am uitat să fim.

Revin cu întrebarea: ce anume *s-a fumat* ?

Variante ale afirmației cititorului nord-american le-am tot auzit în zone „foarte” românești – de la manualele introductive în psihologie, la cele de istoria psihologiei dar şi în atitudinile psihoterapeuților de alte orientări.

Mă opresc la o frântură dintr-un relativ recent curs televizat dedicat obiectului psihologiei. Psihanaliza este evocată alături de introspecționism, în cadrul unei abordări așa-zis subiective a vieții psihice, abordare considerată depășită. Când se vorbește despre specificul psihanalizei aflăm printre altele: *„conștiința, în perspectivă freudiană, nu are nici un rol în socializarea individului. Statutul inconștientul este expandat fiind considerat ca exclusiv determinant în dezvoltarea individului."* Trecând peste distorsiunile evidente ale acestei opinii mă întreb cum mă raportez eu la inconștient, în fine, la Se. Se spune că, printre altele, prin analiza personală, candidatul poate experimenta raportul cu propriul inconștient și poate avea proba forței acestuia. Inconștientul, Se-ul, devine, dintr-o formă de topos prin care imaginarul metapsihologic încearcă să construiască un model psihismului, realitatea unei forțe interioare.

Realitatea acestei forțe s-a tradus pentru mine, de-a lungul anilor de divan, într-un puseu de angoasă paroxistică, în exerciții spontane de cruzime a cuvântului, în ... în reprezentări și afecte care apăreau „fără voia mea". În fața evidenței, stârnite prin cadrul analitic, a unor asemenea forțe, am devenit rezervat în a le aloca un rol secundar, precum o fac manualele de psihologie. Pe de altă parte, psihanaliza are (pentru mine) ca efect o mai bună priză în real, o mai bună capacitate de a mă exprima în nișele existenței mele, sarcini care țin de Eu – aproximat în termenii cursului evocat – de conștiință. Cum rămâne atunci cu lipsa oricărui rol al „conștiinței" în socializarea individului ? Mare diferență între limba de lemn a cursului cu pricina (de înțeles, de altfel) și limba de viață a realității – mele.

Toată lumea vorbește: sursa fundamentală a oricărei teorii este experiența personală. Când aceasta lipsește,

teoreticianul preia frânturi de informație de la personalități semnificante și le reunește într-un mozaic cu grijă ordonat pentru a nu se supăra pe sine dar mai ales pe alții. Experiența personală este însă costisitoare. În special studenții la psihologie și-o doresc. Cu toate acestea, atunci când pe la câte un seminar simt despre ce este vorba, despre a-și ridica un colț din măștile acumulate, devin – normal – rezervați. Rezervați în a trăi neliniștea consecutivă oricărei tentative de veridicitate, mai ales în prezența celuilalt, a colegilor. Este însă o mostră a sumei de trăiri care trebuie achitată de orice teoretician pentru a se putea separa de limba de lemn și accede la cuvântul său potrivit de viață.

„Aruncați banii pe tăcerile freudienilor!” spunea un student înscris la un excelent master de psihoterapie. M-am regăsit cu ușurință în această afirmație.

Oarecum citit în psihanaliză, îmi amintesc senzația ciudată pe care am încercat-o la prima întâlnire cu analista. Citisem despre neutralitatea (binevoitoare) dar nu o trăisem. Acum se petrecea: tăcere, prin care simțeam „prea multe” lucruri care oscilau între încordare și posibilitatea de „a respira”. Mi-a trebuit ceva timp ca să pricep că despre neutralitatea analistului este vorba. Tăcerea analistei mă „arunca” într-un spațiu pe care nu-l mai încercasem iar reacția spontană era cea de a umple, de a face impresie, de a încerca să controlez, de a ... numai de *a fi*, nu.

Mă întreb cum ar fi putut masterandul evocat să *creadă* altfel, dacă mi-a trebuit ceva timp în analiză până să pot percepe valoarea cadrului așa-zis freudian – eu l-aș numi uman, l-aș numi situație care permite călătoria în timpuri interioare, care nu evită trăirea, care îmi respectă ființa în toate reacțiile; fără sancțiuni, cu veridicitate, cu sens, cu viață.

Ce este mai la îndemână omului-terapeut ? Să reacționeze într-o rapidă cadență prin cuvânt, să sublinieze, să interpreteze sau să *fie* pentru pacient, să asculte, să-l lase pe acesta să spună, să sublinieze, să înțeleagă ? De fapt, nici una, nici alta. De când am început să practic psihanaliză fac *numai* ceea ce pot face – ceea ce pot trăi, duce, conține. Din tăcerea pe care trebuia la început în mod necesar să o umplu am priceput valoarea tăcerii care semnifică, a tăcerii care permite trăiri, care poartă mesaj. Ceea ce pentru un psihoterapeut grăbit nu înseamnă mare lucru, pentru un „freudian" poate însemna întregi lumi reprezentative, bogate desfăşurări afective. Dacă pentru primul tăcerea poate echivala cu lipsa comunicării, pentru cel din urmă lipsa comunicării este un nonsens. De aceea, modul în care terapeutul se raportează la „tăcere" cred că este indicativ pentru capacitatea sa de a conține trăirile celuilalt. Valoarea *normală* a tăcerii, ca formă de comunicare, pe care un „freudian" o înțelege pe parcursul formării sale, basculează rapid însă în reprezentarea comună, în ostentație defensivă. Necunoscutul, neexperimentatul, cel mult cititul cadru freudian este încărcat cu toate neliniştile aspirantului la cunoaşterea „psi" pentru a deveni un clişeu cu vechi state al psihanalizei în care muțenia psihanalistului este întreruptă numai de „înțelepte" îhî-uri, hmmm-uri şi alte gângureli pe care numai un smintit ar fi în stare să „arunce" bani.

De fapt, despre cadrul „freudian" este vorba. Am citit undeva: cadrul freudian este astfel constituit încât să favorizeze transferul (desigur, nu în faza terminală a analizei). Transferul ?! Multe fantasme adună acest concept. Extrag dintr-o lucrare de examen o simpatică „prezentare de caz" care ne introduce (şi l-a introdus pe „primul psihanalist") în chestiune:

„Freud ne dă un exemplu de conținut inconștient și anume doctor Breuer este chemat de un pacient care avea un acces de naștere isterică[5]. Acesta (se referă la Freud) constată că pacientul se îndrăgostise de doctorul său." Studentul se referă la cazul aflat la sursele teoriei freudiene, cel al Berthei Pappenheim (Anna O.), în versiunea disputată și susținută de E. Jones, a unui pseudocyesis. Ne interesează cât de „reale" sunt trăirile (transferul erotic) Berthei Pappenheim față de Josef Breuer. „Foarte" reale.

Problema *realității* trăirilor care au fost numite de Freud *transfer* este dificil de perceput: cum se pot trăi, în actualitatea cadrului analitic, cu o asemenea senzație de realitate, suite de afecte care vor fi aparținut unor revolute timpuri și spații destinale ? De aceea, *transferul* este înțeles în general prin perspectiva teoreticianului. Transferul devine o suită de trăiri *ca atunci*, eludându-se esența sa, produsă de pacient: afecte trăite *acum*. Schimbarea de perspectivă, cu efect dizolvant, al clișeului de tip „trăirile nu sunt reale", se face, evident, prin analiză. Prin analiză m-am eliberat și eu, cu dificultate: încercam să-mi „surprind" transferul fără a pricepe inconsistența unei astfel de întreprinderi. Doream să „controlez" ceea ce trebuia trăit – „bună" rezistență la transfer, încercam să nu o „aduc la limită" pe analistă prin ceea ce puteam trăi (agresivitate, senzație „ca" față de mamă, sau „ca" față de tată) – la fel de „bună" rezistență de transfer.

Privindu-mă retrospectiv, am fost o persoană „rezistentă".

Dumneavoastră ?

---

[5] Se referă la scrisoarea lui Freud către S. Sweig, din 1932, din care înțelegem (prin filiera Josef Breuer – Dora Breuer, fiica sa) că în ziua în care simptomele Berthei dispăruseră, pacienta acuza severe crampe abdominale pe care le considera semn al nașterii copilului conceput cu Josef Breuer.

„Psihanaliză, Freud ? Sunteți cei care puteți penetra în mintea altuia ?!” mă chestiona o simpatică realizatoare și prezentatoare tv.

Este, fără îndoială, una dintre expresiile fantasmatice ale „puterii” unui psihanalist. Este semnul că psihanalistul „freudian”, precum și alți profesioniști cu meserii „exotice”, pun serioase probleme de percepție. De aceea, camuflat în ceața unor incertitudini cu accente stranii, împrumută din chipul și asemănarea subiectului cunoscător.

M-am gândit la nevoia de putere a realizatoarei, la feminitatea sa revendicativă, la comportamentul său dominant, la oroarea pe care a încercat-o cu ocazia fantasmei de abuz asociate psihanalistului.

Ca psihanalist practic oare o formă de „penetrare” ? Am tentația de a domina prin „interpretare” totul (pentru a fi sigur că nu mai rămâne mare lucru de trăit) ? Și a-mi „admira” atunci „puterea” de defensă, de fugă – poate chiar de abuz ? ...

Analistul freudian ca ipostază a puterii ... remarcabil clișeu. Ar fi cel care își ocupă fotoliul din cabinet pentru a-și exersa cu fiecare interpretare „măreția” narcisică – adevărat tată al hoardei originare, în care frații se succed cu supușenie între fix și fără un sfert. Fragil chip și la fel de fragilă asemănare.

Dacă ar putea fi „tentant”, un astfel de chip al psihanalistului s-ar transforma numai într-o „bună” motivație (simptom) pentru analiză. Ca să poți practica eficient psihanaliza, tentațiile (nevrotice) ale meseriei de psihanalist vor fi fost cu necesitate analizate iar energiile care le animau readuse în circuitul unui câmp narcisic lipsit de breșele de altădată (altfel spus, fără a mai pune problema capacității de „penetrare” în mintea celuilalt).

Atitudinea analitică este incompatibilă cu orice formă de exhibare a unui statut de prestigiu. Multe meserii devin compensații acceptabile ale unor destine sufocate și pot fi, de aceea, practicate dedicat dar trăite ineficient. De aceea, motivația de a deveni psihanalist constituie unul dintre elemente decantate în interviul de admitere în institutele și societățile de psihanaliză.

Modul în care psihanalistul *stă* pe fotoliul său este revelator pentru nivelul la care a ajuns în formare. Cale lungă de la psihanalistul care poate „penetra în mintea altuia" la cel care-și ascultă pacientul fără a dori „să-l vindece", fără a dori „să-i arate" că este bun profesionist, fără a dori .... Lecția lui W. Bion se cere mereu ascultată.

În câte meserii poți practica numai dacă ai priceput realmente de ce vrei să o faci ? Scrisoarea de motivație este peste tot cerută; analiza motivației aproape deloc.

A fost un timp în care doream „să mă fac" doctor. Și câtă securizare simțeam în acea fantasmă. Să fi avut 10 ani. Printr-o complexă ecuație destinală, ai cărei factori îi datorez, am devenit doctor. Doctoratul (în psihanaliză) nu îmi recomandă însă competența analitică. Lumea – atât de bogată – care mi s-a deschis prin formare și posibilitatea de a ajuta (fiind la rându-mi ajutat) nu se asociază cu revoluta senzație de securizare. Ce însemna „doctorul" copilăriei mele ? Pentru cine și pentru ce aș fi ajuns *acel* doctor ? Pentru tata, pentru „a-i plăti" afecțiunea sa ? ... *Acest* doctor „freudian" încerc să fiu pentru mine.

Tu, ce ai vrut „să te faci" ?

Cultura, nr. 7-8, 2006

DE HOMO PSYCHANALITICUS NIL NISI BENE

O cunoscută realizatoare tv spunea: „Fără Freud aş putea să trăiesc foarte bine, fără Mozart cu siguranţă, nu!”. Care este diferenţa dintre artizanul lui *Cosi fan tutte* şi cel al *Interpretării viselor,* în afară de timpul rotund-centenar care le separă zilele de naştere ? Unul ne-a lăsat sunet, celălalt ne-a lăsat cuvânt. Sunetul lui Mozart nu are nevoie de cuvânt pentru a ne sluji. Cuvântul lui Freud are însă nevoie de sunetul afectiv pentru a face sens. Pe de o parte, o lume a trăirii nestăvilite de limitele spaţiu-timpului ordinar, pe de altă parte trăiri pentru a fi cuprinse în graniţele actualităţii. Mari compozitori au încercat să asambleze sunet care să impună fără echivoc cuvântul; au reuşit să propună „numai” imagini. Modest Petrovici Musorgski ne invită, prin „expoziţia sa”, strălucit orchestrată de Ravel, să privim mental „tablouri” – dar nu *titlurile* unor opere de arte frumoase. Structura sunetului muzical rămâne cantonată în spaţiul aşa-zis analogic, în care semnificaţiile sunt plurivoce, condensate, multinivelare. Nivelul univoc, „digital”, aducător de cuvânt limpede, evită însă sunetul muzical pentru că spaţiul său de referinţă este cel preverbal. Lumea sunetului scurt-circuitează cuvântul şi plonjează individul în efluviile afective *d’antan*; lumea cuvântului gospodăreşte fluidul trăirii pentru a-i permite aceluiaşi individ să-l poată privi de pe neinundabile pontoane.

Între Mozart şi Freud este o diferenţă topografică, trasată de poziţia relativă a subiectului în raport cu substanţa afectelor. Cel care se scaldă în afect nu mai ştie că o face; nu mai are cine să ştie, cine să cunoască înotul. Baia de sunet este una de trăire în care melomanul este cuprins într-atât încât orice nevoie de observare este izgonită. Cel care stă pe divan ajunge, după un timp, să fie

inundat de afecte, generate, de astă dată, de stratificări interioare de sunete, de libretul propriei opere, în a cărei uvertură se regăseşte şi monodia mamei şi motetul scenei primitive sau tunetul patern al orchestrației wagneriene.

Nu putem trăi fără Mozart pentru este un guvernator al principiului plăcerii şi putem trăi fără Freud pentru că a încercat să gestioneze principiul realității iar priza cu realitatea (ne) pune dificile probleme. Diferența ține, privind dinspre Freud, de destinul pulsional: Mozart este plăcere pură, Freud este plăcere impurificată, limitată; Mozart este lumea fantasmei solare, Freud este lumea trăirii reale; Mozart este Eul plăcere-pură, Freud este Eul realitate. Diferența constă, privind dinspre Mozart, dintr-o derogare de la spiritul purității, măreției, simplității, grației, de la aspectul ludic şi solar în beneficiul contactului cu lumilor htoniene, cu sursele inerției, necurățeniei, ale culpei sau ale suferinței. Diferența este asemănătoare celei dintre o apologie a vigorii înălțimilor şi o mundană cercetare a abisurilor.

O persoană formată într-o „profesie umană", îmi vorbea, aparte, despre experiența sa petrecută în cadrul unui seminar pe care îl conduceam: „Mă trezesc (dintr-o frumoasă stare de împlinire indusă de o realizare petrecută dimineața) pusă la zid de impresiile colegilor despre ce stare le provoc. Colegilor nu cred că le ajută acest fel de obiectivare pentru că au fost exprimate emoții negative şi ... atât; era remarcabil dacă făceați şi alchimia acestor emoții. Freud a murit de cancer şi este grăitor privind raportul său cu emoțiile negative". Latura solară este spațiul dezirabil al oricărui destin iar un vot acordat exclusiv maestrului *Flautului fermecat* este consecința nevoii, cât se poate de umane, de permanentă bună-stare vitală. Buna stare, căutarea plăcerii, sub varii forme, se obține deseori prin replierea crispată în fața trăirilor

aducătoare de prejudicii, printr-un slalom ale cărui jaloane uităm că ne aparţin în aceeaşi măsură. Cel care se întinde pe „divanul freudian” începe să atingă tulburătoarele jaloane şi, cu mari costuri, să le trăiască formele terifiante până ce vechiul slalom se mai îndreaptă şi devine o cale nesinuoasă, directă – directă cu sine. Analizantul poate constata că toate bunele intenţii „solare”, sunetul seductiv al muzicii, pe care credea că îl ascultă prin opţiune, masca o teamă fundamentală, dătătoare de ferme constrângeri şi strădanii, de-a dreptul simfonice, pentru a menţine *extra muros* insuportabile trăiri „negative”. Cu o atât de dificilă echilibristică, pe foarte întinse coarde solare, este dificil de regăsit calmul, împăcarea cu întregul acestei lumi altfel decât prin naufragiu pe insule supuse permanent vicisitudinilor.

Să fie cancerul lui Freud un efect al contagiunii cu arzătoarele conţinuturi infernale, a căror alchimie, vorba participantei la seminar, nu a putut să o facă ? Nu mă pot pronunţa asupra etiologiei „energetice sau vibratorii” a cancerului maestrului, dar ştiu că senzaţia de *one way ticket* în vizitarea spaţiilor negative ale propriei vieţi este un clişeu stabil. Senzaţia de pierdere a minţilor, gândul de prizonierat în lumea tenebrelor se regăseşte în multe istorii (re)trăite pe divan. Sub acest aspect psihanaliza are o „valoare” comună cu muzica : *repetiţia*. În muzică, structura obişnuită a melodiei, decelabilă încă din piesele de secol XII, este cea tripartită: ABA. Partea iniţială este şi parte finală; se repetă ceea ce se află la început. Muzica ne vorbeşte şi ea, la nivelul structurilor sale, despre eterna reîntoarcere, nostalgie a originilor. Cu dificultăţile structurii ABA a avut a se confrunta şi Freud. Pentru acesta, fenomenul repetiţiei – *compulsia la repetiţie*, care invalidează principiul plăcerii, apare ca o „lucrare demonică”. Masochismul, reacţia terapeutică negativă,

visele de angoasă nu au putut fi pricepute de Freud în afara unei pulsiuni originare care ne invită permanent, în cazane încăpătoare, la foarte termale băi nu numai de sulf ci şi de smoală – pulsiunea de moarte. Nimeni nu doreşte conştient să sufere, să-şi risipească şansele de fericire şi cu atât mai mult să rămână blocat în jalnice negativităţi. Cu toate acestea, exerciţiul smoalei şi vizitarea Gheenei conferă sens şi valoare paradisului. Fără măsura întunericului nu se poate afla claritatea luminii, fără trăirea emoţiilor distructive nu se poate cunoaşte valoarea pozitivă a vieţii. Eliberarea nu se poate face prin îngrădiri de zone care produc majore atracţii ci prin bune limite constituite din voiaje dincolo de gard. Pentru a putea fi analizată, tentaţia trebuie (re)trăită. Cum pot fi (re)trăite lucrurile care ne tulbură ? La această întrebare a răspuns Freud constituind cadrul analitic. La acesta a adăugat o îndeletnicire fundamentală a psihanalistului, lăsată moştenire de către Freud – interpretarea. Aparţine, în egală măsură, şi lui Mozart. Prin interpretare, Freud caută să întrerupă repetiţia aducătoare de pagube destinale. Interpretează acolo unde oricine altcineva, din mediul analizantului, ca răspuns la conduita sa, s-ar fi comportat, *ar fi făcut*. Prin interpretare Mozart „purifică” sunetul pentru a seduce muzele – interpretează cum nimeni altul nu ar fi putut să *o facă*.

Două interpretări: prima substituie cuvântul acţiunii, conducând spre rememorarea de sensuri, a doua restituie acţiunea şi derizoriul cuvântului, repetând momente de excelenţă. Ambele „tipuri” de interpretare sunt expresia personală a interpretului, amprenta formărilor şi a deformărilor sale. Ne putem imagina modul în care am fi trăit o interpretare a maestrului vienez dacă am fi fost de divanul său, dar putem trăi numai interpretările analistului nostru. Putem bănui graţia produsă, de pildă, de concertul

pentru pian numărul 23 în interpretarea autorului *Nunții lui Figaro*, de vreme ce suntem copleșiți când îl ascultăm sub bagheta lui Alfred Scholtz.

Prin urmare, ce a rămas din Freud şi merită permanent, nu doar a o sută cincizecea oară, renăscut ? Cum anume, vorba lui Cicero, *aliquem ex mortuis excitare*? – deşi Freud este cât se poate de viu pentru că *despre el numai de bine dar destule şi de rău* ?

Poate că moştenirea freudiană constă în invitația de a lua viața în întregul ei, cu coşul de gunoi al „inconştientului de jos", al *Se*-ului, dar şi cu excelența etică a „inconştientului de sus", al *Supraeului*. Merită mereu renăscută reprezentarea vieții precum într-unul din miturile cosmogonice chineze: omul cu mâinile spre cer şi picioarele pe pământ, cu mâinile spre cerul normei şi cu picioarele pe pământul dorinței. Precum chinezul zeu Pangu, *Eu-l* „psihanalizei lui Freud" creşte (fără periculoase şi defensive inflații baroce) pentru a putea cuprinde şi ceea ce era periculos, ceea ce mirosea a sulf şi necesita tămâie şi ceea ce atrăgea atât de mult încât sleia în centripete retrageri.

Şi totuşi se pare că putem să ne imaginăm o piatră funerară la temelia căreia psihanaliza intră, treptat, de nişte zeci de ani încoace în ațipire. Nu Freud este mort, ci *homo psychanaliticus* pare a fi afectat de o maladie letală, prin fiecare dintre noi, grăbiți ai economiei de piață, ai câştigului instant şi idilelor fast-food. Să-i aprindem o lumânare şi să ne uităm în oglindă ...

Cultura, nr. 20, 2006

„Am făcut, o vreme, şedinţe cu terapeutul pe care mi l-aţi recomandat, dar mă lăsa numai pe mine să vorbesc; era o atmosferă îngheţată în acel cabinet, nu am mai suportat şi am întrerupt” – povestea, cu năduf, experienţa sa „freudiană”, o cunoştinţă pe care o „trimisesem” unui coleg.

Fiecare individ este dotat cu un dispozitiv de măsură, direcţional, a energiei radiante care provine de la celălalt; prin urmare, aparatul oferă, foarte rar şi numai prin fenomenul reflectării, indicaţii despre propria sursă. Problemele „termice” apar în general în „instalaţia” celuilalt – prea mult aer condiţionat sau prea mulţi elemenţi *per* calorifer – *recte* acesta poate să fie mult prea rece, că îţi îngheaţă orice poftă de viaţă, sau mult prea cald, că te sufoci şi nu-ţi mai poţi menţine suflarea propriei identităţi.

În zona umană unitatea de măsură consacrată nu este *termia* (pentru că orice lucru pe care individul îl face nu este deloc mecanic, deşi se poate transforma în căldură), ci *afectul*. Această unitate înregistrează, la nivelul unei vieţi, variaţii spre valorile ridicate (precum *decafectul* sau *gigafectul*), folosite în măsurarea dragostei faţă de „marii” destinului fiecăruia; există însă şi destule valori mici. În această plajă găsim, de pildă, *milifectul*, pe bună dreptate confundat cu *milinfectul*, din pricina senzaţiei generate de corpurile reci – în interior – contaminate letal de un „agent termic” precum cel care în „epoca-lumină” (stinsă zilnic cel puţin 2 ore) făcea din apa caldă un fluid invidiat în privinţa capacităţii sale criogenice până şi de apa rece.

Dinamica energiei radiante este subiect estival prin excelenţă, devenit, pentru remarcabilii indivizi homeotermi, de permanent şi unic sezon; pentru alţii este

un prilej hibernal, cum stă bine oricărei primate poichiloterme, gata mintenaş să mai bage câte o şopârlă prin mintea şi sufletul celuilalt. Căldura despre care vorbeşte evocatul pacient de ocazie este o formă – sufletească – de agitaţie termică sau de vibraţie dezordonată a „inimii” cu profunde efecte vitale. În ciuda încălzirii globale, sau poate ca efect al acestui fenomen, se pare că energia termică disipată de inimile celor de lângă noi s-a mai diminuat. Atmosfera *cord*-ială din cupluri, familii, servicii a prins o crustă de gheaţă, topită punctual de gesturi de „fraier” inimos, fosilă romantică scăpată din conservant. Bunăvoinţa, înţelegerea, dragostea arată precum prefabricate, semipreparate, provenite nu din adâncurile fiinţei, ci din periferii cu timpi rapizi de reacţie ai unei chimii cu bolboroseli exhibiţioniste, în care fiecare clăbuc-efemeridă conţine câte un „te iubesc”. Concertul pocnitor de clăbuc, generat de săpuneală, invidiat chiar şi de cea mai serioasă grindină, este pe măsura generatorului: o inimă sănătoasă organic însă cu prea multe extrasistole funcţionale (atriale şi ventriculare), chititǎ pe dragoste „economică”, în vogă, şi, mai ales, instant. *Fast-love*-ul cotidian începe pe inima goală, cu antreul, şi se săvârşeşte, tot aşa, cu „mizilicul”. Scurta ingurgitare la botul autoturismului nici nu a aflat de felul principal sau de desert, de „bătrânescul” *slow-love* care să-ţi tihnească, de taina prânzului şi cu atât mai puţin a cinei în care căldura intestinală este cu totul secundară celei care pulsează în inimă. Mai mult se vorbeşte, mai puţin se simte, iar „mesele”, dacă nu sunt rapide, sunt de afaceri, de obligaţie, de epatat. În astfel de adunări, gheaţa – aşezată pretutindeni – se sparge destul de greu şi este nevoie de câte un *brise-glace*, vapor costisitor pentru majoritatea înghеţaţilor.

Ceva din desert pare a se fi păstrat, pentru a deveni aliment independent. Aflat sub cele mai bune auspicii orale şi raporturi pasionale cu gheaţa, produsul de cofetărie realizat prin congelarea de creme a devenit pentru unii reflex de regulată îmbucătură bulimică. În orice anotimp, pe băţ, vafé sau la pahar, polarele delicii căpătuiesc pe unii în timp ce „răcesc" pe alţii. Nu acelaşi lucru se întâmplă cu un sortiment, demn de rafinamentul gourmet: „îngheţată la cabinet, sub formă de atmosferă": se serveşte destul de rar pe plai muntenesc, semn că nu prea i se cunoaşte gustul; multora le rămâne prin gâtlan iar altora nu le ajunge din pricini de buzunar.

Îngheţata de atmosferă, la cabinet, pare a fi specialitatea psihanalizei, cel puţin aşa spune gura lumii – dacă tot este o chestiune orală. Vorba poetului : „ce dacă vine primăvara" sau *Colegiul psihologilor* cu atestarea – nouă psihanaliştilor, obligaţi ai neutralităţii binevoitoare şi păstrători, de încredere, ai abstinenţei (să subliniem, pentru rectitudine – *numai* a celei terapeutice), iarnă ni-i, cel puţin pe perioda celor 45 de minute ale şedinţei. Pentru nebunii care, pentru a continua vraja antiprimăvăratică, vin să facă schi, este numai bine, însă pentru oamenii suspectaţi de normalitate devine prea „alunecos" deşi, pentru freudianul psihanalist, toţi suntem nebuni şi sănătoşi în acelaşi timp, chestiune de nuanţă şi nu de fond.

De la înălţimea catedrei câte unui curs introductiv în psihoterapie putem auzi decrete teoretice ale relaţiei psihanalitice care să susţină părerea de mai sus dar, din nefericire, şi altele. De pildă, faptul că artizanul cabinetului cu divan nu trebuie să se implice în relaţie pentru că riscă să nu mai poată interpreta şi să rateze şansa de vindecare a pacientului. Cam aşa (ră)sună gingaşul clinchet de talangă agăţat de junghetura celor care ies cu psihanaliza la acreditat – psihanalişti sau psihoterapeuţi de

orientare psihanalitică, din toată țara. Sunet numai bun pentru a ne imagina starea hibernală a fotoliului în care şade agentul glaciațiunii, cu atestat de la Colegiu cu tot, încălzit numai cât să emane interpretări de socotit libidoul pacientului în stabile unități de măsură precum *freuzii* (unitate a libidoului, propusă maestrului vienez de un entuziast experimentalist şi – din fericire – refuzată de acesta). Câți *freuzi* aveți ? Câți *freuzi* „vă lasă inima" ? Acestea sunt întrebările ... Un răspuns valabil pentru specia psihanaliştilor: suficienți *freuzi* pentru a fi implicați în fiecare relație terapeutică.

Dacă va fi existat o mică eră glaciară în istoria psihanalizei va fi fost rezultatul încercărilor teoretice freudiene inaugurate odată cu cazul princeps, cel al Berthei Pappenheim şi cu „dragostele" nemărturisite ale fiului de rabin Breuer, temător al chestiunii sexualității, cel puțin în aspectele sale de tehnică terapeutică. Psihanalistul, precum medicul, considera Freud, trebuie să păstreze o anumită distanță față de pacientul său, spațiu afectiv aseptic, pentru că altfel terapia este ratată. Din consecințele mediului „hibernal" inaugural s-au născut reperele tehnicii psihanalitice: abstinența, neutralitatea binevoitoare, necesitatea analizei personale a terapeutului şi, nu în ultimul rând, analiza contratransferului.

Pentru cine nu a auzit de conceptul *contra*-transferului şi-l poate imagina precum o pală de alizeu care pune capăt luciului de promoroacă de prin cabinetele psihanaliştilor, grație unei hibernale ordonanțe de urgență: între oameni ne-implicarea (ca şi non-comunicarea), este imposibilă – vrem nu vrem, trăim, simțim, prin tăcere sau cuvânt, ființa celuilalt.

Ansamblul de trăiri – implicate, ale terapeutului față de pacient – se cer explicate prin analiza lor, a contratransferului, îndeletnicire de consistență a şedințelor

de supervizare. Implicarea în procesul analitic oferă repere de primă mână privind viața omului aflat pe divan. Fără un blând peisaj estival, sufletul analistului ar fi opac, retras între ziduri de apărare şi nins nu doar ca în frații Grimm ci şi ca în urma unui prânz de zeamă lungă, rezultată în urma gătitului unor frați Petreuș, celebra „legătură" de pui „făcută rost", odinioară, printr-o „coadă" la Gostat. Gospodăria de stat – în cabinetul psihanalistului – poate fi însă resimțită destul de înghețată, după chiciura şi asemănarea fiecăruia. Crustele de apă cristalizată, asamblate deseori în semețe aisberguri, bune de rănit tot felul de Titanice suflete ale celorlalți, se topesc lent şi produc creşteri ale nivelului oceanelor, la fel de bune de inundat sufletele pacienților. Aceştia sunt scoşi la muncă interioară în folos foarte personal pentru a-şi schimba vechile diguri crispate cu adaptate sisteme de irigații – ale inimii cu umorile vieții – de care şi marele rânjitor prezidențial ar fi deosebit de mulțumit.

Analiza personală este o lucrare de refacere a circuitului radiant, de reamenajare a termoizolațiilor, de înlocuire a vechiului polistiren cu o nouă vată minerală care-i permite beneficiarului accesul la un destin al comuniunii în care se încălzeşte împreună cu aproapele, indiferent dacă se află într-un iglu sau pe o plajă tropicală. Pentru aceasta trebuie să înceapă, şi mai ales să continue, deszăpezirea. Unii preferă însă zăpada: călcătura ei conservă viața şi congelează timpul – în staze ale nefericirii.

Ce atmosferă geroasă prin unele cabinete ...

SĂ FACEM TOTUL – DESPRE SEX

„Țin un curs de erotologie, nu de sexologie, pentru că noi, oamenii, nu facem sex, ca animalele”, spunea, cu umor, un excelent profesor și coleg. Mă gândeam dacă sintagma „măi animalule!” are vreo legătură cu subiectul. Are, dacă nu cu relația dintre politică și cea mai veche meserie din lume, oricum cu faptul că fiecare adăpostește câte un animal care își cere drepturile, fără știința vreunei organizații de protecție sau a divei Brigitte, puse mintenaș pe „evenimente mediatice”. Mai ales față de cei care aruncă jivina prin cuști oțelite și întunecoase și riscă să-i audă mereu urletul, a pagubă, transformat în lehamite de viață. De viață proprie, în care trăirea orgasmului devine o îndeletnicire reprobabilă, comportament revolut, numai bun pentru raftul unui muzeu de științe ale naturii, în care exponatele sunt împăiate și aruncă priviri cât se poate de moarte pentru a mărturisi, culmea, istoria vitală a naturii.

În urma unui monolog cu propriul orgasm, un pic costeliv, oricine ar putea replica: „omul nu este un animal și este capabil de plăcere, elevată, fără nici o legătură cu sexualitatea!”. Îi dau dreptate: la o primă vedere, raportul dintre plăcerile „primitive”, situate în penitente abisuri, și cele „de excelență”, ale purelor piscuri, este dificil de surprins. La următoarele vederi, precum cea a lui Freud numită psihanaliză, situația se complică. Născută din constatarea clinică, empirică, adică din discursul pacienților întinși pe divan, teoria sa arată că forța sexualității pune în mișcare destule lucruri. Pe unii freudismul „nu-i mișcă” deloc și, de aici, vigilența oricărui cititor devenit, instant, legiuitor, de comitet, al audiovizualului, căruia conștiința îi cere să „îmbulineze” cu roșu și cifra 18, trecând irevocabil psihanaliza la categoria pansexualism, ca și cum Freud ar fi făcut „totul

despre sex” în virtutea (ratată a) obsesiilor care îi bântuiau mintea (de altfel, obsesii cu bună incidență pe minte de locuitor). Putem fi de acord că în urma unei radiografii cerebrale am descoperi o bună concentrație de alcătuiri genital-ornamentale, dispuse pe substanța cenușie masculină precum cel mai eficient set de bigudiuri. Ne este greu să acceptăm că, de vreme ce bigudiurile sunt obiecte de toaletă feminine, ne aflăm cu toții în starea și situația lui Freud. Diferența constă în faptul că el a vorbit, a recunoscut (vorba bancului), ceea ce se află în fiece individ, a procedat precum calabrezele dansatoare de tarantelă care-și smulgeau hainele în lubrice convulsii, nu doar de folos ritual personal, ci și în numele stimabililor concetățeni privitori, ale căror tensiuni senzuale erau astfel descărcate prin procură. Freud a devenit unul dintre cei mai cunoscuți bufoni recenți al regelui, nebun care poate să vorbească despre ceea ce curteanul tace, din risc și constrângere. Și se tace pe rupte (nu de haine, ci de vitalitate) la vederea tentației, proporționale cu puterea dorinței și „povara” vinovăției – atât cât o putem duce, fără a cădea (în păcat) dar și fără a trăi împăcat.

Psihanaliza este despre sex dar mai este și despre ceea ce facem noi cu dorința senzuală: produse culturale, lege, vinovăție, nevroză sau capacitatea de a iubi, a munci, a fi fericiți. Cura psihanalitică se referă la cele din urmă. Câți dintre noi putem realmente iubi pe celălalt (și pe noi înșine)? Dacă este vorba despre parteneriatul (posibil, strategic) de viață, observăm, cât se poate de empiric, faptul că fericirea se distribuie cu zgârcenie în cuplurile care gravitează în universul cunoscuților noștri. Conform „paradigmei” Bundy, căsătoria pare să exileze dragostea prin încâlcite cotloane ale sufletului, producând destul de repede nevoia de a căuta ascunzișuri, la fel de încâlcite, de data asta de teamă de a nu fi surprinși de conso(a)rt(ă) cu

amantele sau amanții. Libidoul este fluid și produce alunecări de ochi și, consecutiv, de comportament sexual în afara limitelor decalogului și înăuntrul celor ale „păcatului”. Păcătos este râvnitorul la mai mult decât o femeie și sau un bărbat. Rămâne păcătos, din alte pricini, dar virtuos prin cumințenia senzuală cel care se „stabilește” la un(o) unic(ă) partener(ă) – *numai*. Numai că pulsiunea se zbenguie și încremenirea represiei mortifică; numai că „reglementarea” binomului familial fundamental nu a activat în toate timpurile și culturile: raportul monogam, de pildă, își pierde și astăzi jurisdicția prin Orient. Fondul chestiunii constă în reglementarea „accesului” la femei (și la bărbați), pentru a reduce prilejurile de gâlceavă și luptă. Mă întreb dacă poligamia și poliandria ar permite o expresie libidinală mai „fluidă”, dacă împricinații, binecuvântați de larghețea legiuitorului, ar mai fi tentați să pască din căpița vecinului, chiar dacă dețin prin ogradă un belșug de claie.

Instituirea primelor legi care „numără” partenerele și prescriu „fondurile” electiunii (interzicând, după situație, propriul clan, familie, rudenie) a fost, conform unui scenariu al originarului social propus de Freud, rezultatul unei mari dihonii soldate cu fapte sângeroase care s-au dorit, pe viitor, prevenite. În vremuri de demult, când omul încă nu era om, cel mai bine dotat mascul și-a impus, prin mușchii lui și pentru că așa a(u) vrut, exclusivitate asupra femelelor din preajmă. Ceilalți, deținând deopotrivă pofte, nu au mai prididdit să se stăpânească, li s-au întunecat mințile, s-au coalizat și au ucis tartorul. Le-a părut însă rău, inima li se sfâșia și au decis, ca reparație în cinstea primului dictator al lumii, să proclame Legea, de altfel deja stabilită de odios în vremurile sale. S-au decis următoarele: fostele femele, motivul gâlcevei, nu vor fi ale lor, ci numai ale celor din afara grupului, în veacul vecilor.

De aici ni se trage restriştea – din momentul în care ne-am lăsat poftele de-o parte pentru a deveni „mai” oameni. Însă starea noastră naturală nu se lasă impresionată de hotărâri, indiferent cât de adecvate grupului, şi nu renunță la desfătarea imediată pentru promisiunea unei vieți mai bune precum cea în Cultură. Viața fiecăruia este istoria modului şi nivelului până la care renunțăm la cererea imediată şi suportăm amânările. Chiar dacă reuşim, pentru beneficiile programării, predicției şi controlului „forțelor” naturii, să ne amânăm nevoile, în speță cele sexuale, tot ne mai ajung din urmă şi, precum primul tiran al lumii, dorim să dispunem de o suită de supuse indiferent dacă se cheamă harem sau amante. Dacă nu le putem avea simultan, merge şi succesiv. Freud indică nevoia de a schimba partenerul, care devine o „serie”, nici unul suficient de „real” pentru a-l alege ca „popas” de viață. Ne situăm în afara legii şi, încă, înăuntrul unei relații cu totul „speciale”. Ceva rămâne „putred” în celălalt, ceva îi lipseşte, că, deh, pretențiile cresc şi dacă nu te hotărăşti cât eşti tânăr, va fi mult mai dificil. Chipul celălalt pare mereu comparat cu referința unui portret al cărui nimb aurit aiureşte discernământul şi alungă partenerii. Suntem încă înăuntrul atracțiilor unei persoane care a fost de la bun început lângă noi. Mitul lui Oedip povesteşte o astfel de atracție cât se poate de păguboasă pentru capacitatea „eroului” de a avea o parteneră permisă de legea cetății. Într-o cură analitică se desfăşoară istorii precum cele oedipiene în care „eroul” face totul pentru a ieşi din triunghiul vicios, care are pe catete un incest şi un paricid iar pe ipotenuză o viață vinovată (fără vină, miez al tragediei). Îndrăgostit de o mamă sau iubind un tată care îi vor fi „confiscat” sentimentele în fața posibililor parteneri, individul poate face totul despre sex nu şi despre dragoste – uneori şi

invers, oricum nu tandrețe şi senzualitate la un loc. Regăsirea unității dintre dragoste şi sexualitate, în persoana partenerului de viață, este cheia seifului cu fericire – mai este necesar şi un cifru, o succesiune de numere. Numere care arată vârsta preocupărilor noastre întru sexualitate. Cea mai veche meserie din lume indică (nu atât raportul dintre muncă şi dragoste, cât) vârsta dorinței senzuale, de egală etate, dacă nu chiar mai bătrâioară. Dorința este veche şi în istoria individuală, mult mai veche decât adolescența, debut de evidență al sexualității. Aici trebuie căutat ceva-ul care se opune unificării tandreței cu senzualitatea: în timpurile inițiale în care puteam trăi tandrețea dar nu „pricepeam" sexualitatea, aşa cum am început să o trăim odată cu adolescența. Ne cercetam sexualitatea, fără a o considera „păcătoasă", dar ne feream, totuşi, de adulții de la care simțeam jena unor mize greu de înțeles. Astăzi, în lumea în care juisanța este prescrisă în fiecare anunț publicitar, educația sexuală a copiilor pare mai facilă. Cu toate acestea, mesajul direct, chiar buchisit dintr-o carte de „instrucțiuni" parentale, nu este suficient. Învățăm implicit din viața de cuplu a părinților câtă iubire şi câtă sexualitate încape şi mai ales care este ponderea celor două. Uneori ascultăm mesaje care ne încremenesc, precum câinele lui Pavlov care nu mai putea distinge cercul de pătrat. O mamă îi spune copilului: „lasă-mă pe mine că nu am avut noroc, măcar tu să fii fericit!", un tată nervos care îşi povățuieşte odrasla să-şi păstreze calmul indiferent de situație, o bunică preocupată de independența nepoatei pe care o obligă să nu lase nimic în farfurie etc. Există între părinți şi copii mesaje duble, ipocrizie fără intenții, care ne face să învățăm fățărnicia şi să uităm fericirea, săpând pe nesimțite un hău între gând şi trăire, între regulă şi viață. Mai bine apropierea de trăiri, indiferent cât de dureroase

sunt, decât depărtarea de noi înşine. Mai bine a fi „neruşinatul” celuilalt, decât propriul pudibond, mai bine „măi animalule” decât „sfinţia voastră”.

Mă duc să *fac* ... totul !

TEXT ŞI DORINȚĂ

Obiectul se constituie prin pulsiune, ne spune Freud, pentru că nu putem întâmpina lumea decât animați de propriile dorințele. Pulsiunea, ceea ce reprezintă în plan psihic instinctul, permite constituirea oricărui contur şi mai ales al celor mai importante: *eu* în raport cu *tine*. Prin cumul de contur ajungem la ceea ce numim *eu* şi îi reflectăm limitele în modul în care îl „construim" pe *alter*. În istoria noastră personală datorită dorinței, pulsiunii, ieşim din starea timpurie a-mărginită din care ne rămân, veritabile miosotis, relicve precum sentimentul oceanic sau reprezentarea de *unus mundus*.

Lumea este mai curând *construită* decât cunoscută pentru că fantasma, ceea ce ne imaginăm despre lume, continuă să îmbibe chiar şi cea mai „obiectivă" realitate. Fantasma, in extenso imaginarul, permite realizarea „halucinată", i-reală, a dorinței prin exercițiul unui moment anterior: *atunci real*, când vom fi trăit o împrejurare cu maximă plăcere, devine *acum imaginat*.

Toată lumea *fantasmează* şi tindem să mascăm aceste „produse" cotidiene, pe măsură ce dobândim statutul de „adult", iar preceptele unei etici deseori neînțelese în caracterul ei individual ne obligă la „îndreptățite" contorsiuni afective. Freud ne spune în *Scriitorul şi activitatea fantasmatică*[6] faptul că există o manieră de a putea fantasma, precum în jubilările ludice ale copilăriei noastre, nesancționat de societate, ba chiar gratificat: prin creația de opera literară.

Putem să extindem perspectiva pentru a pune în relație textul, în genere, în special pe cel ştiințific, cu

[6] S. Freud, *Opere 1, Eseuri de psihanaliză aplicată*, Ed. Trei, Bucureşti, 1999, pp. 86-96.

activitatea fantasmatică. Aş spune în primul rând textul ştiinţific şi revin la Freud pentru aceasta: „Dacă ne întrebăm prin ce metode şi prin ce mijloace se obţine un rezultat (se referă la teoria psihanalitică), nu este uşor să găsim un răspuns. Putem spune numai: Nu rămâne decât să apelăm la vrăjitoare ! – vrăjitoarea Metapsihologie”[7].

Există o serie de momente în activitatea de cercetare în care dacă fantasma este exclusă avansul devine imposibil. Vrăjitoarea freudiană este cea care permite conturarea unui *tip de fanstasmă* care produce teorie ştiinţifică. P.-L. Assoun indică specificul acestui tip de fantasmă constitutivă oricărui „imaginar ştiinţific”: fantezia creatoare de teorie este un tip de fantasmă produsă de autorul care are un bun acces la propriile procese inconştiente[8]. „Fantasma ştiinţifică” este cea care exprimă predominant o realitate şi nu halucinează o dorinţă. Spun predominant pentru că dorinţa, ca sursă a oricărui comportament, nu poate fi asanată. Nu este o formă de glaciaţiune a dorinţei celui care cunoaşte ci o dovadă de acceptare a trăirilor sale. Textul nu mai este, în special, un înlocuitor al expresiei directe a dorinţei pentru că viaţa autorului este suficient de încăpătoare întru satisfacţia adusă de realitate pentru a nu recurge la forme de substituţie. Evaziunea prin scriitură a deficienţelor vitale este limitată la resturi care nu distorsionează fundamental realitatea de cunoscut astfel încât caracterul ştiinţific al textului poate fi validat.

Textul, ca „lume” fantasmată a autorului, este intim legat de modalitatea în care îşi va fi gestionat, în istoria

---

[7] S. Freud, *GW*, XVI, „Analiză terminabilă şi interminabilă”, p. 69.

[8] P.-L. Assoun, *Texte, L’imaginaire dans la théorie*,„L’imaginaire métapsychologique. Théorie et Fantasme chez Freud”, Montreal, 1997, pp. 217-232.

personală, dorința. Pulsiunea produce dorință[9] dar despre ce dorință este vorba ? Este dorința neştiută, inconştientă, sau cea conştientă, ştiută, exprimată în continui scenarii fantasmatice; este dorința vitală care poate fi exprimată sau neputința expresivă, agresivă, senzuală, vinovată.

Conținutul textului ştiințific ca produs al fantasmei, în chiar elementele sale major creative, este oglinda destinelor pulsionale şi a modalităților de gestionare a dorinței pe care autorul şi le va fi permis.

Scriem pentru a fi în *agora*, a fi împreună prin intermediul textului, nostalgie a comuniunii psihice originare (numită de Freud narcisism primar) exprimată de astă dată sub forma relației (numite obiectuale) dintre individualități. Textul în sine, deşi se constituie într-un terț atunci când îl citim, terț care mediază relația dintre două individualități, este mai întâi secund. Este mereu conținutul unui *eu* transpus într-un spațiu intermediar către receptorul unui *tu*. Reflectând modalitățile de trecere de la statusul prim la cel secund şi apoi terțiar, textul pune problema raportului dintre *ego* şi *alter* (dintre narcisic şi obiectual). Privilegierea unuia dintre aceşti doi poli constitutivi ai limitei este lizibilă în orice text: scriitura criptică, prețioasă, ermetică pe de-o parte sau limpede, explicită, comună pe de alta. Mereu dificilă în nuanțe, disjuncția *narcisic – obiectual* operată în text poate indica, într-o manieră relativă, reperele peratologice ale autorului.

Textul ca spațiu intermediar secund în raport cu autorul, care însă mediază relații ca terț din perspectiva cititorului, are avantajul de a fi „locuit" mai „uşor" de autor decât poate acesta să îşi trăiască relația cu celălalt.

[9] Îmi permit în mod repetat punerea în raport a termenilor *pulsiune* şi *dorință* profitând de permisiva manieră în care Freud îl foloseşte pe cel din urmă.

Mai uşor pentru că scrisul conferă distanță, spațiu de elaborare vital, o mai bună conținere a trăirii.

Scriitura conține mai bine trăirea, chiar dacă uneori pare a fi total evacuată, ca efect de elaborare a textului şi formă de repetiție prin care se încearcă epurarea afectelor (chiar dacă, deseori, fără efect pe termen). De aceea, orice text este pe fond o formă de evaziune, o manieră de transpunere în elaboratul cuvânt scris a ceea ce nu se va fi putut de-pune în directul cuvânt rostit către celălalt semnificativ.

Despre destinele pulsionale ale autorului putem avea unele indicații printr-o rapidă privire a formei textului. Putem citi un text predominant obsesional ce revine ruminativ asupra elementelor sale, impunându-şi repetat rigoarea dubitativă. Întâlnim textul care îşi propune demonstrativ conținutul, sclipitor, seductiv, fără ezitări, care îşi revendică ostentativ unicitatea sau textul fobic care ne cuprinde în neliniştile sale, care ne contaminează cu abisale temeri.

Nu la fel de rapidă poate fi privirea dincolo de forma unui text, privirea care decupează destinele pulsionale ce îmbibă scrierea. Şi aceasta pentru că nu conținutul, ruminativ sau demonstrativ, ne interesează ci sursele acestuia.

Analiza surselor unui text, a motivației de a scrie, este o sarcină pe cât de provocatoare pe atât de riscantă. Fundamental similară analizei visului, interpretarea este hazardată în afara contextului şi a aproximării nevoilor vitale ale scriitorului. Psihanalistul clinician şi nu artizanul demersului aplicat este singurul aflat, prin exercițiul contratransferențial, în posesia unei sume de date destinale care-i permit conturarea dorințelor ce impregnează atât visul cât şi gestul scriiturii. Situația are însă caracter excepțional şi pune problema raportului dintre psihanaliza aplicată şi clinica psihanalitică. Paradoxal, acolo unde

demersul psihanalitic este circumscris clinicii, analistul nu mai are nevoie de oglinda unui text semnat de pacient pentru a-i pricepe istoria. De cealaltă parte, psihanaliza aplicată textului – ştiinţific în speţă – rămâne un act de curaj prin handicapul distanţei faţă de autor, distanţă care riscă a fi umplută cu aproximaţii gestionate de nevoile scriitorului. Marja de eroare poate fi redusă în măsura în care psihanaliza este aplicată propriilor scrieri, printr-o întreprindere fundamental narcisică.

Preocupat de această situaţie şi inspirat de încercarea curajoasă a lui George Devereux pe care ne-o propune în *De la angoasă la metodă în ştiinţele comportamentului* am încercat o psihanaliză aplicată pe propriile texte cu caracter ştiinţific. Psihanalistul Vera Şandor mi-a prefaţat lucrare printr-o analiză a surselor veritabile ale textului publicat: „În acest spaţiu încă intermediar, spaţiu al perlaborării, autorul practică mult paradoxul ca formă de integrare a revelaţiei conţinuturilor inconştiente: amestec de revoltă şi acceptare a condiţiei umane revelate în demersul analitic. Acest protest, acest demers, acest efort de recuperare se adresează în ultimă instanţă, transferenţial, analistului şi reprezintă momentul de doliu al dorinţei de a fi perfect înţeles."[10]

Simţind elementul de coagulare al lucrării Vera Şandor spune: „Citind cartea m-am confruntat cu agresiunea. […] De ce analiza ar trebui să fie un exerciţiu al cruzimii ?"[11]

Cruzime dedicată transferenţial analistului – într-un text cu caracter ştiinţific ...

---

[10] M. Georgescu, *Jurnal al defensei prin scris,* Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2005, pp. 7-8.
[11] Idem, p. 6.

Iată dorința – sub forma cruzimii – în litera unui text pe care l-am numit *Elogiul ticăloşiei*:

„În jurul nostru există ticăloşi, pentru că ticăloşia nu este o esență transcendentă ci există prin individ. Ticăloşia se recomandă prin sinele ticălos. De aceea v-am întrebat: când ați văzut ultima oară un ticălos ?”[12]

În următorul text, intitulat *Experimentul abjecției*, apărut în revista *Imagoo*, exercițiul agresivității capătă forme slab elaborate:

„Pentru a persista în memoria ta trebuie să amplific afectele pe care ți le stârnesc. Ce gen de afecte ? Știu că eşti un individ sensibil la mesajul, să îi spunem generic, „cultural” – altfel nu ai citi *Imagoo*. Exişti în societatea noastră, deci te conformezi unor interdicții. Să încerc să le transgresez:

1. *TU eşti un rahat.* Încercarea mea te şochează (cel puțin). Cum apar acum ? Compară-mi imaginea cu cea pe care o aveai cu două rânduri mai sus. Am fost stupid-agresiv cu tine. Oare de ce am făcut-o ? Ce vreau să demonstrez cu asta ?

2. *Uite-te la perfecțiunea mea şi aşază-te ca să mă satisfaci.* Lucrurile încep să devină ridicole. Îți apar ne-bun. Este semnul că am reuşit să transgresez regula: putem discuta despre sex, dar nu în modul (halul) acesta.”[13]

Doliul dorinței de a fi perfect înțeles, remarca atentă a psihanalistului, constituie un moment important pe care l-am parcurs pe calea individuării: să îmi pot trăi diferența față de celălalt, de tata în speță, astfel încât să nu am nevoie de aprobarea binevoitoare a oricărui gând, acțiune, trăire. Revolta, agresiunea care încheagă întregul text este o formă de a puncta limitele până la care mă pot identifica cu tata. Tata practică agresivitatea pasivă pe care o preiau, activ, ca re-acție la statura sa şi de care încerc în cele din urmă să mă dezic, pentru a-mi contura specificul.

Un exercițiu al agresiunii adresat cititorului devine o ipostază, trăită transferențial, a analistului. Analista,

[12] Idem, p. 189.
[13] Idem, p. 147.

„precum” tatăl meu, este „ticăloasa”, este „un rahat”. Analista, „ca şi” tatăl meu, este persoana a cărui statură am simțit-o de o excesivă „mineralitate”, absență şi egocentrism. Trăiri şi reproşuri pe care am nevoie să i le aduc în drumul periclitat (al propriei analize), al uceniciei mele de bărbat, în calea necesară oricărui băiat de a fi *ca tatăl.*

Cu siguranță că prescripțiile oricărei *magna moralia* îmi sancționează sursele revelate ale textului, nu însă textul. Pot astfel să vorbesc în agora despre ceea ce nu pot vorbi. Gâlceava aprinsă cu tata devine, sub cortinele elaborate ale stiloului, lucrare de psihologie.

Câtă neputință atent disimulată animă fiecare scriere şi câtă neputință exprimă acest articol ?

Cultura, nr. 12, 2006

PSIHANALIZA SCANDALULUI (ŞI VICEVERSA)

„Chiar credeți în psihanaliză ?" mă întreabă o studentă, viitor psiholog. Îi răspund defensiv şi reflex: „Psihanaliza *nu* înseamnă pansexualism, *nu* înseamnă o teorie semnată de un autor cu evidente obsesii. Am citit destulă psihanaliză înainte să încep propria analiză iar ceea ce am trăit în cură nu are legătură cu ceea ce am crezut că înseamnă cura".

Sex and the psychoanalysis, *Sexul şi psihanaliza* iată numele unui serial căruia nu-i putem întrezări încă ultimul episod, deşi a început acum 111 ani. Până şi această venerabilă vârstă pare să-i indice destinul însingurat, insular, pentru că psihanaliza rămâne, în reprezentările colective, precum orice *asana* practicată de azilantul Bivolaru, o formă de rebut psihologic întemeiat „exclusiv" pe instinctul sexual.

Am de ce să mă apăr în fața studenților prin numeroase *nu*-uri, ca *nu* cumva să-şi închipuie că şi eu umblu cu „chestii de-astea", că şi eu aş fi un „obsedat sexual" precum Freud şi, prin urmare, oricine, dar nu un „respectabil" profesor dotat cu o impecabilă igienă pulsională, la adăpost de oricare bănuială. Mai ales de bănuiala unor colcăitoare dorințe senzuale cu rafinat iz pervers.

„Mă revoltă scrierile lui Freud. Mă fac să închid cartea." Îmi spune o altă studentă.

Ce produce revoltă, ce este scandalos în textele freudiene ? Scandalul este provocat de nepermise tulburări ale „ordinii firești" inocent descriptive, cu vechi ştate în psihologia de fotoliu. Cutezanța unui text care caută să *şi* explice provoacă cu promptitudine valuri de indignare, ruşine, zarvă, deseori ornate cu ceva isterie. Şi ce poate fi mai scandalos dacă nu exhibarea cu „morgă ştiințifică" a

nudității unei teorii care pare a reduce ființa la un singur instinct și omul la un unic organ ...

Căror lucruri aduc fundamental atingere „nebuni" precum Freud, cu mame atât de tinere ? Cu cât ordinea cu care „înzestrăm" lumea este mai strictă, mai precisă, cu atât tensiunea și energia necesară susținerii eșafodajului se cer mai ample, iar echilibrul de fond al acestuia devine mai fragil. Ordinea crispată, rigidă, cu ingrediente totalitare, nu-și poate permite să suporte turbulențele diferenței de orice natură, nu le poate îngloba în textura sa fără a o afecta radical, pentru că „locurile" diferenței o pot contamina ireversibil și destabiliza. Prin urmare, dacă ordinea firească a lumii presupune un raport de toleranță, cel mult de acceptare a sexualității, orice încercare de relevare a manierei concrete în care individul își „acceptă" acest comportament este scandalos și pare a menține aere putrede care se cer mai curând evacuate.

Ce tip de ordine amenință psihanaliza pentru a produce accente „totalitare" în opozanții săi ? În special ordinea *personală* cu sexualitatea, „bunul" raport cu instinctul. Mă întreb dacă există vreun individ care să nu fi avut probleme (și/sau să continue să le aibă) cu propria-i sexualitate, cu modul în care o trăiește, chiar dacă în agora ține să afișeze, când este vorba de această chestiune, solemnități pompoase. Ba chiar cu atât mai mult cu cât își proclamă pe scenă un impecabil ștaif moral îl văd pe acest individ savurând, imaginar, sub întunericul plapumei, cele mai „rafinate" orgii față de care și bacantele ar fi fost invidioase. Ca să nu par, prin contrast, deținătorul excelenței, voi spune că mă refer și la mine ...

Prin urmare, pe cel „nepătat" de dorința senzuală vinovată îl invit să arunce primul cu piatra în mine, adică în cel care „chiar crede în psihanaliză". Mai precis, în cel care crede în psihanaliză și rămâne om, care privește cerul

fără să fi fost invitat special al infernului, care crede în Dumnezeu chiar dacă dacă Freud era ateu; cel care crede în psihanaliză pentru că a trăit în relația cu analistul său nu rămăşiţe din ceea ce îl face să rămână om ci esențe din ceea ce îi permite să devină: dificultatea în fața erupției pulsionale, dubiul în fața limitei, meditația şovăielnică în fața balanței dintre voință şi destin, extazul şi spaima în fața iubirii, extazul şi spaima în fața morții.

De ce Freud, de la bun început, a ştiut că psihanaliza va produce în permanență scandal, şi că, în ciuda eforturilor sale expozitive, a formulărilor explicite, precum „nu am afirmat niciodată, ba chiar am contrazis, că orice vis are semnificația îndeplinirii unei dorințe sexuale” (scrisoare către E. Claparède, 1920), psihanaliza va rămîne pandantul sexualității ? Pentru că psihanaliza ne vorbeşte despre limita precisă în genere dar laxă în spețe dintre efervescența „haotică” a naturii, a instinctului şi alcătuirea „cosmică” a culturii.

O psihanaliză aplicată scandalului se centrează pe relația dintre potențialul instinctului şi actualul normei, dintre simțire, dorință şi gândire, neputință. Tipul de relație şi alcătuirea limitei dintre cele două zone ale existenței, natură şi cultură, gestionată de psihism, defineşte statutul cultural al fiecăruia, „excluderea” sa în domeniul „inconduitei”, al patologiei sau includerea în cel al normalității şi al acceptabilului, fie el prestigios sau nu. Psihanaliza produce scandal nu doar pentru că este înțeleasă ca un elogiu unilateral şi smintit al naturii umane ci pentru că ne condamnă pe fiecare la stratigrafii interioare terifiante, la otrăvitoare abisuri, inacceptabile unui om cumsecade.

Scandalagiul într-ale psihanalizei face un pas înainte din rândurile unei omeniri a cărei „cumsecădenie” a devenit un bastion în fața atacului permanent al

instinctelor sale. Este drept că prescrierea juisanței și expresia dorinței din societatea în care trăim pare, în raport cu alcătuirile victoriene de acum 111 ani, că va fi ameliorat exilul pulsiunii. Credem însă că fondul a rămas neschimbat și a supraviețuit, peste timpuri, refluxurilor culturale, pentru că nu de chipul unic al unei culturi este vorba (în speță de „cultura" informației) ci de esența oricăreia.

Dorința, instinctul și pulsiunea renasc fără a putea fi consumate. Pulsiunea și dorința, mult prea stăvilite și născătoare de resentiment din pricina unor neacceptate excitații, alimentează scandalul psihanalizei și va continua să o facă.

Există un specific național al acestui scandal ? Îmi este greu să spun, pentru că timpurile vor fi decis, în bună parte, soarta „instituției freudiene" pe plai autohton.

Cât trăia Freud, câteva articole și o revistă de psihanaliză care s-a oprit la primul său număr dar nici o filiație care să fi permis formarea de practicieni. Apoi, demascarea de către *partid* a intențiilor „subversive" ale Societății de psihopatologie și psihoterapie, încercare nereușită de deghizare a unui mic grup de practicieni, semn că partidul-stat-părinte nu avea nevoie de „doici imperialiste" care să-i trezească pruncii din ațipire. Devine acceptabil câte un eseu critic și apoi câte o curajoasă lucrare care exprimă fără camuflaj teoria freudiană. În fine, după '90, grație celor câțiva care vor fi reușit la proba de slalom printre hachițele vechiului sistem, păstrându-și credințele, practica și mai ales cetățenia română, am dobândit „normalitatea" unei societăți de psihanaliză.

Incompatibilitatea dintre psihanaliză și comunism a fost un palier adăugat scandalului psihanalizei, continuat, de astă dată, de ideologii și nu de credințe. Pe fond însă este incriminat același fapt: diferența dintre chipul

„omului nou”, mascotă sinistră a vechiului regim, încercare de contorsiune flagrantă a sufletului individual şi carnaţia magmatică, dar rotundă, a lui *homo psihanaliticus*, care înseamnă în primul când recuperarea „omului vechi”, a fragmentelor de suflet blocate sau pierdute prin istoria personală. Este diferenţa dintre plivitul demonstrativ al unei recolte sărăcăcioase, alcătuită exclusiv din vegetaţiile noduroase ale crengilor, şi grădinăritul pasionat în care planta este îngrijită începând de la rădăcină.

Scandalul psihanalizei are ca obiect miresmele rădăcinilor dorinţelor noastre, devenite deseori miasme. Continuând „periplul vegetal”, aş spune că prin cadrul psihanalitic se practică o botanică a trunchiului psihic al analizantului în speranţa identificării punctelor de stază ale sevei. Spun - în speranţa - pentru că recuperarea colmatărilor destinale depinde de histologia fiecărei alcătuiri, de unicitatea fiecărui destin. Sub acest aspect se relevă încă o probă a scandalului: este invocată incompetenţa analistului, care-şi aruncă haloul asupra domeniului în genere, pentru a constitui proba supremă a ineficienţei sale ca metodă terapeutică:

„Ştiu pe cineva care după doi ani de psihanaliză a rămas cu mari probleme.” La aşa teorie, aşa tehnică .... „Să nu vă duceţi la psihanalişti !” ne spune, în continuare, aceeaşi voce protectivă. Protectivă însă pentru propria metodă psihoterapeutică, evident, alta decât psihanaliza, pentru că de un confrate psihoterapeut este vorba. Miezul chestiunii constă în aprecierea seriozităţii formării psihanalistului. Graba, incompetenţa, ipocrizia sunt tot atâtea motive de suspiciune mai ales când este vorba despre concurenţă şi resursele limitate ale clientelei. Suspiciunea se destramă atunci când individul găseşte în analistul său o persoană care să-l accepte aşa cum este,

care să-i „reziste” tuturor erupțiilor pulsionale care ar fi „răpus” pe altcineva. Despre ce „rezistență” este vorba ? Este cu atât mai tulbure chestiunea cu cât „rezistența” la trăire este o preocupare de bază pentru mulți psihoterapeuți de conjunctură care se feresc cu încăpățânare din calea afectelor pe care pacientul simte realmente nevoia să le comunice. Mă refer la capacitatea de a trăi împreună cu pacientul fără a fi tulburat până într-acolo încât să producă derive de la ceea ce are pacientul de spus, să caute ieşiri de urgență, desigur, altele, „de compromis”, decât declinarea competenței.

Spuneam că o cură personală te *poate* ajuta să trăieşti mai bine. Incertitudinea alimentată de însemnate costuri de timp, bani şi resurse psihice, susține însă critica psihanalizei, devine motiv de scandal pentru că sfidează atitudinea „de piață”: „Să dau sute de euro, timp de ani de zile, fără să ştiu pe ce ? Fără să ştiu dacă va fi meritat decât atunci, după ? O întreprindere mai stupidă este greu de închipuit. Mai bine merg la cei care *ştiu* ce fac ! Am auzit de un terapeut comportamentalist şi de un hipnoterapeut la care rezultatele sunt clare şi destul de rapide”. Dincolo de diferențele majore teoretice şi tehnice dintre psihoterapii şi psihanaliză există nevoia pacientului de a şti în ce anume se implică. Cu toții dorim schimbarea „bună”, risipirea balastului care ne reține gesturile vitale spontane. A lăsa lucrurile „să se petreacă” este în acest caz, ca şi în cotidian, un ideal, cu atât mai mult cu cât mentalitățile mercantile de tip fast-food ne inundă şi transformă ca atare figura psihoterapeutului şi a psihanalistului. Este ca şi cum pacientul, dorind să-şi controleze propria cură, ar căuta psihoterapeuți de o impecabilă omnipotență, magicieni ai schimbării instantanee care îşi prezintă oferta precum promoțiile estivale ale agențiilor de turism: ajungi la destinație şi

trebuie să ştii ce găseşti acolo şi mai ales cum te întorci dacă nu îți place. De aceea, este „scandalos” că psihanalistul nu poate garanta efectele curei pe care o conduce, pentru că normalitatea trebuie să aparțină, şi în psihoterapie, celor care îşi cunosc „marfa”, ca şi cum în societatea de consum totul este de vânzare, mai ales sufletul – în primul rând sufletul. Pentru aceasta este nevoie de certificate de garanție iar contractul trebuie să fie ferm, fără ambiguități şi incertitudini. Nimic mai neadecvat, în acest caz, decât psihanaliza. Aici nu există certificate de garanție în afara vieții în sine ... Scandalos ...

Cultura, nr. 15, 2006

RAIUL ŞI PSIHANALIZA

Munți de pilaf şi nenumărate hurii, câmpiile Elizee aşternute cu asfodele, petreceri la iarbă verde, între neamuri, aromind veşnic de sarmale ca o bucătărie în ajun de Crăciun (variantă autohtonă, gorjeană, din istoriile de teren trăite de Vintilă Mihăilescu), tot atâtea „raiuri", specii ale paradisului, care mă contaminează cu o cotidiană, şi, prin urmare, stranie, familiaritate. Constat că nu trebuie să caut printre clasice reprezentări colective izul paradisiac întrucât privirea spre zonele limpezi şi rarefiate ale lumilor de sus ne însoțește frecvent cel mai mundan oftat. Vreau să vă vorbesc despre sursele cât se poate de „pământești" ale raiului, despre originile statutului său „ceresc" în speranța de a-i pricepe alcătuirea.

Lumea e Lume de când, prin iscusite gesturi cosmogonice, „s-au despărțit apele", de când s-a stabilit o lume de sus şi una de jos. Prin decantarea „apelor", esențele s-au grupat în funcție de „densitatea" lor: precipitatul greu s-a depus pe „fundul lumii", în abisuri haotice şi înfricoşătoare iar esențele pure au alcătuit ceruri etern râvnite.

Cum arată experiența iadului şi cea a raiului din lumea cotidiană ?

„Nici nu merit să exist. Praful şi pulberea să se aleagă de mine", „am nişte draci, că îmi vine să sparg tot ce îmi iese în cale!", „mi-este o teamă cumplită de orice lucru" – grele vinovății, furii pârjolitoare sau angoase paroxistice – iată alcătuirea afectivă şi efectivă a iadului. Iată nu cea mai bună aproximare ci însăşi sursa reprezentării oricărei lumi terifiante. Tot ceea ce nu poate fi trăit pentru că a produs răni, încă deschise, sufletului, este aruncat departe, pentru a naşte focul gheenei, în timp ce chipul paradisului continuă să fie alimentat cu

apetisante mâncăruri, cu şi mai apetisante femei care să ne ostoiască mizeria unor clipe, dacă nu terifiante cel puțin neplăcute.

Nevoia de rai şi frica de iad sunt mai curînd sursele reprezentărilor decât efecte ale lor, pentru că măsura raiului şi a iadului este una cât se poate de mundană. Scotocim în „cele de jos” după câte un rest de rai printre obligațiile fiecărei zi. Câte ceva din nimbul celest al unei *altfel* de lumi, din promisiunea sa, pogoară în minţile noastre de câte ori *această* lume ne încarcă cu prea multă neplăcere, cu prea puțină bucurie.

„Îmi imaginam cum ar fi fost să-mi petrec ziua aşa cum îmi doream, fără constrângeri, emoții şi incertudini. Îmi închipuiam, această zi a liniştii, inundată de lumină.”

Pare că dorința de rai se naşte mai ales acolo unde viața s-a desfăşurat printre focuri mocnite şi mirosuri grele de pucioasă. De pildă, acolo unde lecțiile repetate ale vieții au avut ca „temă de acasă” relația sinistră dintre doi oameni, la care „elevul” nu a putut privi măcar de la distanța unui spectator al *commediei del’arte* ci a fost constrîns la proximitatea unui Arlechino şi Colombina care improvizau în special în tonurile furiei. Fostul ucenic trăitor al batjocurei dintre părinți va deține în afară de o nevroză „gospodărească” şi o definiție negativă a raiului său mundan: „Aş dori să am o viață fără certuri, fără bătăi şi batjocură, fără să trebuiască să îmi acopăr urechile, să îmi usuc sufletul, să mă simt terorizat”. Viața sa - precum un maraton spre mirajul fericirii, viața sa ca marşul spre competență al unul *cadru* permanent urmărit de blestemul instituțional.

Care este chipul unui „rai pământesc” ? Un precipitat de bine, linişte, înțelegere şi respect ? Dacă aceasta este fibra oricărui paradis încep să înțeleg de ce se situează mereu la distanțe astrale. Este ca şi cum întregului lumii îi

sunt dizolvate tuşele întunecate într-o compoziţie în care nici măcar cuvântul „noapte” nu are sens. Chiar dacă „opera de artă” este un chip al veşnicei lumini, nu rămâne din ea decât o natură cât se poate de „moartă”. Pentru prezumptivii săi locuitori un astfel de paradis pare lipsit de constitutive repere antinomiale. Belşugul de bucurie, lumină, fericire poate să devină, prin refugiul exclusiv în excelenţă, o veritabilă restriştе vitală, care s-ar putea oricând schimba în scârbă, depresie şi pierzanie chiar şi pentru cel mai, fost, oropsit pământean.

Cum se poate ca tocmai raiul, supremul bunăstării noastre, conglomerat sublim al persistenţei imaginare, să fie condamnat la incoerenţă ?

Raiul apare ca un refugiu maladiv în calea oricărei polarităţi, ca o crispare teribilă prin exclusivitate într-un aspect care, lipsit de antinomia sa, îşi pierde treptat consistenţa pentru a se topi într-o stare amorfă sau fluidă în care limita se dezintegrează.

Pentru că (din nou) despre limită este vorba iar Melanie Klein a încercat să înţeleagă modul în care gestul cosmogonic este unul cât se poate de personal, prin care ne căutăm şi ne închegăm limitele a ceea ce numim *eu*. Iadul a fost redenumit *obiect rău* iar raiul *obiect bun* în raport cu modul în care copilul se va fi raportat la aspecte ale „lumii” sale. Tot cea ce îi va fi produs plăcere devine *obiect bun* şi tot ceea îi va fi produs frustrare, *obiect rău*. Klein ne arată modul în care este făurit, de fiecare în parte, iadul: prin proiecţie, prin „aruncarea” în afară a trăirilor noastre distructive, „mişcare” petrecută în cadrul primei perioade de viaţă numită *poziţie paranoidă* (de la mecanismul care produce şi tulburarea adultului, prin revenire la funcţionarea din acest timp arhaic). În continuarea „cosmogoniei” sale, Klein ne spune că ferma „despărţire a apelor” oricărui obiect este treptat anulată, în

jurul vârstei de patru luni, odată cu perioada în care copilul intră într-o *poziție depresivă*. Acum se încearcă reunirea obiectului rău şi a celui bun în raport cu un obiect unic care capătă rotunjime.

Rudimentele modurilor de funcționare, de trăire, ale acelor perioade, se regăsesc atât în patologie cât şi în varii produse culturale, prin urmare şi în cea mai limpede „normalitate". De ce, în poveştile copilăriei noastre, personajele erau sau bune sau rele ? De ce, Zmeul era, în figura sa prototip, numai rău, în timp ce Făt Frumos era predestinat exclusiv faptelor bune ? De ce, în „deplina" noastră maturitate ne este greu să acceptăm chipul celuilalt ca un amestec fuzional de bine şi rău, preferând să separăm ingredientele în persoane dezirabile, prieteni, amici şi în *persona non grata*, de la cei de care fugim, la duşmani mascați sau declarați ?

Aceeaşi disjuncție creează chipul oricărei antinomii şi riscă să estompeze realitatea prin osândirea nuanțelor. Sinteza oricăror polare şi în primul rând a vieții şi a morții sunt sarcina de fond a fiecărei existențe. Apologia nuanței ca cerință *sine qua non* a traseelor cognitive este, pe fond, apologia „obiectului total", a capacității de a trăi lumea în întregul reacțiilor pe care ni le provoacă, formă a căii de mijloc pe care tot încercăm o precară echilibristică. Modul în care am reuşit să păşim ne dă măsura distanței dintre iad şi rai, pentru că ne indică „rezistența" la lumea actuală, capacitatea de a o trăi, în raport cu nevoia de evaziune. Locul privilegiat de împlinire a ultimei nevoi fiind cu atât mai ornat cu sarmale, hurii şi pilaf, cu cât lumea actuală este mai sărăcăcioasă, nu prin ceea ce nu are a oferi ci prin ceea ce nu putem sau nu ne permitem să primim.

Cura psihanalitică are ca obiectiv dezvoltarea capacității individului de a împleti viața cu moartea, Erosul cu Tanatosul, binele cu răul, într-un cuvânt

polarele. „Nevoia de rai” este proporțională cu distanța dintre polare. La capătul unui tratament psihanalitic reușit nevoia de rai scade odată cu creșterea capacității de a trăi lumea cu mult mai puține motive de fugă și cu mult mai multe șanse de fericire. „Raiul pe pământ” nu se transferă însă din cel „ceresc” printr-un glissando în care calitățile sale sunt conservate. Raiul, în variantă mundană, posibilă, concretă, rezidă în putința individului de a se raporta cursiv la întregul ambitus de trăiri și experiențe fără a se simți copleșit de un polar sau de celălalt. Chipul raiului se schimbă prin apropierea sa. Bunăstarea nu mai este măsurată în munți de pilaf pentru că o porție bine asezonată este suficientă; sublimul nu mai este constituit din potențiale, ulterioare, feerice și florale câmpii pentru că imaginea unui colț de grădină, pierdut printre blocurile de la periferie, *este* de o incredibilă frumusețe; iar huria, fecioara deosebit de frumoasă, promisă, poate să fie chiar propria parteneră, pentru că „alegerea” nu se mai face în maniere nevrotice. Partenera este mult mai puțin apreciată prin contrast sau asemănare cu ipostazele personale ale feminității prea încărcate cu rebuturile relațiilor semnificative (chiar dacă s-a numit mamă, bunică, mătușă) și mai mult prin ceea ce *este* ea.

Chipul raiului se schimbă radical atunci când putem „locui” cu sufletul întregul spectru al realității. Dintr-o astfel de realitate, care te cuprinde de la un capăt la celălalt, nu mai ai unde „să cazi”, cu atât mai puțin în iad. Și aceasta pentru că beneficiarul unei cure psihanalitice îl va fi vizitat, cu regularitate, pe parcursul anilor în care s-a întins pe divan. Și a rămas pe divan, dar nu pentru totdeauna, cu privirea înspre rai și cu spatele la iad. Coborârea în iad, analogon al curei psihanalitice, trăirea apăsată sau paroxistică a furiei, angoasei, senzualității, sunt cea mai clară manieră de (re)constituire a realității, a

prizei cu sine, cu dorința, cu putința, cu limita. Recartografierea lumii şi mai ales a sinelui are ca efect accesul, fără eforturi sleitoare, la spațiul intermediar, nuanțat, al destinului în care antinomiile nu se mai află în ostilități zgomotoase ci într-un natural parteneriat. Poate că este vorba despre obsesia misticului, mai degrabă, decât a teoreticianului Eliade, poate că stând cu spatele la iad şi căutătura spre rai cu toții dorim *coincidentia oppositorum*, concidența polarelor. Însă chiar poziția de suspensie între iad şi rai ne opreşte să le palpăm alcătuirea şi ne condamnă la încremenire în proiectul propriei vieți.

Păcatul, element privilegiat în selecția candidaților spre cele două zone ale lumii celeilalte, constă nu atât în încălcarea prescripțiilor decalogului ci în retragerea dreptului la propriile trăiri. Constă în sărăcirea vieții de dragul exercițiului cu principii, care numai conduită morală nu înseamnă, ci, eventual, etică de fotoliu, dogmă închistată, care, în loc să susțină cercetarea „tuturor câte sunt", instituie tabuul. Interdicția, astfel aşezată, amplifică tentația şi culpa, atracția şi fuga, într-un du-te–vino care blochează. Cercetarea tentației, ascultarea cântecului sirenelor devine necesară chiar dacă periclitează. Periclitează fosta alcătuire a raiului pentru că, odată trăită seducția sirenelor, marea devine un loc mai puțin periculos iar adâncurile sale mult mai umane.

Psihanaliza, zisă psihologie a abisurilor, poate fi una a înălțimilor, măcar pentru mine – bun venit în rai ...

Cultura, nr. 16, 2006

PĂRINTE-COPIL, COPIL-PĂRINTE – SCHIȚA UNUI CHIP COMUN

O mamă își mângâie abdomenul; o mamă gravidă *se* mângâie – câteva secunde de publicitate în speranța unor mai bune vânzări de apă minerală. Ipostaza mercantilă a chipului Zeiței-mamă îmi pune problema raportului dintre părinte şi copil, a spațiului în care vreau să vorbesc despre abandon. Mama (gravidă) *se* mângâie; de fapt, *se mângâie* un copil (nenăscut). Formularea este ilustrativă pentru una din interogațiile subiectului : ce este *personal* şi ce poate fi im-personal în ființa unei mame însărcinate ?

Personajul de mai sus, ipostază mercantilă a Zeiței-mamă mă trimite spre două cifre – unu şi doi – într-o aritmetică lipsită însă de formule de calcul verificabile.

Cum se face trecerea de la unu la doi, ținând cont de infinitatea de *numere raționale* conținute între ele ? Ca şi cum, precum într-un antic paradox, această cale nu poate fi niciodată parcursă, ca şi cum, în căutarea *numerelor naturale*, mai ales a lui doi, ne pierdem în puzderia de nuanțe, în infinitatea de zecimale.

Imaginea acestei mame ne vorbeşte despre constituția limitelor personale, despre capacitatea de a accede la diferență, la alteritate, prin grația ursitei personale. Imaginea ne vorbeşte despre modul în care *ceva* din noi se poate constitui în *ceva* din afara noastră. Este vorba, *in extenso*, despre raportul dintre sine şi alter, despre constituirea binomului subiect-obiect, despre antinomia narcisic-obiectual şi, de fapt, despre existența oricărui binom şi antinomie. Fiecare istorie a abandonului vorbeşte despre accesul la ceea ce este diferit de noi chiar dacă o face prin repetarea a ceea ce este asemănător nouă.

Reflex al „analizei contratrasferului”, bun barometru al raportului personal cu lumea, constat că textul devine mult prea abstract. Poate că este un prim semn al nevoii

personale de refugiu în fața unei astfel de teme. Ce poate fi mai securizant decât evoluția prin înalte spații cognitive, aflate la o *bună* distanță de incandescența subiectului, oricum nu în dogoarea sa infernală ?

Practic, pe fond, un „inocent" idealism subiectiv, atunci când afirm că *eu* sunt măsura oricărui abandon şi că pot să-mi construiesc convenabil lumea (chiar şi pe cea a articolului de față) netezind asperitățile pe care mi le produce propriul raport cu limita, cu separarea, cu abandonul. Continui, poate neinspirat, să îmi „analizez contratransferul", reacția la lectura acestor rânduri şi la încercarea de a gândi problematica abandonului : sunt oare prins, prin nevoi defensive, într-un prăfuit raft rezervat istoriei tentativelor neinspirate de înțelegere a lumii ? Nici un argument logic nu îmi poate valida poziția. Rămâne unul singur, care nu are putere de întemeiere silogistică ci de susținere personală : anii petrecuți pe divan, în căutarea a ceea ce credeam că trebuie să caut pentru a găsi ceea ce nu știam că există: *eu*, *altfel,* diferit de părinții mei.

Nu trebuie să ne uităm prea departe în istoria culturii pentru a regăsi ideea (perenă) conform căreia orice este prea aproape este greu de perceput. Divanul psihanalitic mi-a oferit spațiul de la care să încep să-mi (re)constitui obiectele. Țin să precizez raportul cu tema şi „căderea" pe care o am în domeniu, pentru că subiectul poate să se situeze chiar „prea aproape" de mine, incandescent de aproape de mulți dintre noi. Poate că diferențele dintre articolele dedicate temei sunt, în special, rezultatul variației distanței – de siguranță – dintre autor şi fenomenul abandonului.

Spre pildă revin la imaginea mamei din reclama cu pricina. Avem certitudinea că ne naştem fizic. Este un truism cu o bună influență de ocultație asupra unor deşfăşurări la fel de importante: evidența naşterii fizice ne

împiedică să ne punem problema unui alt tip de sarcină: cea psihică.

Ce înseamnă „o naştere psihică” ? „Instituția” naşterii psihice rezidă în istoriile noastre şi este alcătuită din chiar identitatea fiecăruia, alimentată din revolute linii de rudenie, cât se poate de actuale însă prin ceea ce simțim, trăim şi putem face. Chiar dacă aparent este o formulă pesimistă, fiecare abandon povesteşte travaliul naşterii psihice. Fiecare abandon petrecut în nuanțele unei relații semnificative, din care aparent nu am pierdut nimic, şi nu doar istoriile „cazurilor” evidente. Acestea din urmă ne populează imaginarul în timp ce comportamente precum grija excesivă sau rejecția le exilăm oriunde, cu precădere în contingent, oricum nu în preajma ideii de abandon.

Pentru a pleca, „cum se cuvine”, de la prototip: este vinovată o mamă care îşi abandonează copilul ? Cine distribuie culpa ?

În răspunsul la o astfel de întrebare regăsim, de o parte, un părinte care îşi abandonează copilul sub incidența istoriei sale de viață, a tarelor „naşterii sale psihice”. De cealaltă parte, ne aflăm noi ceilalți, cetățeni cum-se-cade, care „ne facem datoria” arătând cu degetul gestul extrem al abandonului. O facem poate nu atât din preocuparea pentru celălalt ci, în primul rând, pentru noi. Vehemența este o măsură a repulsiei personale față de trăirea abandonului.

Un articol pe această temă poate, prin urmare, să încerce un inventar de soluții, măcar provizorii, la chestiunea abandonului. Poate apoi să propună o analiză a contextului social, cultural în care se articulează fenomenul. Mai poate să pună întrebarea raportului personal cu această temă – *copii abandonați, părinți în abandon*. Titlul poate fi atunci amendat şi reformulat : *Eu* (cititor, autor) *abandonat*. Optez pentru ultima formulă.

Tentația diferitelor maniere de abordarea a subiectului se pot înscrie pe un ambitus larg, de la varii tipuri de distribuire a culpei la modalități de evitare a problemei, de la texte care indexează riguros teorii la scriituri cu afective inflații baroce. Nici opțiunea mea nu este „liberă” ci constrânsă de raportul personal cu abandonul. De aceea, nevoi presante de reparație vor impune un articol-soluție, în timp ce, încercarea de tolerare a trăirii abandonului, un articol-discuție. Rămâne de văzut câtă soluție şi câtă discuție va începea în aceste rânduri.

Cum se distribuie abandonul în destinele noastre? Cum învățăm să îl tolerăm, să ni-l asumăm şi de ce avem nevoie să evităm această trăire ? Un posibil răspuns îl găsim în „cât de singuri” am fost lăsați în timpurile copilăriei noastre, de către cine şi, apoi, de ce. Gestiunea acestor răspunsuri susține activitatea psihanalistului care se ocupă de „cazurile” copilului. Iar acest gen de activitate se petrece, din păcate, într-o manieră insulară pe plai autohton, de pildă, în cadrul Fundației Generația, instituție dedicată psihanalizei copilului şi adolescentului.

Să încercăm un exemplu: o învățătoare îmi vorbeşte despre un „copil problemă” din clasa sa. „Nu stă locului, nici măcar în timpul orei. Face tot felul de pozne în care îi antrenează şi pe ceilalți. Părinții lui nici nu mai ştiu ce să facă. Acestui copil îi place să facă probleme [*sic!*] şi să fie şef în grupul său”. O situație comună şi mai ales o percepție de „bun simț”. Învățătoarea ne spune că este ceva în neregulă cu un copil. Ba chiar copilul este problema, prin „felul lui de a fi”. El, copilul, este rău, noi, ceilalți, suntem buni. Soluția este de „bun simț” pentru că protejează „adulții” de sursele problemei şi, în consecință, de trăirile lor, cele de care doresc să se dezică şi poate de problema în sine. Protejează, evident, şi de soluții ...

Ce legătură are acest caz cu abandonul ? Aparent nici una, sau cel mult una „adusă din condei”, care nu-i poate trece prin cap decât unui psihanalist ... . Aflăm că mama „copilului problemă” îl „ține din scurt”, este deosebit de autoritară, îi controlează orice activitate. Mai aflăm că mama a fost crescută în primii săi ani de către bunici şi apoi preluată de părinți şi că figura tatălui este ştearsă, că acesta încearcă fără succes să-i ofere libertatea pe care mama nu i-o acordă.

De ce simte nevoia o mamă să îşi „sufoce” copilul, animată, desigur, de cele mai bune intenții ? Este ca şi cum această mamă îşi prelungeşte graviditatea: copilul este la „îndemâna ei” (precum în reclama la apa minerală) chiar dacă fizic există separat. Copilul este născut fizic, contracțiile naşterii psihice se lasă aşteptate (fiind în cel mai fericit caz declanşate de psihoterapeut). Naşterea psihică întârzie poate pentru că travaliul său i-ar reactiva mamei trăiri de abandon. Dacă nu l-ar mai controla, dacă l-ar lăsa singur, mama ar fi invadată de afecte pe care le-a trăit în copilăria sa, când a fost „abandonată” bunicilor. Mama încearcă să repare propria copilărie prin delegația copilului său: acesta are acum un părinte ideal, precum şi-ar fi dorit şi mama sa; nu numai că nu abandonează (aşa cum a făcut bunica sa cu mama, când era mică, lăsând-o străbunicilor, pentru a trăi ulterior încă un abandon, prin separarea de aceştia), dar este permanent în proximitate.

Copilul imaginar se naşte cu mult timp înaintea celui real. Se naşte, precoce, imaginar pentru a ne repara istoriile şi a ne feri de retrăiri dureroase. Ipostazele imaginare ale copiilor noştri au aceeaşi valoare de „realitate”, şi mai ales de influență destinală, ca ipostazele reale ale acestora. Raportul dintre dorințele viitorilor părinți, rezultat al propriilor istorii de viață, de

compensare, reparație – de sine – și copilul real este și nucleul psihopatologiilor post-partum.

Trecerea din imaginar în real comportă multe riscuri în psihogeneza fiecăruia: coborârea din „olimpul" copilăriei în „ținuturile sterpe" ale vieții adulte poate fi resimțită ca o formă de cădere, uneori chiar în abisuri infernale. De aceea, realitatea continuă să conțină o bună „cantitate" de „olimp", de imaginar, chiar și în cele mai „reale" și actuale evenimente, de care suntem siguri că nu au *nici* o legătură cu trecutul nostru.

Pentru a-i permite un destin armonios, un mai bun acces la realitate, la sine, mama (dar și tatăl) trebuie să se poată separa, odată cu nașterea copilului, de „o parte din ei". Dacă, fizic, nașterea reprezintă o separare „naturală", psihic, procesul – deja cultural – comportă varii destine. „Copilul problemă" este *o problemă* în raport cu copilul imaginar, produs fantasmatic al părintelui datând din timpurile copilăriei sale. În situațiile nefericite, „copilul fără probleme", copilul ideal al părinților, matricea procustiană a celui real, continuă să fie o parte din mamă care trebuie cu necesitate „conservată". În caz contrar ar produce acesteia trăiri inacceptabile – cum ar fi, de pildă, cea de abandon.

Abandonul, sub aspectele sale implicite, ne trimite , în care se constituie obiectul – prin lipsă. Este evident că proximitatea nu permite o privire limpede asupra obiectului, se percep părți, se înțeleg detalii cu falsă valoare de întreg. Proximitatea înseamnă și ebulițiune afectivă, dificil de elaborat, valuri de trăiri și nevoie de retragere. Raportul cu focul despre care vorbește Bachelard este exemplar pentru „pasul în spate" necesar oricărui raport cu lumea. Proximitatea, atingerea obiectului, ne „arde" precum focul. Gestul privirii de la distanță, chiar cu riscul aproximărilor, este justificat. De la

distanță ne putem „tatona” granițele, ne putem contura imaginar, prin propriile reflexii, lumea și obiectele sale. În acest sens a înțeles Freud jocul nepotului său, copilul Sophiei de Halberstadt, fiică a cărei pierdere, în 1920, îl va fi marcat profund, până într-acolo încât biografii săi au considerat funestul eveniment ca dintre cauzele dezvoltărilor teoretice din *Dincolo de principiul plăcerii*. Este vorba despre „copilul cu mosor”, personaj al lucrării amintite, cel care, de fiecare dată când mama sa pleca, arunca un mosor dincolo de pătuțul său pentru a-l trage înapoi de capătul aței și a se bucura vizibil. Copilul, ne spune celebrul său bunic, repeta într-o manieră activă separarea de mamă, „pierderea” acesteia, abandonul, în încercarea de a elabora preaplinul de trăiri provocat de plecarea acesteia.

Pe de altă parte, orice trăire a mamei este resimțită de copil; dacă separarea de fiul său îi provoacă acesteia anxietate (prin retrăirea împrejurărilor de fetiță abandonată), copilul o va prelua, va deveni neliniștit și va avea nevoie să-și manifeste starea, de pildă, prin hiperactivitate.

Dificultatea de a trăi separarea se transmite intergenerațional chiar dacă întregul comportament al părintelui este o încercare de drenare a trăirilor sale, prin negarea distanței, prin încremenirea în proximitate. O extremă trece în cealaltă. Suspensia în proximitate întreține un gen (imaginar) de uter în jurul persoanei „adulte”, care nu accede la *capacitatea de a fi singur*. A fi singur, a-putea angaja o ordine semnificativă în propriul destin, mai mult prin opțiune decât prin incapacitate, este esența oricărei individuări.

Abandonul prototip, cel în care este întreruptă istoria relației cu părinții, este o consecință a existenței unui copil imaginar deteriorat care nu poate suporta un reflex real.

Copilul imaginar deteriorat, sub varii forme – de la „calitatea” de apendice al părintelui, până la devitalizare şi moarte – condensează suita de trăiri ale mamei, (re)activate de naştere. Indiferent de timpul „cronologic” care s-a scurs până la abandon, nivelul de deterioare al copilului imaginar se află în relație cu valoarea timpului psihic al raportului dintre mamă şi bebeluş, timp ale cărui clipe sunt marcate de afecte extreme.

Orice copil abandonat indică istoria unui părinte în abandon. Repetiția destinală, deseori dificil de sesizat sub aspectul „nevrozei de destin” (incapacitatea de a fi fericit, nevoia de nefericire), încheagă linii de rudenie, permite adaptarea la reperele mediului chiar dacă pentru aceasta sunt necesare uneori comportamente extreme. Abandonul este o formă de adaptare: o mamă care întoarce spatele copilul său încearcă să se adapteze unor trăiri imposibil de elaborat în afara trecerii la act.

Fenomenul prototip este o speță radicală a trăirii abandonului, trăire de care nu suntem scutiți, cu nuanțele destinale aferente, nici unul din noi. Pozițiile radicale şi nevoia de acțiune în acest sens, poate chiar tema de față, reprezintă maniere de a ne revizita raportul cu această trăire. Măsura nevoii de soluție – socială – este un indiciu al căutării de soluții personale, fără a înțelege prin aceasta că spiritul civic ține neapărat de istorii dramatice. Nu grija pentru aproapele este în discuție, ci maniera în care este trăită personal nevoia de a oferi ajutor: gălăgios, reactiv sau adaptat, asumat şi, poate, eficient.

Abandonul prototip pune problema graniței dintre imaginar şi real. Dificultățile paternajului la care a fost supus părintele nu pot fi conținute în imaginar ci devin realitate comportamentală. Abandonul prototip indică raportul părintelui cu limita, capacitatea de a (re)trăi situațiile copilăriei sale : copilul abandonat poate să fie şi

un copil mort. Abandonul devine o formă de întrerupere de sarcină la peste nouă luni. „Sarcina” maternajului este deseori mai dificilă decât cea fizică întrucît copilul capătă o formă reală imposibil de menținut în limitele celei imaginare și, prin urmare, greu de controlat. Mama este debordată de trăiri și silită să „arunce” din imaginarul său reprezentări încărcate, de pildă, cu prea multă agresivitate. Soluția radicală a epurării constă în trecerea la act, traducerea în comportament a reprezentărilor indezirabile suscitate de maternitate prin „ajustarea” realității, înlăturarea sursei, a copilului real. Mama încearcă să-și restabilească echilibrul printr-un comportament auto-perceput, la limită, ca „normal”, îndreptățit. Mama care își lasă copilul la ușa unui „leagăn” poate încerca să își recâștige dreptul la o formă, fie ea și „instituționalizată”, de paternaj. Mama care își lasă copilul într-o ghenă încearcă să-și „arunce la gunoi” propria viață de bebeluș, gest prin care refuză să mai „copilărească”, încă odată, însoțind pașii copilului său.

O astfel de poziție, „cât se poate” de analitică, poate părea o formă de justificare a unui comportament criminal, cel pentru care nici o întemeiere nu își are locul, o contribuție la pocirea chipului angelic al Zeiței-mamă. „Justificările” (mele) analitice riscă să fie sancționate de orice bun cetățean, revoltat în fața unor acțiuni aflate sub demnitatea umană. Esența unei astfel de revolte poate fi semnul unor dificultăți personale prin care se strigă : aceste situații nu trebuie să se întâmple, acești „părinți” nu trebuie să existe. Și totuși există. Tentația de piruetă în fața trăirilor greu de suportat, negarea acestora, fac parte din manevrele defensive aflate la îndemâna tuturor. În loc să fii acoperit cu vizibile arsuri, mai bine să eviți focul, negându-i existența, chiar dacă el continuă să te ardă prin viscere bine ascunse chiar și ochiului avizat.

O atitudine în care abandonul este „recuperat” din forma sa prototip, din caracterul său accidental, şi încadrat în normalitatea multor destine, este periculoasă. Pericolul rezidă în dificultatea de a nega ceea ce ne aparţine în aceeaşi măsură. Prea mica diferenţă, de nuanţe şi nu de fond, dintre mine şi un sinistru părinte, inclus în sumarul ştirilor de la ora 17, devine scandaloasă. Scandaloasă prin faptul că nu suntem imuni la trăirea extremă a abandonului, nu putem evita depresii post-partum şi continuăm să ne păstrăm copilul într-un uter psihic, mult mai confortabil, nu pentru copil, ci pentru fiecare dintre noi.

IDEA artă+societate, nr. 23, 2006

ANALE DE(ŞI) IDEI ORALE

Când am auzit de aşa-numitele faze ale dezvoltării psihosexuale am încercat oarece scârbă: hai să zicem, accept, *oral*, dar *anal* ... şi *falic* ...! M-am simţit într-un wc privind, cu ochii mari, o revistă rezervată, îndeobşte, adulţilor. Are dreptate câte un jungian să spună că inconştientul freudian este un coş de gunoi. Cum poţi să scapi de fantasma cu wc-ul şi revista porno pentru a putea să citeşti ceea ce a vrut Freud să spună ? Greu să rezişti unor fantasme (personale) prea încărcate ! Mai bine gunoiul ...

Când te întinzi pe divan poposeşti şi în reprezentări precum cea care m-a scârbit, astfel încât să vezi mai limpede că suntem şi îngeri dar şi oameni cărora ne place – la nebunie – să ne excităm tot felul de orificii şi organe. Nimic ireductibil de vreme ce dorinţa există. Ireductibile sunt manierele de a ne comporta cu ea.

Recuperându-le dintr-o arzândă ghenă, vă propun câteva idei „orale" şi „anale", rezervându-mi partea „falică" pentru alte ocazii. De aceea – nu le garantez mirosul!

„Când o să fiu mare o să mă fac ministru sau psihanalist. Au bani mulţi şi nu fac nimic!" spunea, unui psihanalist cunoscut francez, un băiat care nu depăşise vârsta de 11 ani. Dorim, conştient, „să ne facem" artizanii diferitelor meşteşuguri – culmea profitului, să fim precum „modelele" la care ne uităm *bouche bée* şi pe care le tot schimbăm, cu vârsta, cu diferite viteze, până când nu mai putem şi chiar după (situaţie în care ne ostoim nefericirea profesională prin câte un hobby). Ceva din *ceilalţi* ne face să le dorim statutul. Acest exerciţiu are o istorie considerabilă – se află, de fapt, la originea oricărei istorii (personale) – a fi ca ... .

La început este vorba despre o dorință similară celei pentru miniștri și psihanaliști: un bebeluș care vrea la mama sa în brațe, un bebeluș care caută sânul mamei. Până să își poată constitui limitele, diferența față de mamă, câte ceva din individualitatea sa își creează conținutul: „aduce înăuntru său" caracteristici ale mamei. Cum este posibil acest lucru – Dumnezeu știe. De ce – ne mai spune Freud, numind acest fenomen *identificare* cu ale sale prototipuri botezate *introiecție* și *încorporare*. De pildă, auzim în jurul nostru diferite expresii care conțin pitorescul *mânca-ți-aș*. Ni se „mănâncă" și, la rândul nostru, „mâncăm", de obicei și în funcție de situație dar cu o bună frecvență, gura, ochii, diferite alte organe și chiar pe celălalt, în întregul său. *Mânca-ți-aș gura,* iată o bună definiție operațională a modului în care procesul mental al identificării este simbolizat în termenii unei proces corporal. „Gura" celuilalt este adusă înăuntrul nostru, cu toate calitățile sale, ale „fostului" posesor. Ce facem cu această „gură" rămâne de văzut: o putem oare păstra intactă în timp ce o mâncăm sau o distrugem ? Încorporarea înseamnă preluarea calităților celuilalt, concomitent cu distrugerea sa. Putem fi ceea ce „a fost" celălalt.

Copiii mici bagă în gură diferite lucruri; cercetează senzația provocată în mucoasa bucală de obiecte; părinții sunt atenți să nu le îmbuce (de tot); sunt la fel de atenți la selecția obiectelor care pot fi astfel cercetate de odraslele lor – alegerea nu aparține copiilor decât prin neatenție. Până și în acest caz părintele decide conținuturile cu care intrăm în raport.

Personalitatea fiecăruia dintre noi este istoria diferitelor identificări (cu prototipul încorporării) pornind de la îmbucatul accidental al nu-știu-cărui-obiect și

ajungând la dorința de a deveni onorabilul meseriaş, cetățean bine încadrat în ... .

Pentru unii dintre noi plăcerea sau frustrarea „perioadei îmbucatului” au fost atât de mari încât să nu mai renunțăm toată viața la îndeletnicire. Nu mă refer la gestul sărutului la care bănuiesc că nimeni nu renunță de bună voie şi nesilit, ci la o seamă de preocupări „orale” prin care se tot „încorporează” substanțe precum alcool, medicamente, tutun etc. Şi te mai întrebi de ce este atât de greu să renunți la fumat, să nu mai spun, la băutură! Câtă dorință şi câtă frustrare ... precum cea din timpurile în care țipam când nu suportam, urlam când aveam nevoie, dădeam din picioare când nu primeam.

Dacă la sărut nu renunță, în general, nimeni şi este o componentă a comportamentului senzual şi tandru cât se poate de comună, în privința practicilor „prezidențiale” *à la Monica* părerile sunt împărțite. Lumea o face, în case mai puțin albe sau chiar în birouri deloc ovale, prin excepție dar şi prin regulă. Pentru cei din urmă, nimic nu este mai plăcut decât îndelungile cercetări orale ale unor părți cât se poate de genitale. Dacă astfel şi numai astfel împricinații obțin plăcerea, se pot numi perverşi. Precizez acest termen nu pentru că i-ar interesa personal pe cei în cauză ci pentru uzul celor care nu sunt încă siguri cărui club aparțin.

Ceea ce Freud a priceput din clinica sa, legat de zonele din care se obține plăcerea maximă, în diferitele perioade ale psihogenezei, a regăsit şi în mediul cultural în genere. Tradiție *orală* există şi în cea mai „tipărită” ordine culturală, totul este să acceptăm că trăim după principiul plăcerii – ştiind că există şi „un dincolo” de acesta – şi că prin zona buco-labială vom fi încercat (şi o tot facem) esențele paradisului.

Orice ritual comunional care are drept componentă ingestia, încorporarea unei substanțe, obiect etc. poate fi înțeles şi în termenii identificării. Vechile prânzuri totemice şi „odioasele" ritualuri necrofage, actualele (Doamne fereşte!) prânzuri funerare sunt tot atâtea ipostaze culturale ale timpurilor originare ale personalității, numite, de către Freud, orale.

„*La noi* se obişnuieşte să se lucreze destul de destins" îmi spune un „om de firmă". Altul îmi arăta că „într-un sediu *de-al nostru* s-a petrecut o schimbare importantă". Sedimente ale acestei perioade încap şi în nevoia de a fi bine integrat unui grup profesional sau unei instituții: încorporat într-o corporație – ce poate fi mai securizant ... (mânca-le-aş!). Câtă fericire când un credincios se simte integrat în „corpul" unei Biserici, câtă siguranță deține un militar care face parte din „corpul" armatei sale şi mai ales câtă nevoie de a aparține unei familii şi unui grup de prieteni! „Destul de orale" dorințe ...

Povestea raportului cu „zonele elective ale plăcerii" continuă cu tema scutecelui impecabil de curat şi olița fermecată (de tranzitul excepțional al copilului). Cearta cu tot ceea ce se opune plăcerii este un meşteşug permanent al traiului de astăzi. Începe din faşă, odată cu „portul" scutecelor şi disputa cu părintele care îşi *doreşte* copilul „mai curat şi mai uscat" şi ajunge până în spațiile – impecabil (de curate) – ale peratologiei, ale ştiinței în genere – câtă plăcere şi aici ...

Chiar şi începuturile raportului cu limita s-au schimbat în ultima vreme: ceea ce până acum aproximativ douăzeci de ani se numea solemn „educație sfincteriană" a devenit, din fericire pentru industriaşul pampers-ilor, dintr-o şcoală în timp limitat, un gen de club al relaxării având gravat la intrare: *lasă-l să mai facă cât [sic!] vrea pe el că destul îl vor abține alții*. Unii se întreabă dacă

până şi acest amănunt al bunăstării, întârzierea obiceiului oliței, nu a contribuit la mutațiile psihopatologiei din vremurile noastre – pe divanele psihanaliştilor mai multe aşa-zise *cazuri limită* (cei care se „balansează" între nevroză şi psihoză) decât cuminții nevrotici. Pentru a avea un răspuns, Freud i-ar fi trimis la textele sale sau la observarea raportului dintre un copil şi o mamă: un scutec, o oliță, a fi curat, a fi copil cuminte sau a fi copil rău. Candidații Institutului Britanic de Psihanaliză sunt trimişi (oricum) la textele lui Freud dar, spre deosebire de alte nații de ucenici întru psihanaliză, *şi* la „recrutarea" unei mame care să accepte „să-i fie observat", pe parcursul mai multor luni, raportul cu bebeluşul său. Cum ajunge un om, care va fi folosit sau nu pampers, la studiul peratologiei este treaba (mai mare sau mai mică) a fiecăruia, chiar dacă vom fi uitat atmosfera – ba expulzivă, ba retentivă şi viceversa – a primelor runde de negocieri (purtate cu părinții), aşezați confortabil pe oliță. Câtă încăpățânare, câtă putință de a dărui, câtă ostilitate încape, de pildă, în re-acția copilului la nevoia mamei de a-l educa – începând cu „scena oliței" – atâta este şi-n viața şi caracterul viitorului cetățean – părerea lui Freud (subscriu). L-am putea auzi pe cetățeanul cu pricina adresându-se „drăgăstos" soției sale: „Mi-ai mâncat banii, banii mei! Altceva nu ai făcut! De acum nu îți mai dau din banii mei". Gânduri destul de orale într-o imagine anală, că deh, lumea e complexă, banul este ochiul necuratului iar necurățenia este o treabă – mare – de luat în serios şi se găseşte prima dată în pampers.

Dar (în) Cultura ? Cât costă Cultura ... ?

Cultura, nr. 25, 2006

Formarea, îndeobşte, într-unul din domeniile psihoterapiei (sau al consilierii psihologice) începe după ce neofitul va fi beneficiat de o panoramă cognitivă asupra problematicii, printr-un curs universitar *ex catedra*. Ansamblul de reprezentări eficient ordonate, în virtutea unei bune didactici, se constituie, în majoritatea cazurilor, în sursa majoră şi exclusivă de raportare la câmpul intervenției psihoterapeutice. În urma experienței universitare, psihoterapia devine, pentru potențialul candidat la formare, un demers cognitiv, o succesiune de algoritmi, structurați prin reuşite taxonomii şi dificile imperative care recomandă excelența profesională. Indiferent de tipul de definiție al psihoterapiei (acțional-operațională, descriptiv-didactică, descriptiv-comprehensivă), determinat de numărul mare de abordări psihoterapeutice (în jurul a 140), cuvinte cheie, elemente polare, precum cel de *relație* sau *schimbare*, se conservă dincolo de specific. În aceste condiții, aspirantul la scaunul de psihoterapeut sau consilier îşi constituie cu greu o reprezentare eficientă pentru propriul parcurs, oricum compozită, având în vedere aspectul caleidoscopic al domeniului.

Se poate înțelege că prin psihoterapie se susține schimbarea; se pricepe însă mai puțin conținutul acesteia, consistența noului statut personal râvnit de pacient sau client. Se ştie că psihoterapia presupune relația dintre cel puțin doi oameni. Ca şi cum dificultățile de început ale aspirantului la formare nu ar fi fost suficiente, mai are de-a face, în întâlnirile sale, de circumstanță, cu diferiți practicieni ai psihoterapiei, cu atitudini părtinitoare, cu prezentări tendențioase şi recomandări zeloase. De bună credință, studentul se raportează în special la conținutul

ideatic pe care psihoterapeutul i-l propune şi mai puțin la raportul personal cu acesta, la relație. Pe de o parte, în *conținut* i se spune „numai *acest* domeniu psihoterapeutic [cel din care vorbitorul se recomandă], îți permite să te dezvolți, să te reconstitui ca personalitate intregrală". Pe de altă parte, la nivelul *relației*, cât se poate de directivă, dintre student şi psihoterapeut, se instituie o proximitate cu accente intruzive al cărui mesaj fundamental este comandamentul *fii ca mine.* Aflat în imposibilitatea de a-şi pune problema dublului mesaj transmis de psihoterapeut, studentul riscă să nu-şi poată manifesta opțiunea spre o psihoterapie, exprimându-şi mai curând, în alegere, o nevoie personală, de pildă aceea de a fi „discipolul model" sau „ucenicul ales".

Pe de o parte, beneficiarul unui demers psihoterapeutic reuşit se află mai aproape de propriile dorințe, în priză cu sine, într-o mai bună cunoştință a mesajelor pe care le emite. Pe de altă parte, una dintre atitudinile psihoterapeutice fertile presupune susținerea deciziei şi responsabilității personale, într-un raport de parteneriat şi nu într-unul care cere obedință. Seducția este una dintre formele nocive de imixtiune dintre personal şi profesional în atitudinea psihoterapeutică, semn că formarea profesionistului nu este încă mulțumitoare. Prin urmare, cazul psihoterapeutului care emite mesaje contradictorii candidatului pune problema unui instrument de analiză a mesajului, în întregul său, a unei *logici* pragmatice a comunicării în genere şi a unei logici a relației psihoterapeutice în speță. Sub acest ultim aspect, problematica raportului dintre *relație* şi *conținut* este de interes atât pentru formarea în psihoterapie cât şi pentru discutarea dialecticii dintre teorie şi clinică. Studiul raportului contradictoriu dintre diferitele mesaje emise simultan a făcut carieră grație lucrărilor lui Gregory

Bateson şi a şcolii animate de acesta. Autori precum P. Watzlawick, J. Helimck Beavin şi Don D. Jackson ne propun o logică a comunicării, construită pe diferența dintre diferitele mesaje emise simultan în cadrul oricărei comunicări interumane, în cadrul căreia s-au impus concepte precum *relație, conținut, digital, analogic.*

La nivelul *relației*, al ansamblului de mesaje ventilate dincolo de nivelul verbal, informația este plurivocă, ambiguă, dificil de pus în cuvânt, este *analogică*. Acest termen este împrumutat din domeniul informaticii şi se referă la utilizarea de mărimi discrete şi pozitive, analogice datelor.

Dacă analogia cu datele încetează şi există nume de cod arbitrar atribuite datelor, informația este *digitală* şi vehiculează biți, după principiul totul sau nimic, conferind *conținut* raportului dintre doi indivizi. În ordine filogenetică, comunicarea analogică are o istorie importantă, în raport cu cea digitală; comunicarea analogică a continuat şi după apariția formei digitale de comunicare, a limbajului articulat. Ontogenetic, situația este similară, forma analogică de comunicare susține apariția celei digitale. A face curte, a iubi, a combate, a ajuta sunt comportamente susținute prin comunicarea analogică desfăşurată la nivelul relației.

Nivelul relației este mai puțin obiectul discursului universitar, întrucât este „rezistent” încercărilor de transformare în *conținut*. Pentru analiza acestui nivel este necesară experiența, lucru restrâns în cadrul universitar la activitatea de laborator. Nivelul de conținut, în care informația este riguroasă, *digitală*, este specific activității universitare şi nu pune probleme deosebite sub raportul modalităților de transmitere. Este o activitate preponderent cognitivă care scuteşte individul de imixtiunile, uneori penibile, ale afectului, specifice nivelului de relație.

Aspectul analogic, cel care presupune transmiterea de trăiri şi nu informaţie, constituie, la nivel formativ, relaţia dintre mentor, maestru şi discipol. În mediul universitar predomină raportul dintre profesor şi student în coordonate de conţinut, în care ultimul este pus, mai curând, în dificultatea de replică digitală, prin invocarea sursei de autoritate, precum scolasticele argumente – *magister dixit.* Aceasta nu împiedică transmiterea de informaţie analogică, aflată uneori în contradicţie cu mesajele digitale pe care studentul le poate exprima.

Disjuncţia relaţie-conţinut este, prin urmare, consubstanţială celei analogic–digital şi ambele se pot înscrie în cadrul mai larg al disjuncţiei a simţi–a gândi. Fără a exclude radical nuanţa, prin obsesia antinomiilor de mai sus, elaborarea raportului de complementaritate dintre cele două planuri este o sarcină dificilă pentru candidatul la fotoliul de psihoterapeut. Prin experienţa universitară, între cele două planuri se poate institui o breşă, caz în care, pentru student, psihoterapia rămâne cantonată în cadrul digital, de conţinut, chiar şi după începerea formării personale: tentaţia de a gândi, de a pricepe impunându-se într-o manieră reflexă trăirii, relaţiei, informaţiei analogice.

Psihanaliza este, în ansamblul său, un sistem terapeutic fundamentat pe ideea de inconştient. Inconştientul, devenit atribut al toposului denumit *Se*, este caracterizat prin aşa-numitele *procese primare*: într-o perspectivă dinamico-energetică (de sorginte fizicalistă), manieră de evoluţie liberă a energiei psihice prin *deplasarea* acesteia de la o reprezentare la alta şi *condensare*. *Procesele secundare* permit „ordonarea" energetică prin investirea stabilă a reprezentărilor.

Antinomia analogic-digital este reflectată, în teoria psihanalitică, de binomul proces primar–proces secundar

şi pe fond de raportul, în genere de opoziție, dintre natură şi cultură.

Formarea psihanalistului presupune reducerea distanței dintre mesajele emise în cadrul celor două niveluri. Analiza personală are ca efect o mai bună priză a individului cu dorința, cu trăirea, ceea ce conduce la emisia de mesaje digitale coerente în raport cu palierul analogic: ceea ce se vehiculează la nivelul conținutului se regăsește la nivelul relației. Formarea constă într-un proces de preluare de către neofit a bunei prize dintre digital şi analogic.

Introducerea psihanalizei ca disciplină obligatorie în programa universitară a ridicat probleme de fond, care pot fi circumscrise raportului relație-conținut. Dacă experiența divanului se constituie în primul rând pe palierul analogic, de relație, cadrul cognitiv, al informației digitale, devine inoperant şi inutil în analiza personală. Analiza personală este un demers de digitizare a informației analogice, de (re)găsire a cuvântului potrivit trăirii, de transformare în demers cultural a preaplinului natural, efect al represiei.

În Franța, psihanaliza s-a instalat în universitate la inițiativa profesorului emerit şi psihanalist Jean Laplanche, care a propus ministerului de resort un program de ciclu 3 (master şi doctorat) acceptat şi, de ani buni, derulat în cadrul a două universități pariziene (Paris 7 şi Paris 13). Una dintre interogații s-a centrat pe raportul dintre teorie şi clinică, pe utilitatea elaborării unei teze de doctorat în cadrul universitar. Doctoratul, în situația dezirabilă, reprezintă rezultatul „digital” al bogatei experiențe analogice, clinice. Însă majoritatea doctoranzilor nu îndeplineau această condiție. Prin urmare s-a pus imperativ problema elaborării de teze neîntemeiate pe experiența analogică a clinicii. Psihanaliza în acest caz rămâne cantonată în palierul digital. Dificultatea rezidă în

digitizarea conceptelor care redau o realitate analogică, precum spațiul *Se*-ului.

În acest caz, discursul trebuie să fie structurat conform raportului dintre conceptele cu trimitere digitală şi cele cu acoperire analogică. Un util instrument de analiză este logica. Obiectul logicii constă în stabilirea condițiilor corecte ale gândirii, respectiv a tipurilor logice şi a legilor de raționament. Dincolo de aparența unitară a proceselor gândirii, pe care logica, în ansamblul ei, încearcă să o exprime, există maniere diferite de raportare cognitivă la realitate, *facultăți* ale gândirii. La începutul secolului trecut s-au precizat trei discipline logice: logica simbolică (se referă la realitatea imediat înconjurătoare, la obiectele şi proprietățile lor, la relații prin care acestea alcătuiesc stări de fapt), logica tradițională (se referă la ceea ce sunt aceste obiecte, la esențele lor) şi logica speculativă (se referă la procesualitatea obiectelor). Cele trei discipline indică valențele celor trei facultăți ale gândirii, aflate, desigur, într-o relație de interdependență. Logica simbolică şi cea tradițională propun principii care permit un bun raport cu stările de fapt şi esențele obiectelor, într-o perspectivă a identității şi stabilității, în timp ce logica speculativ-dialectică este o disciplină a mişcării, a dezvoltării, a procesului. Prin logica speculativă se transcend categoriile spațiului şi timpului, ceea ce conduce la paradoxuri, prin încălcarea principiilor logicii tradiționale aristoteliene, care asigurau consecvență şi precizie: identitatea devine confuză, noncontradicția este încălcată, terțul devine inclus iar rațiunea nu mai este suficientă şi nici enunțurile întemeiate.

Aspectele specifice ale psihanalizei ca terapie precum disjuncția proces primar – proces secundar, principiul plăcerii – principiul realității pun logicii problema tipului şi a nivelului de analiză.

Cele două mecanisme privilegiate ale proceselor primare se situează, prin definiție și funcție, în afara logicii clasice și înăuntrul palierului analogic, de relație. Deplasarea și condensarea presupun „confuzia” între două reprezentări: fie, în cazul celei dintâi, o reprezentare (aparent) nesemnificativă preia întreaga valoare a altei reprezentări, fie, în cazul din urmă, o reprezentare reunește semnificațiile unui ansamblu de reprezentări. Principiul identității presupune ca un anumit element să își păstreze forma și sensul în procesul gândirii. Acest principiu este anulat fie prin împrumutul de conținut dintre două reprezentări – A devine identic cu B, fie prin identitatea dintre o mulțime de elemente și un element al acelei mulțimi – A este identic cu clasa literelor. Ultimul caz constituie forma paradoxului logico-matematic, obiect de studiu al *metalogicii*.

Deplasarea și condensarea permit coexistența contrariilor: principiul noncontradicției este suspendat – predicatul unui subiect este afirmat și negat în același timp – A și non A.

Prin urmare, disciplina logică ce poate surprinde specificul analogic al proceselor primare, al *Se*-ului, este logica speculativ-dialectică, cu atât mai mult cu cât la acest nivel categoriile spațiului și timpului nu sunt constituite. Logica speculativă devine o logică a tranziției, a trecerii, a principiului continuității dinamice și dialectice.

Pe de altă parte, *procesele secundare* pot fi reflectate prin intermediul logicii clasice. Principiul realității și stabilitatea investirii reprezentărilor întemeiază domeniul logicii aristoteliene – stabilitatea investirii garantează stabilitatea identității obiectelor.

Logicile psihanalizei se distribuie în raport cu nivelul metapsihologic: procesele primare devin inteligibile prin

intermediul logicii speculative – în timp ce procesele secundare – logicii clasice. Se precizează două paliere de discurs logic aflate în continuarea binomului analogic-digital. Dificultatea constă în sesizarea diferențelor dintre cele două facultăți ale gândirii implicate într-o perspectivă logică asupra psihanalizei: rațiunea poate reflecta, în teoria psihanalitică, numai domeniul – secundar – al proceselor psihice, în timp ce, speculațiunea, procesele primare. Rațiunea, logica clasică, operează coerent în domeniul digital lăsând speculațiunii şi logicii speculative competența domeniului analogic. Sub acest aspect remarcăm *teoria tipurilor logice*, care se întemeiază aparent în domeniul logicii clasice. Enunțată de Alfred N. Whitehead şi Bertrand Russel în *Principia matematica*, la începutul secolului trecut, această teorie propune următoarea axiomă: elementul care conține toți membrii unei colecții nu poate fi un membru al acelei colecții. Prin raportul dintre un membru şi o clasă sunt postulate limitele dintre două niveluri sau tipuri logice. Încălcarea limitelor dintre niveluri, transgresarea tipurilor logice, produce paradox.

Care este raportul dintre facultățile gândirii, disciplinele logicii şi teoria tipurilor logice ?

La nivelul tehnicii psihanalitice schimbarea se obține printr-un proces complex desfăşurat în interiorul transferului. Conceptul de transfer se află în ordinea nivelului de *relație*; fără transfer, în ordine psihanalitică, schimbarea este puțin probabilă. Interpretarea transferului înseamnă digitizarea elementelor situate la nivel analogic, transformarea elementelor de *relație* în elemente de *conținut*. Schimbarea nu poate interveni atâta timp cât psihanalistul este cantonat în nivelul digital al raportului.

Teoria tipurilor logice indică faptul că schimbarea elementelor unui sistem este posibilă numai dacă se poate

ieşi din acel sistem într-unul supraordonat. În măsura în care considerăm că nivelul relației este cel originar iar cel al conținutului, adăugat, rezultă că schimbarea este posibilă, în perspectivă psihanalitică, numai prin ieşirea din nivelul digital, manifest, şi aşezarea în cel latent, analogic, pentru a-i putea preciza alcătuirea – prin interpretarea transferului – demers realizat prin revenirea în nivelul digital. Tehnica psihanalistului reprezintă maniera de balans între cele două paliere, considerând că cel analogic, al *Se*-ului, este supraordonat celui digital, al *Eului*. Probabil că aici se află şi sursa perspectivei în care *homo psychanaliticus* este profund ancorat şi determinat de inconştient. În măsura în care teoria tipurilor logice indică ierarhia celor două sisteme, analogic–digital, consubstanțiale proceselor primare–procese secundare, perspectiva este corectă: realitatea analogică, de relație, are o influență determinantă asupra palierului digital, de conținut.

Teoria tipurilor logice indică necesitatea de separare a nivelului analogic de cel digital şi de folosire, pentru fiecare în parte, a unei discipline logice specifice (logica clasică şi cea speculativă). În consecință, este posibilă o logică a psihanalizei, care, departe de a digitiza discursul dorinței, pune problema raportului dintre cuvânt şi pulsiune.

Este posibil reversul acestui demers, o psihanaliză aplicată logicii ? Imre Hermann ne indică limitele acestei încercări.

Este formalismul rigid, specific logicii simbolice şi celei aristoteliene, o manieră de apărare în fața haosului pulsional ? În măsura în care cultura se constituie prin opoziție cu natura, răspunsul este afirmativ. Eul încearcă, fără succes, să pună stăpânire pe dorință, reuşind nu să îi stăvilească erupțiile ci să le transforme, sublimeze, în

produse culturale. Natura continuă să rămână însă consubstanțială culturii, chiar dacă presupune delimitări rigide operate de individul aflat în cultură.

Conceptul de intelectualizare se referă la nevoia subiectului de a abstractiza şi generaliza în situațiile conflictuale iar cel de raționalizare trimite spre justificarea logică ce camuflează motivele inconştiente care i-ar putea produce subiectului anxietate.

Rigoarea, norma, legea sunt caracteristici ale Supraeului. Logica simbolică sau clasică sunt expresii ale funcționării Supraeului. Supraeul în expresia sa cea mai dură conduce individul spre cea mai „civilizată" manieră de existență, izolat de pulsiune, condamnat la nevroză. În lumea logicii simbolice nu se poate insinua haosul afectiv subiectiv, este cea mai „obiectivă" manieră de a te raporta la existență – la o existență construită conform idealului. Logica alcătuieşte o etică a gândirii în care comandamentul, virtutea lui *trebuie să fie* este cea care alcătuieşte şi ordonează. Gândul logic este întotdeauna la adăpost de orice critică pentru că este construit prin critică. Logica este constituită prin distanțarea de sensibil, de palierul idiografic. Individul nu este pus în formula logică decât ca element al unei mulțimi. Depărtarea de sensibil este simultană depărtării de senzual, de dorința care animă individul şi conferă consistență unicității.

Analele Universității Spiru Haret,
Seria Sociologie-Psihologie, 2006

MISTERELE (MAI PUȚIN ORFICE ALE) DIVANULUI

Orfeu a privit în spate şi a văzut ceea ce nu trebuia (încă) să vadă. A pierdut-o, din nou, pe Euridice, din pricina dorinței sale impetuoase, a nevoii de a se convinge că zeii îşi ținuseră promisiunea. Şi-a instituit *misterele*, rezervate exclusiv bărbaților, grație experiențelor sale din „lumile infernale". Şi totul a pornit de la un şarpe, cel care i-a muşcat mortal soția. Puține ocazii ratează acest ordin reptilian de a ne popula imaginarul, vorbindu-ne, în varii graiuri, timpuri şi culturi, despre dorință, moarte, cunoaştere etc. Destule mistere în târâtoarele chipuri ale şerpilor, cu atât mai mult cu cât „ei se împerechează cu femeile", conform unor vechi şi universale legende – dacă ar fi să avem încredere în greci precum Plutarh sau Dio Cassius. *Timeo danao et dona ferentes* – prin urmare mai bine formulăm întrebarea: sunt oare destule argumente pentru ca Freud „să fi făcut" din şarpe un simbol falic? Pentru grăbiții lecturilor şi seduşii clişeelor răspunsul este afirmativ. Pentru cei care vor „să piardă mai mult timp" cu textele freudiene şi, poate, cu ei înşişi, acelaşi răspuns devine rezervat. Poate să aibă şarpele un chip misterios, dar Freud nu ne-a propus tabele cu elemente şi cărți de vise în care şarpele, precum gazele nobile mendeleeviene, să-şi ocupe invariabil poziția, ca „vestea de la drum de seară adusă de dama de ghindă". Psihanaliza ne propune o perspectivă asupra raportului cu natura, cu pulsiunea, cu periculoasele ipostaze ale dorințelor interzise care devin, astfel, suficient de „ofidiene".

Cât „mister" va fi încăput în *Comitetul secret* format de Ernest Jones în 1912, după modelul societăților secrete ? Portul unui anumit inel era semnul apartenenței la această societate, alcătuită din fidelii lui Freud care urmau să „conserve" psihanaliza, apărând-o de influențe nefaste.

Nici în actuala Asociație Internațională de Psihanaliză nu intră oricine, porțile sunt apărate de dragoni, de garguii edificiului, întrupați în formatori, dar față de *misterele* maestrului lirei, femeile au fost dintotdeauna admise. Freudismul nu este un sistem rezervat bărbaților, ci unul asamblat de un reprezentant al „sexului tare". Perspectiva falocentrică este evidentă şi, în pofida unor palide încercări de „feminism" teoretic psihanalitic, legate de tot felul de „invidii" (nu doar privind organul masculin), nu s-a reuşit o teorie balansat-complementară a sexualității feminine. Pe undeva s-a respectat viziunea freudiană privind statutul bărbatului în Cultură: a existat patriarhat – precum constituția teoretică falocentrică – însă a existat „doar" o ordine socială a femeilor, o formă „slabă" de matriarhat – a teoriilor revizioniste ale sexualității feminine lansate de K. Horney, M. Klein sau H. Deutsch.

Falusul, puterea, ceea ce este vizibil, manifest, se pare că va fi avut mai mult succes în istoria umanității decât lipsa de putere, tot ceea ce nu este vizibil şi explicit. La meciul sexelor, bărbatul are lovitura de deschidere, pentru că falusul pare să îl prefere, fiind, prin urmare, „mai egal" şi capabil să constrângă femeia în a se mulțumi doar cu alegerea terenului. Cum însă terenul a fost dintotdeauna posesiunea de excelență şi investiția preferențială, femeia şi-a apărat foarte bine poarta iar dacă a primit goluri a fost nu atât din lipsa reflexelor ci din dorința de a simți pământul reavăn şi voluptatea gazonului pe întregul şi catifelatul său corp. Câtă dorință ! Şi te mai întrebi de ce întoarcem capul; nu doar Orfeu (lăsând-o în infern pe Euridice) sau Freud (prin teoria şi clinica sa) au cedat, ci orice trecător fermecat de grația sirenelor fără coadă dar cu picioare de gazelă care ne ademenesc şi îndeamnă la „păcat".

Cu atât mai mult femeia trebuie gonită din mistere şi iniţieri – tulbură, seduce, alungă liniştea şi aduce „necurăţenia”. Freud spune că legea şi organizarea socială s-au instituit ca reacţie la dorinţă, ca nevoie de a îngrădi preaplinul pulsional rezultat din metabolismul erotic al femeii. Femeia este îndepărtată (şi) din iniţierile orfice, precum din altarul creştin: spiritul, vocaţia văzduhului este apanajul bărbatului, în timp ce materia, securitatea pământului hrănitor, aparţine femeii. Dan Brown face valuri cu al său *Cod* (poate şi al lui Da Vinci) pentru că încearcă să reintroducă femeia în ecuaţie: Iisus căsătorit cu Maria Magdalena, cea prezentă la *Cina cea de taină*. Blasfemie! În caz contrar femeia ar putea intra „neacoperită” în biserică iar „descoperirea” sa ar produce tulburare. Mă întreb cât de tulburat va fi fost Iisus de Femeie. Iisus şi nu tot felul de sinoduri sau „protectori ai cuvântului lui Dumnezeu” pe care l-au închistat în dogme, mai mult din teamă pentru ei decât faţă de transmiterea „rugului aprins” de mai bine de 2000 de ani.

Femeia este întruchiparea tentaţiei, a tulburătoarelor răscoliri trupeşti care devine domnie a răului, izgonire a spiritului. Asceza este proclamată calea ascensională de excelenţă prin care zonele grele, chimia reziduală a dorinţei este depăşită. Bine că există şi trasee iniţiatice care păstrează sexualitatea în domeniul ascensional fără a-l asocia păcatului şi ruşinii. Prin erotica mistică, de la „prostituatele sacre”, rezidente ale diferitelor temple, la tantrism (termen aproximat prin *ceea ce extinde cunoaşterea*), femeia şi sexualitatea au drepturi egale în drumul spre cer. Tantrismul, de pildă, propune unirea contrariilor prin diferite tehnici de meditaţie şi fiziologie. Spre deosebire de creştinism (nu neapărat de prescripţiile lui Iisus), unde există o predilecţie spre o zonă a existenţei, cu depărtarea de contrariul acesteia, tantra tinde spre o

nivelare axiologică funcțională și integrare, prin uniune, a contrariilor, depășirea dualității imanente lumii fenomenale, transcenderea antinomiilor.

Câte ceva din această întreprindere se regăsește și în psihanaliză. Prin cura analitică, „lumea de jos", sediul pulsional, *Se*-ul, este repus în raport cu „lumea de sus", locul normativ, al *Supraeului*, pentru ca, în zona de interval, să se producă echilibrul integrator prin funcția *Eului – ego pontifex oppositorum sum*. Unirea tantrică, de exemplu, a contrariilor este și dezideratul analitic: intricarea pulsiunii de viață cu cea de moarte, înlocuirea conflictul dintre Eros și Tanatos cu parteneriatul (nu doar strategic, ci și tactic – vital).

Freud, cât de falocentric va fi fost, de-construiește instituția ascezei pentru a propune un voiaj în țara tentației, printre șerpii care mușcă și inoculează veninul neputinței și al chinului. Neputinței mult prea respectuoase în fața Legii, a comandamentului interior, prin care natura, pulsiunea, sunt aruncate în abisuri infernale, îi este reconstituit chipul, care se relevă nu atât virtuos cât mai degrabă hâd.

Sunetul lirei lui Orfeu a înduplecat zeitățile infernale pentru că este și cântecul lor. Maestrul celor nouă coarde (câte una pentru fiecare muză) a vizitat lumile de pucioasă, precum este invitat să o facă orice „întins" al divanului. A plecat de acolo, purtând un comandament pe care l-a încălcat. Legea, limita, „privitul interzis" (al „psihanaliticei" scene primitive, de pildă) sunt conținuturi palpate, în aceeași măsură, de neofitul divanului. Tiresias „a văzut" ceea ce nu trebuia să vadă – extensia corpului erotic feminin – grație unui șarpe. Și a fost orbit, de Hera, pentru că a relevat ceea ce nu trebuia să se știe (că plăcerea femeilor este mai mare decât a bărbaților). Oedip și-a luat vederea pentru că „a privit" ceea ce trebuia să

rămână nevăzut – dorința sexuală a băiatului față de mama sa. Există o bună limită fără de care orice destin este încremenit, orice fluid vital colmatat. Este limita dintre analizant şi *celălalt*, prin care *alter*-ul nu mai este, de pildă, hulit şi anihilat, prin omnipotente legi ale împărăției, promulgate din „mila" unui tron mereu rezervat sieşi, ci acceptat drept reprezentant al legii, depozitar al bunei limite.

O psihanaliză reuşită este uitată, precum va fi uitat Herbert Graf, „micul Hans", perioada copilăriei sale care l-a făcut, prin intermediul tatălui şi al lui Freud, celebru. Schimbarea este trăită de beneficiarul unei psihanalize fără a putea fi explicată. Explicația nu poate acoperi domeniul trăirii, semn că cel din urmă este de o bulversantă complexitate. Vorba gânditorilor de la Palo Alto: jocul de oglinzi paralele al realității nu este inteligibil cognitiv decât până la al treilea nivel: eu mă reflect în tine care te reflecți în mine care mă reflect în tine care te reflecți în mine ș. a. De la un moment dat capacitatea de a ne reprezenta reflecțiile ființei din privire în privire se pierde şi rămâne numai imaginea difuză a traseului luminii reflectate între cristaline. Cu atât mai difuză „imaginea" gândurilor semnificate şi reflectate încă de la „a doua mână".

Neutra atitudine analitică va fi fost resimțită de o studentă precum „un baraj în fața căruia te afli dezgolită". Cum ne reprezintăm („la a doua mână") barajul, pentru a o putea înțelege? Precum cel de la Vidraru, imens şi alb, sau ca un gard de bolțari, înalt de vreo trei-patru metri, de un gri-mat ? Dacă l-am simțit precum primul, sticla oglinzii noastre s-ar dovedi de o bună compoziție – reprezentarea fiind confirmată de studentă. Dacă însă am rămas siderați în fața gardului de bolțari, soarta reflectărilor s-a stins, cioburile oglinzii au căzut şi celălalt a fost condamnat la

singurătatea reprezentării sale, neîmpărtăşită. Cât mister rămâne nerevelat din trăirea studentei, tot atâta mister în reacția la trăirea sa: de ce „ne-au venit” în minte „bolțarii” şi nu „Vidraru” ?

Trăirile se transmit, gândurile se transmit, psihanaliza înseamnă a susține acest proces, cât se poate de natural şi vindecător, prin care părăsim singurătatea la care ne-au condamnat fantasmele (personale) ale lumilor infernale, aducându-le cu noi în lumile paradisiace, nu ale înălțimilor intangibile ci ale cotidianului.

De ce, oare, de mai bine de o sută de ani oamenii se întind pe divan ? Mare mister ...

CÂINII TREBUIE TREZIȚI

Directorul unei clinici de chirurgie era profund nemulțumit de prestația unui psiholog cu orientări „prea" psihanalitice. I-a reproșat acestuia faptul că, în cursul unei „consultații" pe care a întrerupt-o, intrând în cabinet mai mult sau mai puțin întâmplător, a observat că pacientul plângea: „Nu de aceea v-am angajat, *să faceți* pacienții să plângă. Trebuie să le ușurați situația, să-i ajutați să se simtă bine." Indicație cu atât mai prețioasă cu cât venea din partea unui respectabil chirurg, pentru care, în raport cu îndeletnicirea sa, munca psihologului o poate face oricine și, poate de aceea, nu este la fel de utilă precum o analiză a sângelui sau altor produse metabolice. În timp ce acesta „taie" câte un organ bolnav (de cele mai multe ori) și efectele capacităților sale pot fi observate și măsurate (uneori cu demiurgice accente), psihologul produce *verba volant* și nici măcar o *scripta manent*, o rețetă cât de mică (pe care ar fi putut s-o ceară împrumut ... împreună cu ștampila, de la vecinul său – medicul). Câte un „hap" pentru angoasă, două „buline" viu colorate pentru orice accese de furie și pacea este cu pacientul. Așa ar mai merge, dacă psihologul ar fi fost în stare să „opereze" problemele psihice măcar precum psihiatrul, îmbrăcând chimic orice simptom – că doar psihismul este o emanație, din fericire inodoră, a materiei – și insipidă – nu „emanația" ci râvna prețioasă cu care unii dintre specialiștii într-ale sănătății mentale adaugă în dicționarul ignoranței personale termenul de psihoterapie (ca să nu mai vorbim de cel de psihanaliză). Câtă înțelegere și profunzime adunate în chipul „omului neuronal" și a sa formulă chimică a fericirii ...

Dacă „bunica" actualei științe mai mult sau mai puțin organice va fi fost alchimia, să te tot întrebi unde sunt

străbunii *d'antan* ! Operațiile *Marii opere* alchimice indicau traseul inițiatic al individului către starea a-dual㠹 spre transcenderea polarelor. Dar spiritul a fost exilat, rațiunea împuternicită, materia preamărită iar avantajele chimiilor rezultate, pe măsură: acestea compun întreaga listă de „compensate" care se dă ca pâinea (caldă) cea de toate zilele (pe care nu se ştie cine ne-o mai dă nouă astăzi).

Şi psihologul, deşi se înfruptă din binecuvântările laboratoarelor sale, nu stă prea bine cu chimia! Mai ales „freudianul", mai mult, „jungianul", în loc să țină pasul cu spiritul vremurilor se tot leagă de volatile alcătuiri sufletești. Să pună mâna, de pildă, pe o carte de psihologie cognitivă, mai clară, cu ceva scheme şi parametri! Dezadaptat, se încăpățânează precum amicul săritor, gen de insectă ortopteră, care cuvântă toată viața fără a-şi umple cămara (cea din logica sa minte sau cea din cocheta sa vilă) precum medicul, bine angajat sub timpurile cât se poate de „materiale". Să ia aminte de la vecinul său într-ale sănătății ! În hărnicia sa (dedicată distributiv celuilalt şi şieşi, sau invers), doctorul (denumire care produce încurcătură în raport cu titlul academic) adună atât cunoştințe din groase cărți, examene, rezidențiate, specializări, primariate, cât şi mici atenții în plic, în natură (în general moartă, uneori foarte vie), în băutură sau alte obiecte de viciu (bine taxate). În raport cu o asemenea acumulare demnă de cel mai luxos furnicar, psihologul devine resentimentar (şi-şi ostoieşte obida scriind aceste rânduri). Face doar cinci ani de facultate (noroc că supliciul universitar „obligatoriu" s-a tot redus), un masterat, un doctorat, toate în valoare totală de „doar" doisprezece ani. Dacă-i ia Dumnezeu minţile şi intră pe „calea psihanalizei" se mai adaugă: o analiză personală de încă şapte, două bucăți supervizare, la cinci ani, luate

împreună, pentru a se mulțumi, în practica sa, doar cu tariful obișnuit per ședință. Situația e tulbure în raport cu plicurile sau cu băutura – lucrează cu transferul și trebuie să susțină procesul instituirii acestuia printr-un „cadru" bine reglementat în care „contribuțiile benevole" ale cetățeanului pot încurca, fiind oricum material supus interpretării. Chiar dacă pacientul simte nevoia de a oferi tot felul de „atenții", analistul nu poate proceda precum medicul, simțind (la fel de bine), nevoia de a primi și binecuvântând prinosul. O relație de acest tip, în care unul „venerează" și-și depune obolul iar celălalt își trăiește extatic divina-i și gratulata-i alcătuire, nu este terapeutică. Rolul psihanalistului nu este de a intra în jocul gratificant al relației ci de a interpreta nevoile de gratificare ale pacientului. Freud spunea că psihanaliza trebuie să se desfășoare în abstinență, adică în afara gratificărilor substitutive ale dorințelor (infantile ale) pacientului, prin care energia psihică s-ar cheltui precum se întâmplă în viața sa cotidiană. Schimbarea este posibilă grație capitalului de energie astfel conservată. Dacă până acum pacientul repeta (revolute ca origine dar actuale ca forță) comportamente gratificante, în parteneriat cu anturajul său, de acum le poate rememora sursele, datorită cadrului analitic, a faptului că psihanalistul nu mai este un „partener de repetiție" ci un artizan al interpretării. De aceea, de pildă, nevoia de a oferi „atenții" devine element de relație ale cărui semnificații sunt dezvăluite pacientului la momentul oportun. Nu înseamnă că orice cadou trebuie refuzat, ci că se are întotdeauna în vedere nevoia, dorința pacientului care a generat gestul. Cadoul, indiferent de consistența și forma sa, nu se adresează decât în rare ocazii și în anumite condiții persoanei *reale* a analistului. Pacientul simte nevoia „reală" de a face o „atenție" analistului sub incidența transferului care, oricât de

„mental” ar fi sub aspect conceptual, se trăiește de către pacient cu senzația limpede a realității. Terapeutul care nu poate face diferența dintre persoana sa, reală, și haloul transferențial fantasmat de către pacient, intră, din proprii nevoi, în „jocul darului”, al *potlatch*-ului și susține, precum oricine altcineva din viața pacientului, repetiția. Sub acest aspect, psihanalistul nu are nevoie de (freudiene) jurăminte hipocratice: dacă există derogări etice (deontologice), analiza este ratată. Norocul medicului care lucrează, fără să știe, cu transferul, pe care dacă îl menține în relație cu fiece pacient, cu atât mai bine – clientela este asigurată.

O psihanaliză tulbură: „am plecat plângând de la terapie” ne spune o analizantă. Plânsetele amintite pot fi generate de procese de purgație sau „eliminare a pasiunilor”, precum desemnează artistotelianul *catharsis*. Însă nu acesta este scopul unei psihanalize. Freud a pornit, împreună cu Breuer, influențați de Franz Brentano, de la *metoda catharctică,* pentru a o înlocui, treptat, între 1892 și 1898, cu *libera asociere.* Grație limitelor primei metode (de pildă, încrederea absolută în terapeut, lucru greu de cerut tuturor pacienților), Freud a înțeles rolul *rezistențelor,* al dificultăților pacientului de a retrăi și pune în cuvânt anumite împrejurări ale vieții sale; și-a dat seama că există *„mecanisme psihice de apărare”* în fața unor idei neacceptabile. De la vechea perspectivă a conflictului, între uitare și rememorare, s-a precizat dialectica dintre forțele represive și expresive, care a condus spre conceptele de sexualitate infantilă, complexul Oedip și transfer.

Psihanaliza nu este un act de exorcizare prin care individul se „descarcă” și se imunizează față de orice „necurat” balast. Senzația de încărcare se poate resimți ciclic, ca un produs secundar al metabolismului psihic,

ceea ce ar presupune vizita regulată la „exorcist”. Analizantul se „încarcă” cu capacitatea de a-şi gestiona orice balast, de a avea un alt fel de raport cu propria-i necurăţenie. Pentru aceasta, însă, textura murdăriei trebuie pipăită, uneori cu întregul corp. Pentru a asculta şi înţelege sunetului lătratului, *câinii trebuie treziţi* şi cercetat întregul lor comportament. Atât nevoia de a muşca – dar muşcătura este dureroasă şi provoacă lacrimi, cât şi nevoia de a se împerechea – dar împerecherea înalţă atât ardori paradisiace cât şi focuri vinovate. Pentru a fi dizolvat fără a apărea în alte ipostaze, simptomul, formă de echilibru a psihismului, nu poate fi obiectul de graţie al unei terapii. Demersul centrat pe simptom decupează individul, îi restrânge fiinţa, în virtutea unei zone de interes punctual. De aici şi nevoia de recuperare a fiinţei prin perspective holistice. Psihanaliza, fondată pe o astfel de nevoie, lărgeşte zona de interes, asimptotic spre întregul fiinţei, nu pentru a-i modifica o manieră – simptomatică – de gestiune a energiei psihice, ci pentru a supune analizei dinamica psihică în genere, indiferent dacă este sau nu generatoare de probleme. Pentru aceasta, în cadrul curei, apar fenomene de excerbare a simptomelor, văi ale plângerii, deşerturi ale vieţii, după cum, vorba lui Lao Zi: „Cel ce vrea să slăbească ceva, trebuie mai întâi să-l întărească. Cel ce vrea să elimine ceva, trebuie mai întâi să-l înalţe”. Destule diferenţe între „căile” spre sine, de ieri şi de azi, dintre *numele* date drumului, destinaţiei şi ghidului; destule diferenţe atâta timp cât există greieri şi furnici, psihologi şi medici, materie şi spirit – reflexe mentale gestionate de antinomii. Multe asemănări, însă, dacă ne este permisă viaţa, trăirea, sensul, indiferent dacă înseamnă râs sau plâns.

BUNUL (PSIHANALIST) SĂLBATIC

„I-am arătat că nu mai putem fi împreună dar dacă, după un timp, îşi va rezolva problemele, vom putea relua relaţia” spune, cu vădită emoţie, pacientul. Psihologul, marţial aşezat în fotoliul său, „interpretează”: „în felul acesta ați controlat situația – v-ați comportat activ, cu accente maniacale, tocmai pentru a compensa afectele depresive pe care le trăiați în contextul despărțirii şi aceasta pentru că sunteți o personalitate dependentă”. Câtă „ținută” în interpretare – îmi imaginez postura pompoasă a „terapeutului” care a emanat atâta „înțelepciune analitică” încât nimbul „schimbării sale la față” putea produce privitorului cecitate. Schimbare nici măcar pentru domnia sa, ce să mai vorbim, pentru pacientă! Scena de mai sus este orice altceva – de pildă, un exercițiu de putere, cu accente de abuz – dar nu o secvență terapeutică. Este o formă „sălbatică” de relație în care psihologul, „în păcat” profesional, se simte „împăcat” numai dacă îşi exercită controlul prin comunicarea directă a reprezentărilor care i se impun în relația cu pacientul.

Situația evocată l-a preocupat pe Freud, după cincisprezece ani de la închegarea sistemului său, întrucât „analiştii sălbatici dăunează mai mult cauzei [psihanalizei] decât bolnavului”. Dăunează în primul rând unei „cauze”, întemeiate pe calitățile reale ale psihanalizei, sub aspectul reprezentării (sociale a) raportului dintre analist şi pacient, care oricum a adunat, (o face şi astăzi) dense clişee. Dincolo de acestea constatăm că psihanalistul nu ia notițe, nu se află aşezat de-o parte a divanului şi mai ales nu ține adevărate discursuri. De aici vine şi pericolul de mistificare: cuvântul există pentru a fi spus – în primul rând de către pacient şi nu de terapeutul predispus la cozerii, indiferent dacă afirmațiile sale sunt sau nu

adevărate. Psihanaliza sălbatică reprezintă, prin urmare, încercarea de „a-l copleşi pe bolnav, prin comunicarea bruscă a enigmelor sale, ghicite de medic la prima şedinţă”, ne spune Freud, în 1910, într-un articol cât se poate de tehnic. Schiţează, cu această ocazie, portretul analistului „sălbatic” care eludează principiile psihanalizei pentru a şi le impune pe ale sale.

Este ceva cunoscut în povestea aceasta! Autorul legii biogenetice, Ernst Haeckel, a înţeles că existenţa înseamnă (şi) repetiţie iar perspectiva-i evoluţionistă l-a interesat pe Freud (*Totem şi Tabu* este textul prototip în care o regăsim): ontogeneza este similară filogenezei – există în decursul evolutiv individual elemente ale istoriei congenerilor. Acest lucru pare valabil şi în raportul dintre *Weltanschauung*-ul individual şi cel regăsit în istoria gândirii. În câmpul antropologiei, de pildă, ne putem întreba câte principii au însoţit expediţiile descoperitoare de lumi aflate dincolo de ape (şi de puteri de înţelegere), a căror alcătuire diferea într-atât de întreaga civilizaţie a „universalului” locuitor european, încât acesta a trebuit să le dedice un chip al „sălbaticului”. În întâlnirea cu *celălalt*, diferit, frapant, terifiant – deci „sălbatic”, pionierul a putut alege între a-l considera bun sau rău. Este bun pentru că trăieşte într-o stare congruentă cu natura, într-un univers aflat într-o ordine extensivă, purtătoare de sens, apropiată de idealurile unei „vârste de aur”. Este rău pentru că se află la discreţia naturii, într-o ne-ordine socială şi culturală, care condamnă la nefericire. Sălbaticul rău se află într-un „stadiu” *inferior* al existenţei şi trebuie adus cu orice preţ la nivelul „excelenţei culturale” a conchistadorului, de pildă.

Sălbaticul este bun sau rău în raport cu felul în care este privit de „civilizat”, cu capacitatea acestuia de a accepta diferenţa sau de a o rejecta, înglobând-o extinctiv

în identitatea sa. Cât timp a trecut până când perspectiva universalistă sau evoluționistă și-a găsit o alternativă în relativismul cultural ? Cât timp ne-a trebuit pentru a ne de-centra, a „pierde” privilegiile statutului de creație divină specială, centru al universului, sau de stăpâni cu drepturi exclusive asupra propriului destin ? Cât timp îmi mai trebuie *mie* pentru a vă accepta și respecta alcătuirea, fără a dori să vă estompez specificul prin „tunetul” ideilor mele (și ale acestui articol) ? Destul – timp dar și spațiu interior prin care să putem „respira” fără a ne mai simți atacați de ordinea celuilalt, devenită ne-ordine destabilizatoare, în fața căreia trebuie să ridicăm redutele monologului, golind lumea de orice temute diferențe.

O cunoștință mă întreba cum să își determine fiul să îi facă plăcere studiul muzicii. Îmi cere o rețetă, un procedeu prin care să-i inoculeze fiului său propriile plăceri, prin care să-i reducă individualitatea acestuia la o anexă a propriei ființe. Acest fiu este un mic și rău „sălbatic”, chitit pe distracții, pierzând timp cu prietenii, nefăcând nimic util – pentru tatăl său. „Să pună mâna și să învețe cu plăcere muzică” adaugă părintele și, completez eu, să-și facă tatăl să se simtă împlinit, pentru că altfel ... . Altfel rămâne sălbatic și pierde șansa de a se civiliza și „mântui”, de a ajunge în stadiul evolutiv patern. Nu despre instrucție este vorba ci despre trăirile care animă orice gest didactic. Dar mai bine o educație represivă decât una expresivă (ne-o spune impecabilul pedagog *ex cathedra*)! Bine că se mai găsesc directori de fabrici de țigarete care să susțină teosofi precum Steiner în crearea unei altfel de pedagogii, a școlii fără note, care să ne pună problema sistemului formativ „majoritar”. Într-o astfel de școală plăcerea și sensul personal au mai mari șanse de a nu se distribui din exterior, ci de a fi căutate de către „beneficiar” în ordinea experiențelor sale.

Dacă antropologia lui Steiner, spre exemplu, permite instituirea unei perspective neconcurențiale, ceva mai apte de a sesiza diferența și de a accepta chipul străinului fără a-i defini reflex sălbăticia, antropologia freudiană pune problema surselor binomului sălbatic-civilizat.

Prin definiția pe care Freud a dat-o ființei umane continuăm să fim, pe de-o parte, sălbatici. La scală filogenetică, natura interioară „băștinașă" își revendică drepturile în fața Culturii venetice. În constituția lui *homo psychanaliticus* sălbaticul se opune civilizatului iar din lupta lor se creează simptomul, și se naște nevroticul. Scopul unei cure psihanalitice este de a face din ferme opoziții acceptabile complementarități. Sălbaticul din adâncuri să nu mai fie rău și să necesite o radicală civilizatoare educație, care să-i semneze certificatul de extincție. Tratatul de pace pe care-l propune cura analitică stipulează necesitatea de a deține câte un „bun sălbatic", integrat, natural, al unei culturi adaptate. De aici și o bună definiție a individului cult: cel care își poate sieși oferi coerență în raportul dintre teorii, legi sau principii și „sălbaticele" porniri și dorințe, astfel încât să nu-și mai folosească nefericirile ca justificări pentru asanarea de diferențe resimțite ca strigătoare la cer. În primul rând la cerurile interioare care se pot sfărâma în fața erupției dorințelor acumulate în adânci și inconștiente lagăre. În antropologia freudiană apare o breșă între natură și cultură, loc șubred prin care se infiltrează simptomul, reparat și consolidat însă de Jung prin postularea de continuități. Continuități care devin evidente și în sistemul freudian din perspectiva clinicii: cura analitică urmărește transformarea fermelor opoziții dintre pulsiune și Lege în cursive raporturi de coabitare.

Fără a fi câtuși de puțin timorat de „cauza" psihanalizei, sălbaticul își continuă „primitivul" periplu

prin adâncurile psihismului. Chipul său „rău” este creat şi menținut cu forța constrângerilor şi a nivelului de populare al închisorilor pulsionale. Aici este locul de origine al psihanalizei sălbatice, practicată de cel care „o învață din cărți”, neinteresat de procesul analitic, de transfer, de rolul şi poziția terapeutului. Pe psihanalistul sălbatic, de adăugat – cel rău, îl interesează netezirea diferențelor dintre ceea ce crede el despre celălalt şi ceea ce *este* celălalt, impunându-i abrupt, departe chiar şi de mesajul de tip sugestiv, cadre la care *trebuie* să se conformeze. Nu la conținutul „interpretării” sale cum că ar fi, de pildă, o personalitate dependentă, ci la alcătuirea relației pe care o construieşte, în care se află „sus” la comanda şi controlul lumii şi al celuilalt. Un psihanalist sălbatic „bun”, cu prețul anilor tulburători ai divanului, în care va fi fost atât aventurier spaniol cât şi cuminte indian, va fi acceptat alteritatea din sine şi din lume; interpretările sale vor lucra în sensul revelării diferențelor celuilalt şi nu pentru inflația de narcisice identități. Iar rezonanțele formulei de încheiere, rămase din adolescentinele lecturi ale lui Karl May, se vor auzi în cheia respectului pentru diversitatea fiecărei formule destinale: analistul a spus ...

Mă îndoiesc însă ...

COBORÂREA MINȚII ÎN PSIHANALIZĂ

Mulți au citit scrierile isihaste ale lui Ghelasie Gheorghe, față cuvioasă a Frăsineilor, mânăstire cu faimă, enclavă de spirit, aruncată într-o lume a poftelor, a cărei marcă pare a fi femeia – nepoftită nici în tăcuta trapeză, unic loc în care trupului i se mai acordă minimală atenție. Deși femeia are „inima mare", cât fiecare mamă, poate mai mare decât a bărbatului, pe călugării, care se nevoiesc în atonite rânduieli, i-ar „durea inima" dacă femeile ar ajunge în sfântul lăcaș; *isihia* ar fi tulburată de pornirea cea repede a trupului și palparea dumnezeieștilor ceruri, dacă nu compromisă, cel puțin încetinită.

Mă întreb dacă divinitatea este misogină sau calea spre văzduh pe care o apucăm în creștinătate se vrea igienizată, în acest fel, de potențialul zumzet al tentației. Mă întreb, pentru că am o problemă cu inima, cu simțirea, cu „organul" dezvoltat în special în coordonatele „sinistrei", a întunecatei stângi, apanaj feminin, capacitate de sensibil maternaj și condiție necesară „*holding*"-ului psihoterapeutic, aflate în opoziție cu asceticele și dreptele căi ale „dreptei". Am probleme cu inima, nu neapărat cu cordul – deși mă cam ia de la o vreme cu palpitații – ci cu locul în care orice neofit al căii ortodoxe se străduiește să-și aducă mintea, în speranța că va putea prinde câte ceva din „rețetele" duhovnicești de gătit viața cu mai mult sentiment decât argument. Am probleme pentru că prin lumea ultimilor decenii drumul se practică pe dos: mai curând inima se urcă în mintea perpetuu producătoare de ordine și lume tehnicizată, lăsând în piept un gol numai bun de umplut cu *shopping*-uri dese, cum îi șade frumos „bunului" consumator, „celulă de bază" a oricărei societăți, „acide" când este vorba de cei fără bani, gata să-i dizolve pentru că nu se înhamă, cum se cuvine, în

maratoanele circuitelor financiare. În societatea de consum (a vieții, pe nemestecate) nu se trăiește cu inima decât prin puseu de juisanțe instant, calibrate mai mult după firea „tunului" – zgomotos, mult, cât mai departe și numai pentru sine.

Bunul, dar mai curând ultimul locuitor al Samariei, preocupat și de celălalt – precum de inima sa – este privit pieziș de „tunarii" *business*-ului de dugheană, ca un revolut exponat de fraier care umple muzeul vieții cu sens transcendent, mutată prin borcane cu conservanți. „Pelerinul rus", de pildă, ar fi atracția instituției care colecționează, studiază, păstrează și expune: specie de *homo religiosus* dispărută nu-se-știe-cum (posibil prin paroxism tehnicist și țanțoșenie *no limit*), în favoarea unui alt *homo,* fără nume, apărut, se pare, într-o „vale cu silicon", grație unui metaloid folosit nu numai la cât mai mulți și rapizi semiconductori, ci și, prin compușii săi macromoleculari, la cât mai bombați și apetisanți conducători de minți masculine, făuriți prin implant central sau sagital.

Cei rezistenți la mutațiile necesare noii specii, fără nume, sunt niște *homo,* anacronici cu religia lor cu tot prin însuși faptul că au primit de la „rude" filocalice sfatul de a se ruga tot timpul – meșteșug numai bun contra făloșeniei, care a schimbat până și un nume de lumină într-un sarsailă șef.

Rugăciunea lui Iisus, intermediu mental (inițial) al dislocării minții din staza ei mundană și coborâre în încăperea inimii, se află la îndemâna tuturor *homo*; problema constă în faptul că specia actual-majoritară stă prost cu anatomia sistemului circulator. Și aceasta pentru că orice arheologie cardiacă riscă să arunce omul în romantice exaltări, în care tumultul pasiunii ignoră pasul

încet al raţiunii iar toposul inimii, al simţirii, suspendă ordinea cognitivă şi-i declină capacitatea de control.

Că nu ar fi chiar haos prin „inimă” şi că ar exista repere etiologice, de pildă, ale „inimii albastre” sau „inimii rele”, ne-o spun sintagme precum „logica inimii” sau „inteligenţa emoţională”. Există, prin urmare, reguli de „bună creştere” ale inimii care avertizează: organul îşi pierde nuanţele sale consacrate şi virează spre albastru dacă posesorului îi este blocat accesul la dosarele propriilor nevoi vitale, uneori până când nici nu mai ştie dacă mai există – ceva care să-l poată îndestula pe lumea asta. Aflăm de asemenea că în beteşugul de „inimă rea” diagnosticul este rezervat – se poate ajunge pe lumea cealaltă, semn că firele destinului se rup fără esenţa *bună* a inimii. Există deci recomandarea de „inimă bună” – pentru toate grupele de sânge: cei cu „inimă bună” au viaţă lungă, în special prin excipienţii „milosteniei” pe care o practică şi „pe inima goală”.

Pentru fostul şi elveţianul fiu adoptiv al lui Freud, pentru mulţi, „autor de inimă”, termenul biblic de „inimă” este o bună aproximare a „încăperii” inconştientului, sursă a gândurilor „necurate”, mânie şi felurite slăbiciuni. Multe par a se pune pe seama unui spaţiu inexistent pentru conştiinţă dar foarte potrivit pentru „coborât”. Se coboară în infernul trăirii dar şi în inimă, semn că aici se află apele neîmpărţite ale vieţii, sursele clocotului mânios al haosului, împletit cu temeliile dragostei care încheagă fiinţe şi cosmosuri. Mintea nepregătită pare să explodeze în astfel de explorări, fie că se petrec în liniştea mânăstirilor fie în tăcerile divanelor.

Nepotrivită asociere: Biserica şi psihanaliza, Dumnezeu şi Freud. Şi totuşi abstinenţa este o recomandare pentru ambele ambianţe, pe lângă capacitatea de a simţi viaţa, de a-l ajuta pe celălalt şi, mai ales, de a

crede; chiar dacă este vorba de credința în Dumnezeu sau în inconștient. Poate că Dumnezeu vizitează inconștientul care, la rândul său, conține forțe de nesupus; pentru maestrul elvețian al arhetipurilor nu încape îndoială. Cât *misterium tremendum* încape într-o psihanaliză în raportul cu *Se*-ul (personal sau nu), tot atât față de Dumnezeu, ca să nu mai vorbim de „cantitatea" de *fascinans* sau *majestas*, resimțită în raport cu grandioasele forțe interioare, a căror arătare l-a tulburat nu numai pe Rudolf Otto. Parte din aceste forțe au fost numite de Freud *Supraeu* – alcătuire care se formează prin influențele parentale, ale profesorilor, autorităților, modelelor alese și eroilor socialmente recunoscuți. La această „serie" se adaugă puterea destinului, a Naturii și a lui Dumnezeu. Ateul Freud, în *Viitorul unei iluzii*, supune analizei fundamentele ideilor religioase cu intenția de a „proteja" psihanaliza de preoți. Nu știu ce pericol pândea, de prin altare, psihanaliza, similar, de exemplu, celui al confiscării practicii de către medici, însă textul cu reflexe reductive nu prea a convins. Copilul, arăta Freud, trebuie să umanizeze forțele naturii care îl terorizează, din pricina dificultăților personale de expresie (pulsională); pentru aceasta le conferă statutul de zei, cărora li se poate cere, grație personificării, iertăciune și o miloasă atitudine. Criticii au perceput *Viitorul unei iluzii* drept o altă iluzie, freudiană, primul subscriind pastorul Pfister, prieten căruia i-au fost dedicate ultimele trei puncte, dialogate, ale textului.

Poate că este o chestiune terminologică legată de (de)numirea forțelor interioare cărora individul nu le poate face față, tocmai pentru că îl iau din flanc – pentru a nu spune pe la spate. Există în fiece ființă furii, nevoi de contestare și revoltă în fața ipostazelor unui ubicuu vrăjmaș: „celălalt rău", cel care ne poartă sâmbetele pentru

că este un desăvârşit ignorant al nevoilor noastre vitale. Puterea acestuia se opune expresiei noastre natural-vitale şi ne „aruncă” în lumea legii, a imperativului, a lui *nu se poate*. Agentul acestei negaţii, cu avantaje vitale derivate din limitarea cetăţii personale şi schimbarea aripilor atotputerniciei cu braţele putinţei de sezon, poate fi numi părinte, autoritate, lege dar, mai ales, Dumnezeu. Realitatea acestor forţe nu are legătură cu maniera în care le numim decât dacă ne alocăm, drept consecinţă şi manieră de control, capacitatea de a produce schimbarea. În faţa lui Dumnezeu nu poţi „decât” să te închini, pe când, în raport cu un *Supraeu* dur, poţi spera să-l îmblânzeşti datorită modului în care conduci cura. Dacă însă procesul analitic este unul natural, pe care psihanalistul nu face decât să îl susţină, cu modestie, înseamnă că diferenţele dintre cele două atitudini se reduc: „procesul natural” al vindecării prin psihanaliză devine simetric, prin cantitatea de „graţie” necesară, cu cel al rugăciunii. Graţia, fie aceasta divină sau „naturală”, trimite spre aceleaşi figuri ale seriei Supraeului, de a căror incidenţă nu scapă nici Freud. La fel de bună iluzie – şi psihanaliza, în măsura în care se doreşte o formă de control – teoretic, practic – al acestei lumi.

Coborârea minţii în inimă este o invitaţie de a lăsa lucrurile să se petreacă, după „voia” altor forţe, în faţa cărora sloganul „dacă vrei, poţi” devine rizibil. Este rizibil pentru că însăşi senzaţia de putinţă nu este rezultatul unei opţiuni a beneficiarului, ci o stare care survine dincolo de capacitatea sa de control interior. Chiar şi dârza voinţă se istoveşte dacă se opune stărilor interioare potrivnice iar individul ratează orice întreprindere la care profunzimile nu aderă. Dacă vrei, poţi, în măsura în care ştii cine este cel care poate. Suntem, evident, noi, cu forţele noastre interioare cu tot, pe care le luăm în devălmăşie, pauşal

păgubos când este vorba de atribuit medalii: *Eu* am făcut, devine – aşa am simţit – aşa mi-a venit: vorba pulsiunii (nesancţionate de *Supraeu*, deci permise de *Eu*) sau cuvântul lui Dumnezeu; depinde (deşi nu sunt sigur) de noi, dacă suntem credincioşi ai psihanalizei sau ai Domnului (sau, ca să nu omit credinţa majoritară, ai siliciului).

Suntem egali în faţa psihanalizei şi a Domnului şi, în consecinţă, toate „credinţele" noastre au aceeaşi valoare vitală. Poate că singura cale prin care acestea se pot unifica este „coborârea" minţii în inimă, acolo unde nu mai are valoare nici un *nume* dat realităţii, nici un raport mediat prin cuvânt, pentru că *se* trăieşte i-mediat credinţa şi se respectă viaţa.

Coborâre plăcută, fiecare pe unde poate !

CHINEZA PSIHANALITICĂ

„Aveți grijă să nu deveniți psihanaliști și să cădeți într-un fel de mistică, limbaj neinteligibil, fără nici o legătură cu actul terapeutic!”, ne spunea un distins profesor. Inevitabil: pentru a fi psihanalist trebuie să ajungi mai întâi mistic ! Mistic, într-o accepțiune neglijentă, dar vioaie pe o dimensiune de esență: comunicarea nemijlocită, prin intuiție, poate și ceva revelație, dar mai puțin prin extaz, cu o „forță” aflată în fiecare dintre noi. Sunt multe astfel de „forțe”, pe majoritatea considerându-le a fi sub gopodărescul nostru papuc. Câte una își face de cap însă până într-acolo încât ne transformă în „bolnavi la cap”. Fără apărare, simțim că „ne ia” ceva din interior, ca o jărăgaie, că ne tuflește de tot întreaga noastră făptură. Să fie vreun deochi, săgetat de căutătura invidioasă a vecinului, să fie vreo „făcătură” de tulburat amorul, inclusiv pe cel propriu, sau blestem aruncat tot pe cap, dar unul comun neamului, de șapte generații încoace ? Da’ de unde, tovarăși, atâta „misticism” și gândire eronată idealist-religioasă, care influențează negativ formarea unei personalități revoluționare ? Astăzi a venit clipa să ne eliberăm de jugul credințelor mistico-religioase, clipa când răspândirea științei și culturii creează condițiile ca oamenii să aibă o concepție sănătoasă, științifică și adevărată despre lume și viață! De unde atâta „misticism” ? Dintotdeauna! Și, colac peste pupăză, ne pomenim cu un medic neuropatolog, care în loc să-și vadă de nervii lui, ni-i lovește pe ai noștri și produce o altă denumire și limbaj pentru toate poveștile de mai sus.

Deochi, făcături, blesteme sunt fenomene *reale* care pot fi explicate științific. Pentru aceasta este nevoie de un închegat sistem numit psihanaliză care să explice, de pildă,

resorturile comunicării de la inconştient la inconştient, care produce fenomenologia oricărei „făcături”. Pe bună dreptate, nu au avut nevoie de psihanaliză tovarăşii epocilor de diferite metale lucioase, de vreme ce Freud nu ia atitudine faţă de „obscurantismul misticist” şi pare că schimbă numai termenii, pentru a-i încărca în modele cu iz ştiinţific, împrumutate ba din fizică, ba din biologie. Este o chestiune de terminologie (dar şi de sistem) prin care înlocuim duhurile, spiritele şi alte milenare entităţi cu semne, simptome şi sindroame. Nu mai eşti victima „misticei” „făcături de închis drumurile” pentru care trebuia să-ţi zică baba, bolborosit, descântec numai de ea ştiute, ci deţii, conform DSM, o tulburare de conversie sau, în termenii „bătrâneşti” folosiţi de Freud, o nevroză isterică, pentru care poţi face o psihoterapie – dacă nu o psihanaliză. La vremuri noi, nume noi, dar tot de noi este vorba şi de raportul cu lumea: o lume care ne poate „poseda” sau o lume pe care o controlăm. Ne poseda atunci când eram totalmente la dispoziţia stihiilor, o controlăm – credem acest lucru – de când am lansat telescopul Hubble sau Soho şi am clonat o rumegătoare. Este o chestiune de *Weltanschauung*, de contur narcisic, de balans între învârtoşare şi modestie – în raport însă cu forţele interioare. Prudenţa este o bună recomandare, modestia – una şi mai bună, care ne fereşte de erupţia forţelor în care nu mai credem şi care devin, cu această măsură, a „inexistenţei” lor, diluviene.

Mai bine să ştii că eşti la îndemâna unui duh, decât să crezi că stăpâneşti un diagnostic. Mai bine, din două motive – personalizarea forţelor interioare este un prim pas necesar integrării lor şi, printr-o atitudine raţional-pasivă de modestie şi acceptare, este deschisă calea proceselor naturale de (auto)vindecare, încurcate în mare măsură de (auto)suficienţa raţională. Suntem sau nu

stăpâni de noi înşine, aceasta este întrebarea, al cărei răspuns vine pe căi oarecum mistice, de experienţă directă. În faţa termenului de inconştient, cea mai bună reţetă îndeamnă la: trăieşte, cercetează şi apoi asamblează-ţi credinţa. Problema inconştientului nu are soluţii şi nici formulări inteligibile: neofitul, pofticios într-ale cititului, poate să accepte, încăpăţânându-se în lectură, forţa acestei „găuri negre" despre care *se* vorbeşte. Poate că a auzit despre deochi şi chiar crede în puterea acestuia, dar acum este cu totul altceva. Se află pe cerul personal, nu *se* vede şi exercită – zice-*se* – importante influenţe.

Inconştientul există pe cerul personal fără a-i aparţine, aparent; de aici şi cel mai bun termen românesc pentru originalul *Es*: *Se* (nu pentru că ar fi pe dos, dimpotrivă). Impersonal cât cuprinde, stârnind admiraţie şi unui anost proces „verbal", garant al imortalizării producţiunilor clănţăilor *d'antan*, „lămuriţi" în limba de lemn. Mi *se* interzice ..., mi se cere ..., mi se face – expresii ale unei relaţii de glaciaţiune dintre un agent activ şi destinul unui supus. Suntem supuşi ai diferitelor imperii, mai abitir decât cei austrieci, sub autorităţi de care prindem adicţie înghiţindu-ne revoltele, graţie unor importante beneficii, cum ar fi acceptarea în rândul „băieţilor buni" şi tratarisiţi ca atare. Suntem supuşi, fără drept de vot, ai celorlalţi, trecuţi prin rituri ale obedienţei, vexatorii *bizutaje* pe care de abia aşteptăm să le aplicăm, activ, când ajungem în clasele mari, după cum le-am simţit pe propria piele. Toate bune şi limpezi, legat de raporturile impersonale cu autoritatea din afara noastră. Ce facem însă dacă vine un „nebun" şi ne spune că deţinem interior o forţă de calibrul celei mai dure autorităţi neascultătoare de voinţele noastre, care ne poate sparge toate oalele, cu car cu tot ? Simplu: putem face o psihanaliză pentru a ne convinge şi a crede, cât se poate de personal, în existenţa acestei forţe mai mult

super decât supranaturală, cu care, culmea, putem comunica. Destulă mistică încape în istoria oricărui analizant pentru a înlocui dubiul sau credința mediată în *Se* cu una imediată, închegată de-a lungul anilor de divan în care *se* simte *ceva*-ul independent interior.

Problema limbajului psihanalizei începe, prin urmare, cu temelia sa: *Se*-ul. Cu rezonanță de grăsime „culeasă" de la rumegătoare şi folos industrial, termenul lasă lectorul rece dacă nu cumva i-a încrucişat deja privirea. La aşa semnificant, aşa semnificat. Şi lucrurile de abia încep, de la *Se*, *Eu*, *Supraeu*, pentru a ajunge la texte metapsihologice care sleiesc mințile oricărui cercetător dornic de cunoaştere. Citez la întâmplare: „[copilul] în acelaşi timp, vrea să îi distrugă cu ură pe părinții severi şi răi care îl lasă expus în fața pericolelor îngrozitoare ale tensiunilor libidinale nesatisfăcute. Adică, în cadrul fantasmei omnipotente, îi mănâncă atât pe părinții iubitori cât şi pe cei severi ..."[14]. Rău de tot copilul ăsta: nu este de ajuns că vrea să-şi distrugă, cu ură, părinții severi şi răi, ba mai vrea să îi „mănânce" şi pe cei iubitori. Cum să nu îl apuce pe bunul cercetător, odinioară şi el copil, lehamitea? Că l-au enervat deseori părinții, da!; însă, că a vrut să-i distrugă când erau răi sau că a intenționat să-i înghită chiar când îl iubeau este *mult* prea mult. Mare dreptate avea distinsul profesor pomenit la început. Parcă Freud & comp. nu ar fi auzit niciodată de nuanțe, trecând cu şenilele (sovietice sau nu) peste câmpul cu narcise, convinşi că în felul acesta gonesc o vajnică furnică ce, în graba ei de a-şi căra măruntul colb, strica bunătate de flori. Mai bine nu ar fi înțeles nimic, decât să priceapă asemenea inepții ! Ar fi fost mai bine ca psihanaliza să fie scrisă în

[14] D. W., Winnicott, *De la pediatrie la psihanaliză,* Ed. Trei, Bucureşti, 2003, p. 174.

ortografia chineză pinyin, obligatorie de când marele popor a devenit republican şi popular. S-ar fi uitat la texte freudiene şi i s-ar fi părut toate la fel, precum unui european chipurile asiatice, şi invers. Cum pot să îl conving pe vehementul cercetător ? Nu cred că pot, chiar dacă i-aş spune că ambivalenţa este o realitate şi complementul iubirii este întotdeauna ura; ştirile de la ora cinci inventariază expresia urii, dezlănţuită acolo unde *ar trebui* să fie *numai* iubire. Nu l-aş convinge, chiar dacă i-aş spune că orice copil are tendinţa de a băga în gură obiecte iar grija părinţilor şi avertismentele negustorilor de jucării se referă la pericolul de a fi înghiţite. Dacă înghiţim fizic puţine obiecte, psihic, pe toate: pe tipicul încorporării sunt „aduse în interior" instrucţiunile de folosire ale acestei lumi. Tot pe acest tipic ritual funcţionează şi odioasele practici antropofage şi necrofage. Şi nu cred că aş avea şanse cu şocatul cercetător, nici dacă l-aş invita să facă o analiză personală prin care să prindă consistenţa reală, cu totul diferită de cea obţinută prin lectură, a tuturor acestor „halucinante" reprezentări. Mai bine nu conving pe nimeni şi nici pe mine – m-au convins clipele în care îmi venea să părăsesc, în mare grabă, divanul. Ce-o fi fost aia, nu ştiu – ştie analista mea, preocupată să traducă în chineza psihanalitică trăiri cât se poate de umane, pentru a se face înţeleasă la câte un congres de psihanaliză.

Mai bine să învăţ să-l citesc pe Lao Tseu în original, mai precis, pe Lao Tzu şi, a sa, posibil, Dao De Jing.

Chi-ul să fie cu voi, că psihanaliza ...

POSTFAȚĂ

CE POȚI FACE CU CEEA CE „ÎȚI FACE” PSIHANALIZA ?

În urmă cu ceva vreme, încercând să alcătuiesc un periodic de psihanaliză adresat nu doar specialiştilor, ci şi publicului diletant (în sensul bun al cuvântului, cel de *dilettante*, de persoană ataşată în mod dezinteresat unui domeniu), am constatat cât de greu este să afli la noi *scriitori de psihanaliză*. Există psihanalişti, nu prea mulți, şi există şi intelectuali cu aplecare la scris oarecum interesați de ştiința sufletului. Intersecția celor două lumi e o mulțime aproape vidă.

La întrebarea de principiu: *De ce ar fi nevoie ca psihanaliştii să scrie?*, s-ar putea răspunde compilând ideea – enunțată atât de plastic de Janine Chasseguet-Smirgel în 1970 – că psihanaliza nu poate fi lăsată la uşa cabinetului odată cu terminarea programului. Interpretarea psihanalitică este, fără doar şi poate, mai autentică dacă ea câştigă în continuitate, dacă trece pragul cabinetului, înregistrând, după realitatea clinică, şi diversitatea mai măruntă sau mai însemnată a existenței cotidiene (fără a deveni prin aceasta „sălbatică”). A o menține strict la nivelul canapelei denotă o rezervă sau o rezistență din partea analistului, care se clivează astfel în două moduri de funcționare diferite şi îşi păstrează, nemărturisit, un teritoriu privat, „la adăpost de psihanaliză”. Dimpotrivă, extinzând câmpul de aplicație al psihanalizei dincolo de cadrul terapeutic şi de ceea ce se întâmplă între analist şi analizand într-o situare care exclude orice terț spectator, psihanalistul se poate exersa eseistic pe marginea unor subiecte larg accesibile. El poate verifica extraterapeutic şi poate propaga şi nuanța ideile psihanalizei, aşa cum au procedat la vremea lor Freud şi alte mari personalități.

Dacă discutăm din punct de vedere istoric, aplicațiile psihanalizei, concretizate în volume şi biblioteci, nu au fost cenzurate de activitatea clinică, dimpotrivă. Freud a avut ca teren de reflecție al marilor sale descoperiri operele literare ale umanității (cu preferințe certe pentru Sofocle şi Shakespeare), iar perioada de înflorire a psihanalizei a coincis, nu întâmplător, cu aplicarea ei în diferitele sfere ale culturii. În fine, un alt argument în favoarea existenței scriitorilor de psihanaliză este acela că deşi nu toți psihanaliştii, ci doar puțini dintre ei mai şi scriu, înclinația acestora constituie o indicație utilă pentru gradul de dezvoltare şi de influență al unei comunități psihanalitice. Peste toate, scriitorii de psihanaliză au un rol extrem de important şi de semnificativ – ei cristalizează *conştiința de sine* a breslei psihanalitice.

Matei Georgescu are calitatea, extrem de rară la noi, de a aplica psihanaliza atât terapeutic, cât şi extraterapeutic. Aflăm astfel în contrapartidă care sunt angajamentele pe care şi le-a luat față de psihanaliză şi cât de preocupante sunt ele pentru psihanalist şi autor. Îmi amintesc cu plăcere de promptitudinea cu care autorul a dat curs propunerii pe care i-am făcut-o de a scrie la rubrica de psihanaliză a revistei *Cultura*, unde au apărut inițial câteva texte ale acestui volum. Foarte repede, ritmul de expediere a articolelor a depăşit posibilitățile de publicare ale revistei, iar eu am ajuns în postura cam perplexă de a avea un singur autor de psihanaliză constant în cadrul rubricii, dar acela extrem de harnic. La un moment dat, s-a scuzat printr-un e-mail pentru că este atât de prolific – ce l-o fi apucat? Febra scrisului, din fericire. Să sperăm că e nevindecabilă.

Despre ce e vorba în ultimă instanță în carte şi despre ecoul în plan personal al actului scrisului, autorul ne spune în introducere: „Mă refer la mine, la viața mea, la ceea ce

credeam a căuta şi la ceea ce găsesc atunci când încetez. Când încetez să alerg, presat de nu-ştiu-ce trăire, când pot să «iau vacanţă» de la mine, cel asaltat de treburi şi să simt briza vieţii.” Dacă prima parte a reflecţiei, care figurează uşor reformulată ca motto al cărţii, ni se pare cu necesitate paradoxală, asemenea celor exprimate în terapie atunci când se descoperă un adevăr surprinzător, dar care integrează şi depăşeşte o anumită stare de contrariere, în schimb posibilitatea unei „vacanţe” – luată nu de la sine însuşi, ci chiar pentru a se frecventa pe sine – este mai aproape ca oricând odată cu acest volum. Parcurgând bibliografia de autor a lui Matei Georgescu, vedem că ele, „vacanţele”, sunt chiar mai multe şi destul de timpurii. Iar dacă ţinem seama şi de consecvenţa în timp a activităţii sale scriitoriceşti, s-ar zice că şi-a găsit deja un antidot la doza zilnică de alienare.

Nu despre altceva citim în textele sale. Matei Georgescu scrie despre sine. Scrie despre sine – în lumea în care trăieşte. Scrie despre lumea în care trăieşte. Despre *clişee, zvonuri şi alte fantasme*, dar nu spre a le „desfiinţa”, cât, cu o bună intuiţie şi experienţă psihanalitice, spre a le conştientiza – ceea ce e nu doar suficient, ci şi singurul tratament eficace. Inevitabil, ajunge să-şi pună întrebări cu privire la psihanaliză, acea ştiinţă atât de specială a conştientizării. Şi, deşi este un avizat, un *insider*, are curajul şi imaginaţia să-şi reevalueze cariera profesională (şi poate vocaţia) pornind de la cele mai simple *întrebări, clişee, zvonuri şi fantasme* pe care le suscită psihanaliza. Aceste stereotipii – la urma urmei, îndoieli şi uimiri nedecontate ale publicului profan – autorul le preia cu sinceritate. Fireşte, îl putem bănui, cu fiecare rând, că ştie mai multe decât scrie. *Ghidul psihanalistului perfect*, textul care dă titlul volumului, este o colecţie de situaţii în care autorul se străduieşte să

explice ce-i (cu) psihanaliza. Ar fi fost uşor ca întrebările şi contestațiile să fie rejectate spontan, sub diferite măşti – a falsei toleranțe şi a explicațiilor supervizate, a apologiei psihanalizei, a ironiei, a superiorității conferite de funcția de psihanalist practicant etc.; autorul ar fi putut, în termeni psihanalitici, *să se apere* de propriile îndoieli, cu atât mai mult cu cât le-ar fi combătut pe ale celorlalți. Se ştie că foarte adesea apostolatul te scuteşte să crezi tu însuți.

În loc de asta, Matei Georgescu a scris o carte, un fals ghid al excelenței în psihanaliză. Căci certitudinile tranşante şi univoce ale „specialistului" – nu se alimentează ele, oare, din aceeaşi fantasmă care îi îndeamnă pe „pacienți" sau pe „profani" să spere la o rezolvare magică în terapie a tuturor problemelor declarate şi nedeclarate? Cel care a urmat o analiză personală ştie că nu există soluții-minune, că importante sunt procesele şi transformările. Într-un sfârşit continuu, sartrian zicând împreună cu autorul, important este nu ceea ce face psihanaliza – cu tine, din tine, ci „ceea ce poate face un om din ceea ce «i-a făcut» psihanaliza".

Ne interesează în această carte ce a făcut psihanalistul Matei Georgescu din ceea ce i-a făcut şi îi face psihanaliza. Din ceea ce ne-a făcut, ne face sau ar fi bine să ne facă.

Dorin-Liviu Bîtfoi

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Bîtfoi, D.,-L., *Petru Groza, ultimul burghez,* Ed. Compania, 2004.

Brown, D., *Codul lui Da Vinci*, Ed. Rao, Bucureşti, 2004.

Bucchini-Giamarchi, M., „De la croyance religieuse à l'athéisme", *Revue Française de psychanalyse*, tome LXI, nr. 3, PUF, Paris, 1997.

Derrida, J., Roudinesco, E., *Întrebări pentru ziua de mâine,* Ed. Trei, Bucureşti, 2003.

Drouot, P., *Şamanul, fizicianul, misticul,* Humanitas, Bucureşti, 2003.

Eliade, M., *Yoga, nemurire şi libertate,* Humanitas, Bucureşti,1993.

Freud, S., „ O amintire din copilărie a lui Leonardo da Vinci" (1910) , în *Psihanaliză şi artă,* Ed. Trei, Bucureşti, 1996.

Freud, S., „Acţiuni compulsive şi practici religioase (1907)", în *Freud, Opere VII, Nevroză psihoză perversiune,* Ed. Trei, Bucureşti, 2002.

Freud, S., „Dincolo de principiul plăcerii" (1920), în *Freud, Opere III, Psihologia inconştientului,* Ed. Trei, Bucureşti, 2000.

Freud, S., „Disconfort în cultură" (1930), în *Freud, Opere IV, Studii despre societate şi religie,* Ed. Trei, Bucureşti, 2000.

Freud, S., „Moise şi religia monoteistă. Trei eseuri" (1939), în *Freud, Opere IV, Studii despre societate şi religie,* Ed. Trei, Bucureşti, 2000.

Freud, S., „Morala sexuală culturală şi nervozitatea modernă" (1908), în Freud, Opere IV, *Studii despre societate şi religie,* Ed. Trei, Bucureşti, 2000.

Freud, S., „Paralelă mitologică la o reprezentare

plastică (1914)" , în *Freud, Opere VII, Nevroză psihoză perversiune*, Ed. Trei, Bucureşti, 2002.

Freud, S., „Straniul" (1919), în *Freud, Opere I, Eseuri de psihanaliză aplicată*, Ed. Trei, Bucureşti, 1999.

Freud, S., „Tabuul virginității (1918)", în *Freud, Opere VI, Studii despre sexualitate,* Ed. Trei, Bucureşti, 2001.

Freud, S., „Totem şi tabu" (1912), în *Freud, Opere IV, Studii despre societate şi religie*, Ed. Trei, Bucureşti, 2000.

Freud, S., „Viitorul unei iluzii" (1927), în *Freud, Opere IV, Studii despre societate şi religie*, Ed. Trei, Bucureşti, 2000.

Goleman, D., *Emoțiile distructive,* Curtea veche, Bucureşti, 2005.

Goudelier, M., „Meurtre du Père, Sacrifice de la sexualité ? Conjectures sur les fondements du lien social", în *Meurtre du Père, Sacrifice de la sexualité, Approches anthropologiques et psychanalytiques*, Editions Arcanes, 1996.

Groff, S., *Psihologie viitorului,* Elena Francisc Publishing, Bucureşti, 2005.

Irimia, C., *Idealizare şi dragoste,* EFG, Bucureşti, 2003.

Jung, C., G., *Opere, vol 1, Arhetipurile inconştientului colectiv,* Ed. Trei, Bucureşti, 2003.

Kroeber, A., L, „Totem et Tabou: une psychanaliyse ethnologique (1920)", în *Revue Française de psychanalyse*, tome LVII, P.U.F, Paris, juillet-septembre 1993.

Liiceanu, G., *Despre limită,* Humanitas, Bucureşti, 2005.

Liiceanu, G., *Tragicul,* Humanitas, Bucureşti, 1993.

Mânzat, I., *Psihologia credinței religioase :*

transconştiinţa umană, Editura Ştiinţă & Tehnică, Bucureşti, 1997.

Menahem, R., „Dieu, Satan ... et la femme. Quelques réflections hors champ", *Revue Française de psychanalyse*, tome LVI, nr. 1, PUF, Paris, 1992.

Menahem, R., „La femme, troublion de l'ordre social", *Revue Française de psychanalyse*, tome LXI, nr. 5, PUF, Paris, 2000,

Mihăilescu, V., *Fascinaţia diferenţei*, Paideia, Bucureşti, 2000.

Mihăilescu, V., *Socio-hai-hui*, Paideia, Bucureşti, 2002.

Mihăilescu, V., *Socio-hai-hui prin Arhipelagul România*, Polirom, 2006.

Minulescu, M., *Introducere în psihologie analitică*, Ed. Trei, Bucureşti, 2000.

Morar, V., *Etică şi filosofie*, T.U.B., 1992.

Morar, V., *Moralităţi elementare*, Paideia, Bucureşti, 2001.

Nathan, T., *La folie des autres, Traité d'ethnopsychiatrie clinique*, Dunod, Paris, 1996.

Papadima, E., *Psihanaliză şi psihoterapie psihanalitică*, Ed. Jurnalul Literar, Bucureşti.

Pleşu, A., *Despre îngeri*, Humanitas, Bucureşti, 2003.

Pleşu, A., *Jurnalul de la Tescani*, Humanitas, Bucureşti, 2003.

Pleşu, A., *Minima moralia*, Humanitas, Bucureşti, 2005.

Protopopescu, V., *Dincolo de seninătate*, Ed. Trei, Bucureşti, 2001.

Protopopescu, V., *Cioran în oglindă*, Ed. Trei, Bucureşti, 2003.

Protopopescu, V., *Ciorba de burtă*, Curtea veche, Bucureşti, 2004.

Rosenberg., B., M., *Comunicarea nonviolentă – un limbaj al vieții*, Elena Francisc Publishing, Bucureşti, 2005.

Roheim, G., „L'interprétation psychanalitique de la culture", în *L'Anthropologie psychanalytique depuis Totem et Tabou*", Muensterberger W., coord., Payot, Paris, 1976.

Servan-Schreiber, D., *Vindecă stresul, anxietatea şi depresia fără medicamente şi fără psihanaliză,* Elena Francisc Publishing, Bucureşti, 2004.

Şandor, V., *Itinerar de psihanaliză,* EFG, Bucureşti, 2005.

Talaban, I., *Mărturisirile unui psihanalist,* Ed. Paralela 45, 2005.

Quinodoz, D., *Citindu-l pe Freud***,** Ed. Fundației Generația, Bucureşti, 2005.

Toth, A., 2005, *Evanghelii gnostice,* Ed. Herald, Bucureşti, 2005.

Wilber, K., *Fără granițe,* Elena Francisc Publishing, Bucureşti, 2005.

Zamfirescu, V., D., *În căutarea sinelui,* Ed. Trei, Bucureşti, 1999.

Zamfirescu, V., D., *Introducere în psihanaliza freudiană şi postfreudiană,* Ed. Trei, Bucureşti, 2000.

Matei Georgescu nu judecă, nu formulează sentinţe, nu dă lecţii, pe scurt - nu moralizează. Ba, nici nu emite diagnostice oarbe, amestecând ilicit clinica în vâltoarea impură a vieţii. El încearcă numai să înţeleagă oamenii, situaţiile şi obiectele asupra cărora se concentrează plin de empatie.

Valentin PROTOPOPESCU

Matei Georgescu scrie despre sine. Scrie despre sine în lumea în care trăieşte. Scrie despre lumea în care trăieşte. Despre *clişee, zvonuri şi alte fantasme*, dar nu spre a le „desfiinţa", cât, cu o bună intuiţie şi experienţă psihanalitice, spre a le conştientiza - ceea ce e nu doar suficient, ci şi singurul tratament eficace. Inevitabil, ajunge să-şi pună întrebări cu privire la psihanaliză, acea ştiinţă atât de specială a conştientizării.

Dorin-Liviu BÎTFOI

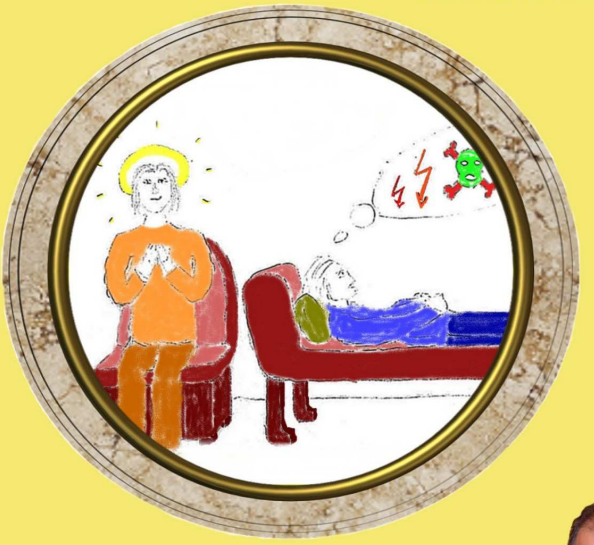

Matei Georgescu este conferenţiar universitar, psihoterapeut, doctor în psihanaliză, Universitatea Paris 7 şi în filosofie, Universitatea din Bucureşti.

ISBN